Ο Ρ Θ Ο Δ Ο Ξ Ι Α

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

ΕΤΟΣ ΚΗ´ — 1953 — ΤΕΥΧΟΣ 2
ΑΠΡΙΛΙΟΣ — ΜΑΪΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ

Η ΚΛΗΤΗ ΚΑΙ ΑΓΙΑ ΗΜΕΡΑ, συνυφασμένη μὲ τὸν ἐρχομὸν τῆς Ἀνοίξεως, φέρει εἰς ἡμᾶς τὸ μεγάλο μήνυμα ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἡ τελευταία λέξις εἰς τὴν φύσιν, δὲν εἶναι τέρμα, ἀλλὰ ξεκίνημα πρὸς νέον κόσμον, ἀναγέννησις.

Ἡ ζωή μας ἐδῶ κλείει σπέρματα διὰ κάτι ἀνώτερον, ἀρκεῖ νὰ πιστεύσωμεν εἰς αὐτό, καὶ νὰ τὰ καλλιεργήσωμεν, κλείει τὴν ἔφεσιν πρὸς τὸ ὡραῖον, πρὸς τὸ ἀγαθόν, πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὴν νοσταλγίαν τοῦ θείου, τοῦ αἰωνίου, πράγματα τὰ ὁποῖα ξεπερνοῦν τὴν γύρω φύσιν καὶ τὴν γῆν. Εἴμεθα προικισμένοι μὲ ψυχήν, μὲ προσωπικότητα, μὲ πνευματικότητα, πράγματα τὰ ὁποῖα μᾶς βγάζουν ἔξω ἀπὸ τὴν ὕλην καὶ τὸν νόμον τῆς βαρύτητος.

Δὲν εἴμεθα στάσιμοι, διαρκῶς ἐξελισσόμεθα, καὶ ἡ ζωή μας ἕνας μόχθος εἶναι, μιὰ προσπάθεια νὰ λυτρωθῶμεν ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ κατωτέρου, ἀπὸ τὰς ἁλύσεις τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου. Εἰς τὴν προσπάθειάν μας αὐτὴν συναντῶμεν τὴν συναντίληψιν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μᾶς ἔστειλε καὶ τὸν Μονογενῆ Του Υἱόν. Μὲ τὸν θάνατόν Του τὸν σταυρικὸν ὁ Χριστὸς ἐνίκησε τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μὲ τὴν Ἀνάστασίν Του ἐνίκησε τὸν θάνατον, καὶ μᾶς εἰσήγαγεν εἰς τὴν δυνατότητα νὰ ἀναγεννηθῶμεν, νὰ εἰσέλθωμεν εἰς κτῖσιν καινὴν καὶ νὰ κατακτήσωμεν τὴν αἰωνιότητα.

Φερόμεθα πρὸς τὸν Θεόν, εἴμεθα ταξειδιῶται, καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ Πατρίς μας. Εἴμεθα ἡ μαγνητικὴ βελόνη, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ πόλος μας. Ἡ ψυχή μας εἶναι πλασμένη ἀπὸ ἄφθαρτη οὐσία. Διαρκῶς αὐτὴ δέχεται μηνύματα ἑνὸς ἄλλου κόσμου. Ἡ φροντίδα της εἶναι ὁ Θεός.

*
* *

Εἰς ἕνα θαυμάσιο ᾆσμά του ὁ Δαυΐδ, εἰς τὸν δέκατον πέμπτον Ψαλμόν του, ψάλλει τὰ ἑξῆς ὑπέροχα :

Ἡ μεγάλη μου φροντίδα ἦτο νὰ ἔχω τὸν Κύριόν μου ἐνώπιόν μου,

Εἶναι εἰς τὰ δεξιά μου διὰ νὰ μὴ ταραχθῶ.
Δι' αὐτὸ ἡ καρδία μου σκιρτᾷ ἀπὸ χαράν, καὶ ἡ γλῶσσά μου ἀπὸ ἀγαλλίασιν.
Καὶ τὸ σῶμά μου θὰ ἀναπαυθῇ εἰς τὴν Ἐλπίδα.
Διότι Σὺ δὲν θὰ ἀφήσῃς τὴν ψυχήν μου εἰς τὸν Ἅδην,
Δὲν θὰ ἀφήσῃς τὸν Ἅγιόν Σου νὰ ἴδῃ φθοράν.
Μὲ ἐδίδαξες τὰς ὁδοὺς τῆς ζωῆς,
Καὶ θὰ μὲ γεμίσῃς ἀπὸ τὴν χαρὰν τοῦ Προσώπου Σου
καὶ ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τὴν ἰδικήν Σου.

* * *

Ἡ ψυχή μας εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν χαρὰν τοῦ προσώπου τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου, καὶ ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τὴν ἰδικήν Του. Τὴν μεγάλην ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἀνάπτομεν τὴν λαμπάδα μας ἀπὸ τὸ ἅγιον φῶς τῆς Ἀναστάσεως Κυρίου, διὰ νὰ φωτίζωμεν τὸν δρόμον μας, καὶ νὰ μεταδίδωμεν αὐτὸ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς τὸ σκοτάδι. Τὸν Κύριον Ἀναστάντα εἶδαν καὶ αἱ γυναῖκες εἰς τὸ μνῆμα καὶ οἱ Μαθηταὶ καὶ οἱ Πατέρες μας. Εἶδαν τὴν δόξαν Του, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

Καὶ τὴν χαράν μας αὐτὴν κανένας δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς τὴν ἀφαιρέσῃ, διότι Αὐτὸς ἔβαλε μέσα μας τὴν οὐσίαν τὴν λυτρωτικήν, ἡ ὁποία μᾶς ζυμώνει καὶ μᾶς σώζει, ἀρκεῖ καὶ ἡμεῖς νὰ συμπράξωμεν. Μὲ τὴν Ἀνάστασίν Του ὁ Χριστὸς καλεῖ τοὺς πάντας καὶ θέλει νὰ τοὺς σώσῃ. Κανένας δὲν εἶναι χαμένος, ἀρκεῖ νὰ θελήσῃ νὰ λυτρωθῇ, καμμιὰ ζωὴ δὲν εἶναι ἀνωφελής, ἀρκεῖ νὰ ἀπαντήσωμεν καταφατικὰ εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Θεοῦ, ἀρκεῖ νὰ δεχθῶμεν τὴν μάχην τὴν λυτρωτικήν, ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου, ἀρκεῖ νὰ πάρωμεν θέσιν ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας, κατὰ τοῦ ἐγωϊσμοῦ.

Ἡ χαρά μας εἶναι ὅτι γεννώμεθα εἰς μιὰ καινούργια ζωή, καινούργια κτῖσι. Ὁ Χριστὸς μᾶς ἔδωκε καινούργιο ὅραμα τοῦ κόσμου. Οἱ ἄλλοι δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν τὴν ἐσωτερικήν μας αὐτὴν ζωήν. Διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν ζωήν μας, πρέπει νὰ τὴν δώσωμεν. Θὰ τὴν εὕρωμεν μεγάλην καὶ ἔνδοξον, σπουδαίαν καὶ ἀνεκτίμητον.

Ξεύρω κάποιον ὁ ὁποῖος ἔδωκε ἀπὸ τὰ χρήματά του καὶ ἔκτισε ἕνα εὐαγὲς ἵδρυμα. Ἔγινεν ἀμέσως μεγάλος, ἦτο ἄσημος καὶ ἔγινε ἐπίσημος, τὰ λόγια του πρὶν δὲν εἶχαν ἀξίαν, καὶ τώρα ζυγίζονται μὲ τὰ μαργαριτάρια. Καὶ τί ἔδωκεν ἕνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὴν περιουσίαν του. Μπορεῖ νὰ δώσῃ εἰκοσαπλάσια, μπορεῖ νὰ ἀναβῇ πολὺ ὑψηλά. Μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁ δακτυλοδεικτούμενος.

Τέτοια εἶναι ἡ μαγικὴ δύναμις τῆς προσφορᾶς, τέτοια εἶναι ἡ ἀγάπη ἡ Χριστιανική.

*
* *

Ἡ ἀγάπη ἔχει πάντοτε νὰ δώσῃ, καὶ ὅ,τι δίδει εἶναι ἱερόν. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσῃ χρήματα, ὅταν δὲν ἔχῃ, ἔχει νὰ δώσῃ δάκρυα, ποὺ εἶναι καὶ ἀπὸ ἑκατομμύρια πολυτιμότερα. Ἡ ἀγάπη ἔχει νὰ δώσῃ τὴν αἰωνιότητα.

Τόσα χρόνια πέρασαν, καὶ ἀκόμη ἀναπνέομεν τὸ μῦρον τὸ ὁποῖον ἡ ἄγνωστη καὶ ἀνώνυμη ἐκείνη γυναῖκα ἔφερεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Σίμωνος, τὸ ἀνέμιξε μὲ τὰ δάκρυά της, ἤλειψε σιωπηλὰ μὲ αὐτὸ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τοὺς ἐσφόγγισε μὲ τὰ μαλλιὰ τῆς κεφαλῆς της. Οἱ αἰῶνες τραγουδοῦν τὴν γυναῖκα αὐτήν.

Καὶ τὰ πειὸ μικρὰ πράγματα, ἀρκεῖ νὰ προέρχωνται ἀπὸ ἀγάπην, γεμίζουν τὸ κενὸν τῆς ψυχῆς μας εἰς τὰς μεγάλας καὶ κρισίμους στιγμὰς τῆς ζωῆς μας.

Δὲν πηγαίνουν χαμένα τὰ δάκρυα καὶ οἱ στεναγμοί μας τὴν νύκτα. Μπορεῖ νὰ μὴ τοὺς ἀκούει κανείς. Τοὺς ἀκούει ὅμως Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸ οὖς, τοὺς δέχεται ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ χέρι, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀγρυπνεῖ ἐπάνω ἀπὸ κάθε τραγικότητά μας, ποὺ ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ πεινασμένου ἀγριμιοῦ εἰς τὸ βουνό, τοῦ πληγωμένου ἐλαφιοῦ. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι αὐτὴ ἡ Ἀγάπη.

*
* *

Αὐτὸν Τὸν τραγουδοῦν αἱ πέτρες, εἰς τὸ ὄνομά Του σκιρτοῦν τὰ βουνὰ ὡσὰν κριάρια, καὶ οἱ λόφοι ὡσὰν ἀρνιά. Τὸ ψιθυρίζουν οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ καταιγίδες, τὸ βοΐζουν, καὶ ἡ θάλασσα τὸ ἀπηχεῖ, ἡ γῆ τὸ φωνάζει καὶ ἡ πλήμμυρα τὸ γράφει.

Ἐπάνω ἀπὸ ὅλα Αὐτὸς εἶναι, τὸ ἔλεός Του εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ ἡ δόξα Του ἀκατάλυτη. Ὡσὰν ψωμὶ ζεστὸ Τὸν αἰσθανόμεθα πλησίον μας, ὡσὰν καράβι νὰ τρέχῃ, ὡς μυστικὴ γοητεία. Εἶναι ἡ ἠὼς εἰς τὰς νύκτας μας, ἡ ἄνοιξις εἰς τοὺς χειμῶνάς μας, εἰς τὴν φθοράν μας ἡ ἀφθαρσία μας, εἰς τὴν παροδικότητά μας ἡ αἰωνιότης μας.

† Ὁ Πριγκηποννήσων ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΠΡΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΝ ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ

Τὰ ὡς ἱστορικὰ τιτλοφορούμενα ποιήματα Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ διαιροῦνται εἰς δύο τάξεις. Εἰς Ἱστορικὰ πρὸς ἑαυτὸν καὶ Ἱστορικὰ πρὸς ἑτέρους. Τὰ πρῶτα, ἐνενήκοντα ἐννέα τὸν ἀριθμόν, ἀναφέρονται εἰς τὸν βίον καὶ τὰς τελευταίας ψυχικὰς περιπετείας τοῦ ποιητοῦ, ἔχουν δὲ τὰ κυριώτερα ἀναλυθῆ εἰς τὰ προηγούμενα τεύχη τῆς «Ὀρθοδοξίας» τοῦ παρελθόντος καὶ προπαρελθόντος ἔτους. Τὰ δὲ πρὸς ἑτέρους Ἔπη τοῦ Γρηγορίου, ὀκτὼ τὸν ἀριθμόν, ἕπονται τῶν πρώτων ἐν ταῖς τελευταίαις σελίσι τοῦ τριακοστοῦ ἑβδόμου τόμου τοῦ Μὶν καὶ εἶναι ἔμμετροι ἐπιστολαὶ τοῦ ποιητοῦ πρὸς διαφόρους σκοποὺς καὶ ἄτομα ἀποσταλεῖσαι. Ἔχουν περιεχόμενον ποικίλης φύσεως. Πληροφορούμεθα ἀρκετὰ πράγματα ἀπὸ αὐτάς, σχετικὰ πρὸς γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀπὸ ἓν ἐξ αὐτῶν φερ' εἰπεῖν μανθάνομεν ὅτι τόπος συντάξεως τοῦ Ἔπους ἦτο ἡ Διοκαισάρεια. Τὸ δὲ πρὸς Σέλευκον εἶναι διδακτικὸν ποίημα ἐκ τριακοσίων τριάκοντα τριῶν στίχων, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν ἀνεψιὸν τῆς γνωστῆς Ὀλυμπιάδος, Σέλευκον τοὔνομα, τὸν ὁποῖον συμβουλεύει ὁποίαν πρέπει νὰ διάγη ζωὴν καὶ τί νὰ φρονῇ περὶ πλούτου, περὶ ἀρετῆς, περὶ ἠθικῆς ζωῆς, περὶ μελέτης τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὅλα σχεδὸν αὐτὰ συμφωνοῦν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου γραφέντα ἐν τῇ Παραινέσει πρὸς τοὺς νέους «πῶς ἂν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων». Τελευταῖον δὲ ἀριθμεῖ ὁ ποιητὴς τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, εἰς τὴν μελέτην τῶν ὁποίων προτρέπεται ὁ καλὸς κἀγαθὸς νέος Σέλευκος. Τοῦ Ἔπους τούτου, τῆς ἐμμέτρου ταύτης ἐπιστολῆς τοῦ σοφοῦ ποιητοῦ μας παρατίθεται ἐνταῦθα ἡ παράφρασις εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ γίνῃ χρήσιμος καὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς νέους.

ΠΡΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΝ ('Ιστορικὸν Η΄ πρὸς ἑταίρους)

Μεταφορὰ εἰς τὴν Νεοελληνικήν.

ΧΑΙΡΕΤΩ τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν πνευματικὸν υἱόν μου Σέλευκον, ὁ ὁποῖος εἶσαι κλάδος εὐγενοῦς οἰκογενειακῆς ῥίζης. Εὔχομαι δὲ καὶ ἐγὼ νὰ χαίρω βλέπων τὸν βίον καὶ τὴν ὑπεροχήν σου εἰς μάθησιν καὶ εἰς καλοὺς τρόπους.

Πρῶτον σὲ συμβουλεύω νὰ ἔχῃς φόβον καὶ ἀγάπην Θεοῦ διότι πάντων ἀρχὴ καὶ τέλος εἶναι ὁ Θεός, ἡ ἀπαρχὴ παντὸς βίου εὖ φρονοῦντος ἀνθρώπου. Δεύτερον δέ, ὦ τέκνον μου, φρόντιζε νὰ ἔχῃς τρόπον καλὸν καὶ νὰ εἶσαι ὡραῖος, ταπεινόφρων, ἐγκρατής, σταθερός, γλυκύς, ἀβάσκανος, δίκαιος, ἀνδρεῖος, σοφός, σεμνός, φίλεργος, εὐσταθὴς καὶ σώφρων.

Διότι νέοι καὶ γέροντες μὲ αὐτὰς τὰς ἀρετὰς πρέπει νὰ εἶναι στολισμένοι, μὴ πλουτοῦντες εἰς χρῆμα ἀλλὰ κυρίως κομῶντες εἰς ἐνάρετον τρόπον ζωῆς. Μόνον ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν εἶναι ἰδικόν μας κτῆμα. Τὰ χρήματα, φύσει μειδιῶντα ἄλλοτε εἰς ἄλλους, ἐμπαίζουν τοὺς ἀνθρώπους, ἐξαπατῶντα τὸν πάσχοντα φιλόπλουτον νόσον. 'Ομοιάζουν τὴν ἄπιστον γυναῖκα ἡ ὁποία διαφοροτρόπως πολλοὺς ἐραστὰς ἐμπαίζει. 'Ο πλοῦτος συνυπάρχει σήμερον μὲ τοῦτον καὶ αὔριον μὲ ἄλλον, τὰ χρήματα φεύγουν ἀπὸ τὸν μὲν καὶ προσκολλῶνται εἰς τὸν ἕτερον, εἰς κανένα δὲ δὲν μένουν σταθερὰ ὡς γνήσιοι φίλοι· διότι οὐδεμίαν σταθερότητα ἔχει ἡ φύσις τοῦ πλούτου, ὁ ὁποῖος ὁμοιάζει τὰ ὁρμητικὰ κύματα τῆς θαλάσσης, τὰ ὁποῖα μὲ ἄστατον ὁρμὴν κινοῦνται, κυρτοῦνται, πίπτουν !

Σὺ λοιπόν, Σέλευκε, στολισμένος πλουσίως μὲ ἐναρέτους τρόπους θὰ ἔχῃς θησαυρὸν τὸν ὁποῖον δὲν ἠμποροῦν νὰ συλήσουν οἱ κλέπται, ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀντικείμενον καὶ ἀφορμὴ συκοφαντιῶν, οὔτε νὰ ἐξαντληθῇ εἰς τὰς χεῖρας τῶν τυράννων, ἢ νὰ κυριευθῇ μὲ τὰ βαρβαρικὰ ὅπλα. 'Ο πλοῦτος τῶν ἀρετῶν μένει ἀσφαλὴς ἐντὸς μὴ ὑλικῶν κιβωτίων, ἀσφαλὴς διατηρεῖται εἰς τὰ ταμεῖα τῆς ψυχῆς, δὲν κατακαίεται ὑπὸ τοῦ ὁρμητικοῦ πυρός, δὲν καταποντίζεται ὑπὸ τοῦ κύματος τῆς θαλασσινῆς τρικυμίας.

Τὸν πραγματικὸν τοῦτον πλοῦτον, τὸν πραγματικῶς ἰδικόν σου, διατήρει ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν μόρφωσιν τοῦ νοῦ, ἀσκούμενος καὶ μελετῶν τὰ βιβλία τῶν ποιητῶν, τὰ συγγράμματα τῶν ἱστορικῶν, τὰ ρητορικὰ ἔργα τῶν δοκίμων ρητόρων, τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα μὲ τὰς λεπτὰς καὶ ὡραίας

σκέψεις. Συνετῶς δὲ μελέτα ὅλα αὐτά, λαμβάνων ἐξ ὅλων τὸ σοφὸν καὶ χρήσιμον, ἀποφεύγων δὲ διὰ τῆς κρίσεως οἱανδήποτε βλάβην ἤθελε περιέχει ἕκαστον τούτων.

Θὰ μιμηθῇς τὴν σοφὴν μέλισσαν ἡ ὁποία φύσει διδάσκεται νὰ ἐπισκέπτεται μὲν ὅλα τὰ ἄνθη νὰ λαμβάνῃ δὲ ἐξ αὐτῶν τὸ χρήσιμον, ὅπως ἡ Θεία πανσοφία τὴν ἔχει πλάσει. Σὺ δὲ ὅπως εἶσαι προικισμένος διὰ τῆς λογικῆς δυνάμεως, σὺ πλουσίως καὶ ἀφθόνως δρέπε ὅσα τῆς ἔξω σοφίας ὠφέλιμα μαθήματα, ταχέως δὲ νὰ πετᾷς μακρὰν τῶν βλαβερῶν μόλις ἀντιληφθῇς τὸ φαῦλον· διότι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς φέρει ταχύτατα πτερά, ὥστε ὅσα μὲν συνεγράφησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ καὶ περὶ τῆς ἀρετῆς ἢ κατὰ καὶ ἐναντίον τῆς κακίας, αὐτὰ σὺ σπουδαίως μελέτησον καὶ μάθε καὶ τὰς ἐννοίας φύλαξε εἰς τὴν μνήμην σου ὁμοῦ μὲ τὴν χάριν τῶν ἐκφράσεων.

Ἀλλὰ ὡς παγίδας καὶ βρόχους νὰ ἀποστρέφεσαι ὅσα περὶ πολλῶν Θεῶν φλυαροῦντες ἔγραψαν ἄσεμνα μυθεύματα, διδάγματα δαιμονικά, μυθώδεις διηγήσεις ἀξίας δακρύων καὶ γέλωτος. Ὅταν δὲ ἀναγνώσῃς ὅλα αὐτὰ δηλ. τὰς περὶ θεῶν γελοίας θεωρίας καὶ τὰ ἀξιέραστα λογοτεχνικὰ ἀριστουργήματα, περιφρόνησε τοὺς μύθους περὶ ἡδυπαθῶν καὶ φιληδόνων Θεῶν, ἀλλὰ τίμα τοὺς λόγους τῶν σοφῶν συγγραφέων. Ἀπόφευγε τὰς ἀκάνθας τῶν φυτῶν ἀλλὰ δρέπε τὰ ἄνθη καὶ τὰ ῥόδα.

Τὰ ἀνωτέρω ἔστωσαν εἰς σὲ ἄριστος κανὼν καὶ νόμος περὶ τῶν θύραθεν συγγραμμάτων. Θὰ σὲ εἴπω δέ, ἀλλὰ ὀλίγον παρακάτω, ποῦ πρέπει ὁλοψύχως νὰ ἐπιδιδώμεθα μελετῶντες, ἐπειδὴ προηγουμένως ἐπιθυμῶ νὰ σὲ συμβουλεύσω περὶ ἄλλων τινῶν χρησίμων εἰς τὴν ζωήν. Νὰ ἀποφεύγῃς τελείως τὰς συναναστροφὰς τῶν κακῶν ἀνθρώπων καὶ τὰς ψευδεῖς ἡδονὰς αἱ ὁποῖαι ἐνυπάρχουν εἰς τὰς τοιαύτας σχέσεις· διότι εἶναι πολλοὶ ζῶντες κτηνώδη βίον, ψωριῶντες καὶ πάσχοντες ἀκατανόμαστόν τινα νόσον, οἱ ὁποῖοι ἐμβάλλουσι τὸν πειρασμὸν εἰς ἀφελεῖς νέους, δημιουργοῦντες στενὰς σχέσεις ἐν δολιότητι καὶ πανουργίᾳ, προσπαθοῦντες μὲ πονηρίαν νὰ μεταδώσουν εἰς τοὺς ἄλλους τὴν διαφθορὰν διὰ νὰ σκεπάσουν ὅπως φαντάζονται μὲ σκότος τὰς ἰδικάς των κακίας ἐντὸς συναναστροφῆς μετὰ πολλῶν ὁμοίων των.

Φυλάξου ἀπὸ τοὺς τοιούτους, διότι καὶ ὁ Παῦλος φρονεῖ ὅτι φθείρουσι τὰ χρηστὰ ἤθη αἱ κακαὶ συναναστροφαί. Ναὶ μάλιστα, πρόσεξε καλὰ τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τούτων καὶ κράτει τὴν ὀφειλομένην στάσιν.

στ. 78. Μίσει τὰ ἄσεμνα ᾄσματα τῶν θεάτρων, τῶν ἱπποδρόμων, τῶν θηριοθεαμάτων, ἅτινα εἶναι θεάματα κακοποιὰ καὶ ἐχθρικὰ τῆς ἀγάπης, τὰ

ὁποῖα εἶναι ματαιότητες τοῦ βίου, πολυκέφαλος ὕδρα τῶν ἡδονῶν, ἀπρεπῆ μαθήματα, ἀσελγῶν ἀνθρώπων θεωρούντων ὡς αἰσχρὸν τὸ σωφρόνως διάγειν ! Ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἐξυπηρετοῦντες κάθε αἰσχρότητα, ἐπαγγέλλονται τὴν τέχνην τοῦ ὑβρίζειν καὶ μεγαλοφρονοῦσι διὰ τὴν τοιαύτην των τέχνην, μῖμοι ὄντες γελοίων προσώπων καὶ πραγμάτων, οἱ ὁποῖοι κατήργησαν τὴν ἐντροπὴν πρὶν ἀκόμη νὰ ξυρίσουν τὰς τρίχας αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἐργαστήριον κάθε ἀσχημίας πάσχοντες καὶ ποιοῦντες ὅλα τὰ ἀθέμιτα πράγματα.

Ἄλλοι δέ, «ἀθλιώτεροι τῶν τοιούτων», ἀπορρίπτουν τὴν ἀνδρικότητά των τραγουδοῦν ἔκφυλα παρδαλὰ λυγηρὰ ἄσματα, ἄνδρες γυναικιζόμενοι, ἢ γυναῖκες ἀνδριζόμενοι, ἀληθῶς εἰπεῖν οὔτε ἄνδρες οὔτε γυναῖκες ὄντες, ὄντως εἶναι οἱ τοιοῦτοι αἰνίγματα ἀσωτίας καὶ γρῦφοι παθῶν, κράματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν.

Τί δὲ νὰ εἴπῃ τις διὰ τὴν νοσηρὰν μανίαν αἰσχρῶν ἀσμάτων, διὰ τὰ ἄσματα τὰ ὁποῖα ἐκθηλύνουν τὰς καρδίας, διὰ τοὺς αὐλοὺς καὶ τὰς χορῳδίας πορνικῶν βακχικῶν ἀσμάτων, διὰ τὰ ὁποῖα μάλιστα καὶ βραβεῖα ἀκόμη ἀπονέμονται ὑπὸ τῶν τρισαθλίων ; Αὐτὰ τὰ πράγματα εἶναι ἄξια ἐπαίνων καὶ θέας καὶ ἀπολαύσεως ; ἢ εἶναι ἄξια δακρύων καὶ στεναγμῶν ; Ὁ γέλως βασιλεύει εἰς αὐτά, ἡ φύσις μοιχεύεται, ποικίλη φλὸξ ἡδονῶν ἀνάπτει, καὶ κτίζονται θέατρα τῆς ἀτιμίας, ὥστε καὶ ἡ ἀσχημοσύνη νὰ μὴ γίνεται τοὐλάχιστον λαθραίως, ἀλλὰ καὶ βραβεῖα νὰ κῆνται βραβεύοντα τὰ κακὰ ταῦτα μαθήματα ! Σὺ δέ ὦ Σέλευκε, νὰ βδελύττεσαι τὰ τοιαῦτα πράγματα, νὰ μὴ μολύνῃς τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν σου, νὰ ἀποφεύγῃς πᾶσαν διαφθορὰν εἰσδύουσαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, διὰ νὰ φυλάττῃς σὲ παρακαλῶ ἁγνὰς καὶ παρθένους τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν σου.

Ἐπὶ πλέον δὲ ἀπόφευγε τὸ μιαρὸν θέαμα τῶν γαστριμάργων, τῶν ὁποίων Θεὸς εἶναι ἡ κοιλία : (οἱ ὁποῖοι κάμνουν ὅπως τοὺς διατάσσει ἡ κοιλία των). Οἱ τοιοῦτοι εἶναι δοῦλοι τῆς γαστρὸς αὐτῶν καὶ ὑπακούουν εἰς τὰ κακὰ κελεύσματα αἰσχρᾶς δεσποίνης. Ἡ δὲ κοιλία ὡς πικρὰ κυρίαρχος τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος,ἐνθρονίζεται εἰς τὰ ἔνδον τοῦ ἀνθρώπου καὶ πωλεῖ εἰς τὰ θηρία τὰ διάφορα μέλη τοῦ σώματος καὶ κατατρώγει ἀγρίως τὰ ἀντίτιμα τῆς πωλήσεως. Ἄσωτος γαστὴρ ὠθεῖ τυραννικῶς συγγενῆ της μέλη εἰς γαστέρας θηρίων. Καὶ ἀνόητοι θεαταὶ ἄνδρες κάθηνται καὶ θεῶνται τὰ πάθη ταῦτα. Χαίρουν βλέποντες πράγματα διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ κλαίουν.

Μὴ λοιπὸν μυάνῃς τὰ ὄμματά σου μὲ μολύσματα ὠμῶν θεαμάτων, μήτε νὰ βλέπετε ἀνθρώπους φονευμένους γυμνοὺς καὶ θηρία χορτασμένα μὲ σάρκας ἀνθρώπων.

Καὶ λοιπὸν ὑπάρχει τὸ θέαμα τῶν ἱπποδρομίων, τὸ ὁποῖον εἰς πολ-

λοὺς φαίνεται ὡς ἥμερον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι λοιμὸς καὶ ψυχικὸν νόσημα, διασπᾷ τὰς πόλεις, κάμνει τὸν δῆμον νὰ στασιάζῃ, διαμάχας φέρει ἀκονίζει τὴν γλῶσσαν εἰς κατηγορίας, διακόπτει τὴν μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν ἀγάπην, συγκρούει ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ξετρελλαίνει τοὺς νέους, ἀνάπτει ἔχθρας μεταξὺ φιλτάτων προσώπων, καταπατεῖ τοὺς νόμους, καὶ ὃ πάντων χείριστον, δημιουργεῖ εἰς τοὺς ἐκμανέντας συμμαχίαν μὲ τοὺς γόητας, τοὺς ἐπικαλουμένους πονηρὰ πνεύματα. Διότι ὅταν ἀνάψῃ μεταξύ των ἡ ἔρις ἀμέσως τρέχουν πρὸς τοὺς γόητας οἱ ὁποῖοι ἐπικαλοῦνται τὴν πονηρίαν τῶν δαιμόνων ὡς συνεργὸν πτωμάτων, συντριμμάτων καὶ φόνων.

Χαίρει ὁ στρατὸς τῶν δαιμόνων ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν κακῶν. Καὶ τὸ θεωρηθὲν ὡς ἥμερον ἀλλὰ ἐριστικὸν θέαμα τῶν ἱπποδρόμων ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι ὄλεθρος ψυχῶν, μάχη σωμάτων καὶ πρὸς τούτοις φανερὰ ἀπώλεια χρημάτων. Πόσους οἴκους ἕως τώρα δὲν κατέστρεψεν ; Πόσους πλουσίους δὲν μετέβαλεν εἰς ἐπαίτας ; Πόσας πόλεις εὐνομουμένας καὶ εὐτυχεῖς δὲν ἐξερρίζωσε ;

Σὺ δέ, ὦ Σέλευκε, ἀντὶ τούτων νὰ ἀσχοληθῆσαι εἰς τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα θὰ σὲ διδάξουν τὸν κράτιστον τρόπον τοῦ βίου. Ἀφοῦ δὲ μέχρι τινὸς προγυμνάσῃς τὸν νοῦ σου μὲ τὰ ποικίλα συγγράμματα τῶν ἀρχαίων σοφῶν, ὅπως καὶ εἰς τὴν παλαίστραν γίνονται προγυμνάσεις, τότε ἄνοιξε καὶ μελέτησε αὐτὰς τὰς θεοπνεύστους Γραφάς, συλλέγων τὸν μέγαν πλοῦτον τῶν δύο Διαθηκῶν, τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς πάντοτε Νέας. Διότι εἶναι νέα ὡς γραφεῖσα μετὰ τὴν παλαιὰν καὶ μὴ μέλλουσα νὰ ἔχῃ ἄλλην Γραφὴν ὡς τρίτην. Σπουδαίως καὶ εὐχαρίστως μελέτα τὰς Γραφὰς ἐκ τῶν ὁποίων θὰ μάθῃς χρηστότητα ἤθους καὶ σεβασμὸν πρὸς τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν. Μονὰς ἅμα καὶ Τριὰς ἀΐδιος εἶναι ὁ Πατὴρ σὺν τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι, Τριὰς εὐκρινῶς διακρινομένων τῶν τριῶν προσώπων, μονὰς δὲ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν. Λοιπὸν νὰ μὴ συγχέῃς μὲ τὸν ἀριθμὸν τὴν οὐσίαν, μήτε προσκυνῶν τὸν Θεὸν νὰ διαιρῇς τὴν οὐσίαν, διότι μία εἶναι ἡ Τριάς, εἷς ὁ Παντοκράτωρ Θεός. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεπτὴ καὶ εὐσεβὴς μυστηριώδης ἀλήθεια.

Καὶ εἶναι στενὴ ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας ἀτραπὸς ἐπικίνδυνος ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξωπλίσθησαν καὶ ἔπεσαν εἰς βαθύκρημνον πλάνην ὁ Σαβέλιος καὶ ὁ Ἄρειος, ὁ μὲν συγχέων τὴν ὑπόστασιν τῶν προσώπων, ὁ δὲ δυσσεβῶς διαιρῶν τὴν οὐσίαν.

Σὺ δέ, ὦ Σέλευκε, κράτει τὴν μέσην ὁδόν, διαιρῶν τὰ πρόσωπα καὶ συνάπτων τὴν οὐσίαν. Ἡ Τριὰς συνάπτεται χωρὶς νὰ συγχέεται καὶ ἡ Μονὰς χωρίζεται χωρὶς νὰ τέμνεται, διότι ἡ φύσις εἶναι ἄτμητος καὶ αἱ

ὑποστάσεις ἀσύγχυτοι. Νὰ μείνῃς φύλαξ τῶν δογμάτων τούτων καὶ γνήσιος ἐργάτης τῶν θείων ἐντολῶν, σοφὸς δὲ εἰς ὅλας τὰς μυστικὰς θεωρίας, πάντοτε προσκόπτων καὶ οὐδέποτε ἀλαζονευόμενος, μόρφωσε τὸν ἑαυτόν σου κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Μωϋσέως, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκὼν τοῦ ἐναρέτου βίου, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἐξέμαθε κατ' ἀρχὰς ὅλην τὴν σοφίαν τῶν Αἰγυπτίων, ἂν καὶ ἀνετράφη εἰς βαθὺν πλοῦτον, ἔγινεν ἑκουσίως φυγὰς καὶ πτωχός, ἀντήλλαξε τὴν πλουσίαν τῶν Αἰγυπτίων τράπεζαν μὲ τὸ λιτὸν γεῦμα τοῦ ποιμένος, ὁ ὁποῖος ἐπροτίμησε παρὰ τὴν δόξαν τῶν τυράννων του σκληρὸν βίον, ἕως ὅτου θεωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἄξιος σπουδαίων θεαμάτων, εἶδε τὸ μέγιστον μυστήριον τῆς φλεγομένης καὶ μὴ καιομένης βάτου.

Ἔπειτα ἠξιώθη πρῶτος νὰ ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ καὶ λαβὼν παρ' Αὐτοῦ ἐξουσίαν ἀπήλλαξε τῆς δουλείας τοῦ ζυγοῦ τὸν στενάζοντα Ἑβραϊκὸν λαὸν καὶ ψήφῳ Θεοῦ ἔγινεν ἄρχων τοῦ Ἑβραϊκοῦ Ἔθνους, παρὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέκτησε δὲν ὑπερηφανεύθη ἀλλὰ ὀνομάζει ἑαυτὸν ἰσχνόφωνον καὶ βραδύγλωσσον καὶ ἀσθενῆ, διὰ νὰ μένῃ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ταπεινοφροσύνῃ του.

Τὴν δὲ σπουδήν σου εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων νὰ χρησιμοποιήσῃς ὅπως πρέπει — καὶ ὅπως θὰ ἔκρινεν ἀμερόληπτος ἀναζητῶν τὴν σχέσιν ἀρχαίων σοφῶν καὶ Ἁγίας Γραφῆς — νὰ χρησιμοποιήσῃς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δογμάτων τῆς ἀληθείας, τῆς πανσόφου θεωρίας τῶν Γραφῶν. Διότι εἶναι δίκαιον ἡ δέσποινα νὰ ὑπηρετῆται ὑπὸ τῆς ὑπηρετρίας· δέσποινα δὲ εἶναι ἡ ἀπὸ Θεοῦ προελθοῦσα σοφία τοῦ Πνεύματος ἄνωθεν, ἔχουσα ὡς θεραπαινίδα τὴν θύραθεν παιδείαν, ταπεινοφρονοῦσαν καὶ κοσμίως εἰθισμένην εἰς τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν. Ἡ κάτω σοφία πρέπει νὰ δουλεύῃ εἰς τὴν ἄνω !

Πλὴν ἀλλὰ ὀφείλω νὰ σὲ διδάξω ὅτι κάθε βίβλος δὲν εἶναι ἀσφαλὴς μὲ τὸ νὰ κέκτηται τὸ σεμνὸν ὄνομα τῆς Γραφῆς, διότι ὑπάρχουν καὶ βιβλία ψευδώνυμα, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ μὲν εἶναι ἔμμεσοι καὶ γείτονες τῶν λόγων τῆς ἀληθείας, τινὰ δὲ νόθα καὶ σφαλερὰ ὡς νομίσματα κίβδηλα τὰ ὁποῖα φέρουν μὲν τὴν βασιλικὴν ἐπιγραφὴν ἀλλ' εἶναι παράσημα καὶ νόθα, μὲ ὑλικὸν δολωμένον !

Διὰ τοῦτο θὰ σὲ ἀριθμήσω τὰς θεοπνεύστους βίβλους διὰ νὰ μάθῃς νὰ διακρίνῃς ταύτας εὐκρινῶς. Πρῶτον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Αὐταὶ εἶναι ἡ Πεντάτευχος, Κτίσις, Ἔξοδος, Λευϊτικόν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον, Ὁ Ἰησοῦς, οἱ Κριταί, ἡ Ρούθ, αἱ τέσσαρες βίβλοι τῶν Βασιλειῶν καὶ αἱ δύο τῶν Παραλειπομένων. Ἔπειτα ὁ Ἔσδρας α' καὶ β' καὶ αἱ πέντε βίβλοι, ἡ τοῦ Ἰώβ, ἡ τῶν ψαλμῶν οἵτινες εἶναι μελῳδικὸν φάρμα-

κον τῆς ψυχῆς, τρεῖς δὲ τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, αἱ Παροιμίαι ὁ Ἐκκλησιαστὴς καὶ τὸ Ἆσμα τῶν Ἀσμάτων. Εἰς ταύτας πρόσθεσε τοὺς δώδεκα Προφήτας, Ὠσηέ, Ἀμώς, Μιχαίαν, Ἰωήλ, Ἀβδίαν, Ἰωνᾶν — ποὺ εἶνε τύπος τοῦ τριημέρου πάθους τοῦ Σωτῆρος, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίαν, Ἀγγαῖον, Ζαχαρίαν καὶ Μαλαχίαν. Περαιτέρω μάνθανε τοὺς τέσσαρας Προφήτας τὸν μέγαν Ἠσαΐαν τὸν μυστικὸν καὶ συμπαθῆ Ἱερεμίαν, τὸν Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ τὸν ἔργοις καὶ λόγοις σοφώτατον. Εἰς τούτους τινὲς ἐγκρίνουν καὶ τὸ βιβλίον τῆς Ἐσθήρ.

Δεύτερον σὲ ἀναφέρω τὰς βίβλους τῆς Καινῆς Διαθήκης. Αὗται εἶναι οἱ τέσσαρες μόνον Εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς καὶ Ἰωάννης. Ὁ χρονικῶς τέταρτος ἀλλὰ ὡς πρὸς τὸ ὕψος τῶν δογμάτων πρῶτος.

Τὸν ὀνομάζω δικαίως Βροντῆς Υἱόν, διότι «μέγιστον ἤληισε τῷ Θεοῦ Λόγῳ». Δέξου ἔπειτα τὴν δευτέραν βίβλον τοῦ Λουκᾶ, τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, καὶ πρόσθεσε εἰς αὐτὰς τὰς 14 ἐπιστολὰς τοῦ κήρυκος τῶν Ἐθνῶν Ἀποστόλου Παύλου, σοφῶς γράψαντος εἰς τὰς Ἐκκλησίας δὶς ἑπτὰ ἐπιστολάς, πρὸς Ρωμαίους, πρὸς Κορινθίους α΄ καὶ β΄, πρὸς Γαλάτας πρὸς Ἐφεσίους, πρὸς Φιλιππησίους, πρὸς Κολοσσαεῖς πρὸς Θεσσαλονικεῖς α΄ καὶ β΄, δύο πρὸς Τιμόθεον, ἀνὰ μίαν πρὸς Τίτον καὶ Φιλήμονα, πρὸς Ἑβραίους μίαν περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ὁποίας τινὲς διαφωνοῦν οὐχὶ ὀρθῶς, διότι γνησία εἶναι ἡ χάρις αὐτῆς, καὶ ἄλλοι δέχονται ἑπτὰ Καθολικὰς ἐπιστολάς, τινὲς δὲ μόνον τρεῖς ἀνὰ μίαν, τὴν τοῦ Ἰακώβου, τὴν τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ παρ' αὐτὰς τὰς δύο τοῦ Πέτρου, ὡς ἑβδόμην δὲ τὴν Ἰούδα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀποκάλυψιν τινὲς μὲν ἐγκρίνουσιν, οἱ δὲ πλειότεροι νόθον θεωροῦσιν.

Οὗτός ἐστιν ἀψευδέστατος Κανὼν τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν. Ἐὰν ἀκολουθήσῃς τὰ διδάγματα τούτων θὰ ἐκφύγῃς τὰς παγίδας τοῦ κόσμου, θὰ καταρρίψῃς τὰς ματαίας ἐλπίδας, τὸν δὲ φευγαλέον πλοῦτον θέλεις σκορπίσῃ δαψιλῶς εἰς τοὺς πτωχούς, θὰ σπείρῃς ἐδῶ διὰ νὰ θερίσῃς πλουσίως, ἐπειδὴ τὸ σπαρὲν θὰ σοῦ ἀποθησαυρισθῇ ἐν οὐρανοῖς.

Ἀκολούθει τὸν Σοφὸν Θεοῦ Λόγον, τὸν Χριστόν. Ὦ τρισμακάριστε, ὦ τρισόλβιε Σέλευκε, ἄστρον λαμπερὸν μεταξὺ νέων καὶ γερόντων· διότι ὁ εὐσεβὴς βίος εἶναί τι λαμπρότερον τῶν ἄστρων. Ὁ χορὸς τῶν Μαρτύρων τῶν Προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων ὡς οἰκεῖόν του μέλος θὰ σὲ στεφανώσῃ πανηγυρικῶς καὶ τότε θὰ χαρῇς ἀπολαμβάνων ἄπαυστον δόξαν, στεφανηφόρος χορεύων ἐν μέσῳ ἀγγέλων !

Ἔρρωσο καὶ μέμνησο τῶν γεγραμμένων μου. Χαιρετῶ τὴν θείαν

σου Ὀλυμπιάδα, ποὺ εἶναι ἔμψυχος Εἰκὼν σεμνότητος, ἁγνείας καὶ ἀσκήσεως, σφραγὶς καὶ ἐπικύρωσις τῆς πίστεως.

Ἐὰν Σέλευκε θέλῃς νὰ μάθῃς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὡς ἄνω ἰαμβικῶν στίχων μου εἶναι οὗτοι τρεῖς ἑκατοντάδες, τρεῖς δεκάδες καὶ τρεῖς μονάδες. Σὲ εὔχομαι πάντοτε, τέκνον μου, νὰ εἶσαι φίλος τῆς Τριάδος.

† Ὁ Κυδωνιῶν ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

ΜΙΑ ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ *)

ΙΙΙ. 6΄) ΕΚ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

α) Ὁ ΕΙΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΝ τῆς Καππαδοκίας διαμένων Β. Φαρνσγουὸρθ εὗρε τὸ 1888 2 φύλλα Εὐαγγελισταρίου τοῦ ιγ΄ αἰ. ἐν παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ. (Σ. Β. 27).

6) ΕΝ ΣΑΜΨΟΥΝΤΙ, εὑρίσκετο τὸ 1906 ἐν τῇ Μητροπόλει τὸ ἐξ 195 φύλλων Τετραευαγγέλιον τοῦ ιϐ΄ (κατὰ τὸν Ρίτση τοῦ ι΄) αἰῶνος (Σ. Β. 168), μετὰ μικρογραφιῶν. Ὁ Φρὲντ τὸ 1927 γράφει περὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν ,ὅτι εἶναι «τὸ μόνον Ἑλλην. Χειρόγραφον, ἐξ ὅσων γνωρίζω, ὅπου παρ' ἑκάστῳ Εὐαγγελιστῇ εἰκονίζεται καὶ ὁ γραφεύς του κλπ.»

Τὸ ὡραῖον αὐτὸ χειρόγραφον τὸ 1928 εὑρέθη εἰς Παρισίους, παρὰ τῷ ἀρχαιοπώλει Στόρα καὶ τὸ 1929 ἠγοράσθη διὰ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Π. Μόργκαν. (Πίναξ φωτοτυπιῶν XXXIII.

γ) ΕΚ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ προέρχονται ἓξ τῶν ἐν Ἀμερικῇ Χειρογράφων τῆς Κ. Δ.

1) Τὸ ἐκ 276 φύλλων «Τετραευαγγέλιον» τοῦ ιγ΄ αἰ. ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ Πανεπ. τῆς Μίσιγκαν κατὰ τὴν ἐν Ἀμερικῇ δημοπρασίαν τῆς Βαρώνης Μποῦρντετ. (Σ. Β. 301).

2) Τὸ ἐκ 233 φύλλων «Τετραευαγγέλιον» τοῦ ιδ΄ αἰ. μὲ 6 μεγάλας μικρογραφίας καὶ ἄλλας διακοσμήσεις. Μεταναστεῦσαν ἐκ Τραπεζοῦντος εἰς τὸν ἐν Παρισίοις ἀρχαιοπώλην Γκρουὲλ ἠγοράσθη ἐκεῖθεν διὰ τὴν Ἀμερικήν. (Σ. Β. 362).

3) Τὸ ἐκ Μοναστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος προερχόμενον ἐκ 428 φύλλων περγαμηνῆς ὡραιότατον Τετραευαγγέλιον, (Σ. Β. 122), μὲ τὸ κείμενον εἰς μεγαλυτέραν καὶ κάτωθεν εἰς μικροτέραν γραφὴν ἑρμηνευτικὰ ὑπομνήματα, τοῦ ια΄ αἰ. ἠγοράσθη (πόθεν;) τὸ 1931. (Πίναξ φωτοτ. 27).

4) Τὸ ἐξ 175 φύλλων Τετραευαγγέλιον τοῦ ιϐ΄ αἰ. κληθὲν Κῶδιξ Ροϐερτσονιανός, ἠγοράσθη ἀπὸ ἕνα πωλητὴν ἐν Τραπεζοῦντι τὸ 1926 ὑπὸ τοῦ Ντάϊσμαν καὶ μετεπωλήθη διὰ τὴν Ἀμερικὴν τὸ 1927. (Σ. Β. 210).

5) καὶ 6) Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου

---

*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 102.

τῶν Ἐξωτείχων Τραπεζοῦντος (Βλ. καὶ Κεραμέα Ἑλλην. Κώδ. Τραπεζ. εἰς τὰ Βυζαντ. Χρονικὰ XIX Σελ. 250) ἀνῆκον καὶ τὰ δύο : Ἤτοι ἓν ἐξ 165 φύλλων Τετραευαγγέλιον τοῦ 1300 καὶ ἕτερον ἐκ 203 φύλλων τοῦ 1350. Ἀμφότερα ἠγοράσθησαν (πόθεν;) τὸ 1929 ὑπὸ τοῦ Ρ. Ρηφστάλ. (Σ. Β. 241 καὶ 249).

δ) ΕΝ ΣΤΛΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΑΣ καὶ ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ Β. Κ. κρύπτεται ὁ τελευταῖος κάτοχος (1891) ἑνὸς ἐξόχως ἐνδιαφέροντος Χειρογράφου τῆς Κ. Διαθήκης, γραφέντος τὸ 1270, καὶ καταστολίστου δι' 90 μικρογραφιῶν, ἐξ ὧν αἱ εἰς τὰς Πράξεις τὸ καθιστοῦν μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον μεταξὺ τῶν ὑπαρχόντων Χειρογράφων. Εἶναι δὲ αὗται 13 (Ὁ Πέτρος καὶ οἱ ἡγέται τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ματθία, Ἡ Πεντηκοστή, Ὁ χωλὸς παρὰ τὴν θύραν τοῦ Ἱεροῦ, Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης πρὸ τοῦ Συνεδρίου, Ὁ θάνατος τοῦ Ἀνανία, Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ Στεφάνου, Ὁ Παῦλος χειραγωγούμενος εἰς Δαμασκόν, Τὸ βάπτισμα τοῦ Παύλου, ὁ Πέτρος ἀνιστᾷ τὴν Δορκάδα, Τὸ ὅραμα τοῦ Πέτρου, Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Πέτρου ἐκ τῆς φυλακῆς, Ὁ Παῦλος θεραπεύει τὸν χωλὸν εἰς Λύστρα. Ἀποτελεῖται ἐκ 207 φύλλων λεπτῆς περγαμηνῆς, ἐγράφη τὸν ιστ', ἢ κατὰ τὸν Ρίτσι τὸν ιε' αἰῶνα (προφανῶς εἶναι λάθος τυπογραφ. τὸ ἐν σελίδι 188 ἀρχῇ 6' παραγράφου 1270). Τὸ 1910 ἔχει ἤδη μετενεχθῇ εἰς τὸν Στόρα τῶν Παρισίων, ὅθεν ἠγοράσθη τὸ 1928 διὰ τὴν Ἀμερικήν.

ε) ΕΚ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ. Ὁ Συγγραφεὺς ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ σημειοῖ, ὅτι τὰ πρῶτα εἰς Ἀμερικὴν κομισθέντα Χειρόγραφα τῆς Καινῆς Διαθήκης μετηνάστευσαν ἐκ Κων)πόλεως. Ὁ πρῶτος Καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῇ ἕδρᾳ Ἔλιοτ τοῦ Πανεπιστημίου Χάρβαρτ ἐν Βοστώνῃ Ἐδουάρδος Ἔβερετ τὸ 1819 ἀπεκόμισεν ἐντεῦθεν τὰ ἑξῆς 4.

1) Εὐαγγελιστάριον τοῦ γ' αἰ. ἐκ 230 φύλλων.

2) Πραξαπόστολον, δι' ἑκάστην ἡμέραν ιγ' αἰ. 281 φύλ.

3) Εὐαγγελιστάριον δι' ἑκάστην ἡμέραν ιδ' αἰ. 202 φύλλα.

4) Ὡς περιτύλιγμα τοῦ γ' 6 φύλλα Εὐαγγελίου τοῦ ι' αἰῶνος. Ἠγοράσθησαν δὲ ἀπὸ «Ἕλληνα πρίγκηπα οἰκονομικῶς κατεστραμμένον». (Σ. Β. 109—115).

5—16 Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνανέωσις μεταναστεύσεως ἤρχισε πάλιν ἐντεῦθεν, ἀπὸ τοῦ 1885, ὅτε ὁ Ἀλβέρτος Λ. Λογγ Καθηγητὴς ἐν τῷ Ροβερτείῳ Κολλεγίῳ ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀγορὰν καὶ ἀποστολὴν ἕνδεκα ἐν ὅλῳ Χειρογράφων ἐξ ὧν εἷς Πραξαπόστολος τοῦ ιδ' αἰ., πέντε Εὐαγγελιστάρια (ιβ', ιβ', ιγ', ιδ' καὶ ιστ' αἰῶνος) καὶ πέντε Τετραευαγγέλια (ια', ιβ', ιβ', ιγ' καὶ ιστ' αἰῶνος). Περὶ τὰς 2000 Χειρογραφημένα

φύλλα. (Σ. Β. 35—42 καὶ 216). Ἐκ τούτων ἓν εἶχεν ἀρχικὴν προέλευσιν τὸ Ἰκόνιον, καὶ τὸ τελευταῖον τὴν νῆσον τοῦ Μαρμαρᾶ.

17) Τὸ 1893 εἰς ΠΡΙΓΚΗΠΟΝ ὁ Τέρρελ ἠγόρασε (παρὰ τίνος;) Τετραευαγγέλιον τοῦ ιβ'—ιγ' αἰ. ἐκ 263 φύλλων (ἄλλα 7 ἐλλείπουν) καὶ τὸ ἐδώρησεν εἰς τὸ ἐν Ὤστιν Πανεπιστήμιον τοῦ Τέξας. (Σ. Β.343).

18—24) Τὸ 1919 Ἀποστολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Μίσιγκαν ἠγόρασεν ἐνταῦθα πέντε ἀποσπάσματα, (φύλλα 1, 1, 2, 8 καὶ 20) τοῦ θ', ια', ιγ' καὶ ιδ' αἰ., ἓν Εὐαγγελιστάριον, φύλλα 154, χάσματα πολλά, τοῦ ιγ' ἢ ιδ' αἰ. καὶ ἓν Λειτουργικὸν (φύλλα 221) τοῦ ιδ' αἰῶνος. (Σ. Β. 275—280).

25) Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1923 ὁ Σμὶθ ἐν τῷ ἄρθρῳ «ἁγιογραφικὰ Χειρόγραφα ἐν Ἀμερικῇ» ἀναφέρει ἐν σελίδι 244 τοῦ 42ου τόμου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Βιβλικῆς Φιλολογίαςδιὰ «Τὸ ἱερὸν τουτοῒ τεῦχος (ὅπερ) κεκλήρωται ἀναποσπάστως (τῇ) ἐν ΤΨΩΜΑΘΕΙΟΙΣ ἀρχαιοτάτῃ Ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ ἐν Κυπαρίσσοις, αωνγ ἔτει». Εἶναι Εὐαγγελιστάριον, ἀποτελούμενον ἀπὸ 293 φύλλα, μὲ σταυροσχήμους σελίδας καὶ πλουσίως πεποικιλμένον καὶ εἰκονογραφημένον μὲ 37 μικρογραφίας. Τὸ 1929 κατέληξεν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Π. Μόργκαν. (Σ. Β. 162—166) Φωτοτυπ. Πίναξ XXXI.

26) Τὸ 1924 ὁ Φρὰγκ Κέλση ἠγόρασεν ἐνταῦθα Εὐαγγελιστάριον τοῦ ιγ' αἰ. ἐκ 272 φύλλων, ἀναγράφον ἐν τῇ τελευταίᾳ σελίδι «Καὶ τόδε τὸ ἱερὸν τεῦχος μενέτω διαπαντὸς ἀναφαίρετον τῇ ἱερᾷ ἀρχαιοτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ τροπαιοφόρου Γεωργίου ἐπωνυμουμένῃ· αων». Ἤδη τοῦτο κοσμεῖ τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μίσιγκαν (Σ. Β. 326).

27) Ἕτερον Χειρόγραφον τὸ ὁποῖον ἀνήκει «τῇ Ἐκκλησίᾳ ἁγίου Γεωργίου Ἡρακλείτσης καὶ περιέχει φύλλ. δερμ. 214... ἐν Ἡρακλείτσῃ τῇ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1921. Π. Ἱερομόναχος», Ἀλλὰ τὸ 1929 εἶχεν ἤδη ταξειδεύσει εἰς Παρισίους. Ὁ Γκρουὲλ τὸ διεβίβασεν εἰς τὸν Στόρα καὶ ἐκεῖθεν τὸ 1930 ἠγοράσθη διὰ τὸ Πανεπιστήμιον Σικάγου. Εἶναι Τετραευαγγέλιον ἐκ 209 φύλλων (τόσα ἔχει τώρα) τοῦ ιγ' αἰ. (Σ. Β. 234).

28) Εἰς τὸν ΙΙ τόμον τοῦ Φ. Συλλόγου ὁ Ἐμμ. Ἰωαννίδης καὶ εἰς τὴν Ἱεροσ. Βιβλιοθήκην, «Μετόχιον τοῦ Παναγίου Τάφου», Τόμ. 4ος) ὁ Παπαδόπουλος Κεραμεὺς (1899) κι' ὁ Φὸν Σόδεν τὸ 1910 χρεώνουν τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ ἐνταῦθα ΑΓΙΟΤΑΦΙΤΙΚΟΥ ΜΕΤΟΧΙΟΥ μὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 767 καὶ 218 φύλλων ὡραῖον Τετραευαγγέλιον, γραφὲν τὸ 1133, ὑπὸ «Νικολάου τοῦ ἁμαρτωλοῦ Μοναχοῦ τοῦ Ἐδεσινοῦ». Τὸ 1929 τὸ ἠγόρασεν ὁ Ροῦδολφ Ρήσφσταλ μὲ χρήματα τοῦ Χάσκελ διὰ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου. (Σ. Β. 232). Πίναξ 42ος.

29) Τὸν Μάρτιον τοῦ 1932 ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Μὶς Μὰκ Κόρμικ τὸ κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα εἰς τὸν Λαρίσσης Παρθένιον ἀνῆκον Χειρόγραφον ἐξ 194 φύλλων τοῦ ιστ΄ αἰ. περιλαμβάνον μετάφρασιν εἰς ἁπλοελληνικὴν ὑπὸ «Μαξίμου τοῦ Σοφωτάτου τοῦ Πελοποννησίου» τῆς Ἀποκαλύψεως, μετὰ σχολίων τοῦ Ἀνδρέου καὶ μέχρι τοῦ 1927 θεωρούμενον ὡς μοναδικὸν διὰ τὴν εἰκονογράφησιν δι' 69 μικρογραφιῶν. (Ἤδη ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἄλλοι τρεῖς κώδικες μὲ παρεμφερεῖς μικρογραφίας). (Σ. Β.

στ΄) ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ. Θὰ ἐνόμιζε κανείς, ὅτι ἐκεῖ τοὐλάχιστον εἶναι πλήρως πλέον κατησφαλισμένα τὰ ἱερὰ αὐτὰ κειμήλια. Ἀλλ' ἀτυχῶς, καὶ ἐκ τοῦ Ἁγ. Ὄρους, μόνον εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν μετηνάστευσαν ἤδη δέκα ὀκτώ, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα κατὰ τὴν πρόσφατον περίοδον 1920-1936.

1—4) Ἐξ αὐτῶν 4 ἐφυγαδεύθησαν, κατὰ τὸν Συγγραφέα μας, ἐξ Ἁγίου Ὄρους εἰς Ἀμερικήν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὡρισμένη ἡ Ἁγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀφῃρέθησαν. Τὸ ἓν ἀπήχθη ὑπὸ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Τζὼν Χάουζ, Λειτουργικόν, μετὰ περικοπῶν Π. καὶ Κ. Διαθήκης, τοῦ ιγ΄ αἰῶνος ἐξ 192 φύλλων (Σ. Β. 6), πωληθὲν τὸ 1899 εἰς τὸν Σεϋμούρ. Ἕτερα 2 Ἁγιορειτικὰ ἀποσπάσματα, εὑρεθέντα παρ' ἡμετέρῳ Ἐπισκόπῳ ἐνταῦθα, ἐπωλήθησαν τὸ 1935 εἰς τὸν Γόρδον Φίλιπς, τῇ μεσολαβήσει τοῦ συχνὰ καὶ τούτου ἐν τῷ συγγράμματι μνημονευομέἐμπόρου (;) Χειρογράφων' Ἀθανασ(ίου;) Γρίβακα. Πρόκειται περὶ δύο διαφόρων φύλλων ἀπεσπασμένων ἐκ Τετραευαγγελίων, τὸ ἓν τοῦ ια΄ καὶ τὸ ἄλλο, τοῦ ιδ΄ αἰ. (Σ. Β. 32, 33).

Τὸ 4ον εἶναι Τετραευαγγέλιον τοῦ ιδ΄ αἰ. ἐκ 205 φύλλων μὲ πολλὰ χάσματα (2 ἀπὸ τὰ ἐλλείποντα φύλλα του εὑρέθησαν εἰς τὴν Μοντρεάλην τοῦ Καναδᾶ, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἐταξείδευσεν ἐξ Ἁγίου Ὄρους εἰς Μ. Ἀσίαν ἐπωλήθη τὸ 1922 εἰς τὸν ὡς ἄνω Γρίβακαν, ὅστις τὸ 1929 τὸ μετεπώλησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου (Σ. Β. 339).

5) Ἤδη θ' ἀπασχολήσωμεν τὸν ἀναγνώστην μὲ τὰ ἐξ ὡ ρ ι σ μ έ ν ω ν Μονῶν ἀποδημήσαντα. Παλαιοτέρα εἰς τὸν θλιβερὸν αὐτὸν πίνακα ἐμφανίζεται ἡ Ἱ. Μονὴ Ἰβήρων μὲ 2 ἁρπαγάς, ὧν ἡ πρώτη τὸ 1857, (Σ. Β. 175) ὅτε ὁ πολὺς Σεμπαστιάννωφ ἀπήγαγεν εἰς Παρισίους τὸ ἐκ 440 φύλλων Εὐαγγελιστάριον τοῦ ιγ΄—ιδ΄ αἰῶνος, ὅπου, κατόπιν ἀλλεπαλλήλων πωλήσεων, τὸ 1885 περιῆλθεν εἰς τὸ Θεολογικὸν Σεμινάριον τοῦ Πρίνστον.

6) Ἡ δευτέρα ὅμως ἁρπαγὴ διεπράχθη μόλις πρὸ εἴκοσι ἐτῶν ! Ὁ Συγγραφεύς μας λέγει : «Προηγουμένως ἐν τῷ Ὄρει Ἄθωνι, (εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν) ΙΒΗΡΩΝ, (ὑπ' ἀρ. Χειρογράφου) 24, μέχρι τοῦ 1931

περίπου». (Σ. Β. 366). Τὴν παρουσίαν του ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Ἰβήρων βεβαιοῖ καὶ ὁ Σπ. Λάμπρος, 1900, καὶ ὁ Γκρέγκορυ τὸ 1908. Πρόκειται περὶ τοῦ Πραξαποστόλου τοῦ ιδ΄ αἰ. ἐκ 360 φύλλων παχείας περγαμηνῆς ἄνευ χασμάτων μὲ θαυμασίαν εὐανάγνωστον γραφὴν καὶ 21 ὡραίας μικρογραφίας (βλέπε Πίνακα 60). Ἑκάστης ἐπιστολῆς προτάσσεται ὑπόθεσις. Φυσικὰ οὔτε ὁ Συγγραφεὺς ἐξηγεῖ οὔτε ὁ ἀναγνώστης εἶναι δυνατὸν νὰ μαντεύσῃ πῶς ἀπὸ τὸν πύργον τῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἰβήρων ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1931 ἔφθασεν ὁ ὀγκώδης αὐτὸς τόμος εἰς τὸν Γκρουὲλ τῶν Παρισίων, ὅστις καὶ τὸν ἐπώλησεν εἰς τὸν Βάλτερ τῆς Μπαλτιμόρης.

7) Δευτέραν, διὰ μίαν ἀρχαίαν ἀλλ' ἅμα καὶ διὰ μίαν πρόσφατον ἀποξένωσιν ὁ Συγγραφεύς μας ἀναφέρει τὴν Ἱ. Μονὴν Παντοκράτορος. Τὸ ἐκ δύο τόμων (199—210=409 φύλλα περγαμηνῆς) ια΄ αἰῶνος κοσμούμενον καὶ μὲ 4 μικρογραφίας τῶν Εὐαγγελιστῶν ἀποκείμενον δὲ νῦν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Σὰν Μαρίνο τῆς Καλιφορνίας Χειρόγραφον ἀναγράφει εἰς τὴν 25 σελίδα του «Τετραευάγγελον Μονῆς τοῦ Παντοκράτορος καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ ἐν τῷ Ἄθωνι». Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1868 περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Κάριτς καὶ μετ' ἀλλεπαλλήλους πωλήσεις ἔφθασε τὸ 1918 ὅπου εἶναι τώρα. (Σ. Β. 119).

8) Τὸ ἕτερον εἶναι ἀπόσπασμα 2 φύλλων Τετραευαγγελίου τοῦ 14 αἰ., ἀρχικῶς εἰς Παντοκράτορα ὑπ' ἀρ. 52 (βλέπε καὶ Σπ. Λάμπρου Ι., 98), τὸ ὁποῖον τὸ 1936 ἠγοράσθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἤδη εὑρίσκεται εἰς Πρίνστον τῆς Ν. Ὑερσέης. (Σ. Β. 60).

9) Οἱ Λάμπρος, Σόντεν καὶ Γκρέγκορυ χρεώνουν τὴν Μονὴν Κουτλουμουσίου δι' ἀποσπάσματος ἐκ Τετραευαγγελίου τὸ ὁποῖον ἠγοράσθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1936.

10) Ὁ βιβλιοπώλης Ι. Μαρτιώνης τῆς Ν. Ὑόρκης ἠγόρασε τὸ 1913 παρὰ δύο Ἑλλήνων, ἰσχυριζομένων, ὅτι ἔφερον ἐκ τῆς Λαύρας τοῦ Ἄθω τὸ ἐκ 274 φύλλ. Τετραευαγγέλιον τοῦ ιβ΄ αἰ. μὲ πολλὰ χάσματα. Τὸ κείμενον ἑκάστης σελίδος περιστοιχίζεται ἐκ τῶν 3 πλευρῶν δι' ὑπομνημάτων. Βλ. Πίνακα 16ον. Ἤδη ἀπόκειται εἰς τὸ Γενικὸν Θεολ. Σεμινάριον τῆς Ν. Ὑόρκης. (Σ. Β. 85—87).

11) Τῆς **Ρωσικῆς Μονῆς τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος** ὑπ' ἀρ. 100, γραφὲν τὸ 1263, ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου Μιχαήλ, ἦτο τὸ ἐκ 239 φύλλων Τετραευαγγέλιον, κοσμούμενον διὰ 5 μικρογραφιῶν. Ἐταξείδευσεν ἐνωρὶς εἰς Ἀγγλίαν (Δοὺξ τοῦ Μάρλμπορου) καὶ τέλος ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Γκάρετ διὰ τὴν Βιβλιοθήκην του ἐν Βαλτιμόρῃ τὸ 1902 (Σ. Β. 74, Πίναξ 63).

12—18) Ἀλλ' ἀφαίμαξις μαζικὴ τῶν Ἁγιορειτικῶν Χειρογράφων ἔγινε τὸ 1925, ὅτε ὁ Θωμᾶς Χουαῖτμὸρ ἀπεκόμισεν εἰς Ἀμερικὴν καὶ ἄλλα 7 ἐκλεκτὰ Χειρόγραφα, ἅπαντα τῆς ἐν Καρυαῖς Ρωσικῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἧς φέρουν δι' ἀνεξιτήλου μελάνης καὶ τὴν ἐλλειψοειδῆ σφραγῖδα «ΡΩΣΙΚΗ ΑΘΩΝΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ (;) ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ». Βλέπε πίνακα XIII, ἔνθα φωτοτυπημένη καὶ ἡ σφραγίς. Ἐκ τούτων τὰ μὲν 6 ἐπωλήθησαν εἰς τὴν Συλλογὴν Ρ. Γκάρετ, ἐν Βαλτιμόρῃ, τὸ δὲ 7ον εἰς τὴν Πινακοθήκην Βάλτερ ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει.

12—17) Καὶ ἡ μὲν συλλογὴ Γκάρετ ἀπέκτησεν ἓξ Τετραευαγγέλια : Ἓν τοῦ η' αἰ. (Πίναξ 7), φύλλα 152 μὲ σταυροσχήμους σελίδας ὡραῖα μικύλλα κεφαλαῖα γράμματα (Σ. Β. 61). Ἓν τοῦ ιβ' αἰ., φύλλα 334, 4 ἀσυνήθους ἐνδιαφέροντος μικρογραφίας τῶν Εὐαγγελιστῶν, πλουσίας διακοσμήσεις, χρυσῆν τὴν α' σελίδα ἑκάστου Εὐαγγελιστοῦ, εἰς δὲ τὰς σελ. 15—35 τὸ εἰς τὸν Ματθαῖον ὑπόμνημα τοῦ Ἰ. Χρυσοστόμου (Σ. Β. 63—65). Ἓν τοῦ ιβ' αἰ. (1136) φύλλα 278, 4 μικραγραφίας, κλπ. γραφὲν «ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ σεβασμίᾳ καὶ μεγίστῃ Λαύρᾳ τοῦ ὁσίου καὶ Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα, τῇ κειμένῃ ἐν τῇ ἐρήμῳ...» (Σ. Β. 66—67, Πίναξ 8). Ἓν τοῦ ιβ' αἰ., φύλλα 181 μὲ ὡραίαν μικροσκοπικὴν γραφήν. (Σ. Β. 68, Πίν. 9). Ἓν τοῦ ιβ' αἰ., φύλλα 224, ὡραιοτάτη ὀρθία γραφή, 5 μικρογραφίας (μέχρι τοῦ 1879 ἐν Εἰκοσιφοινίσσῃ, Ζιχνῶν). Σ. Β. 69—70. Πίναξ 10. Ἓν τοῦ ιβ' αἰ., «περικαλλὲς» 164 φύλλα, ὡραία γραφή, πέντε μικρογραφίαι «ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος», χρυσᾶς ἐπικεφαλίδας (καὶ τοῦτο πρώην ἐν Εἰκοσιφοινίσσῃ). Σ. Β. 71—73, Πίν. 11.

Ἐπὶ πλέον δὲ ἕνα Πραξαπόστολον, ιβ' αἰ. φύλλα 133, μικροσκοπικὴ γραφὴ ὡραία. (Σ. Β. 75, Πίναξ 13).

19) Ἡ δὲ Πινακοθήκη Βάλτερ τὸ ἐκ Χίου ἀπὸ τοῦ 1902 μετενεχθὲν εἰς Ἅγιον Ὄρος Τετραευαγγέλιον, γραφὲν τὸ 1200, ἔχον φύλλα 258, καὶ κοσμούμενον διὰ 5 μεταγενεστέρων(τοῦ ιε' αἰ.) μικρογραφιῶν.

★

Ἤτοι πρὸς ἀνακεφαλαίωσιν 9 μὲν ἐκ Μ. Ἀσίας, 29 ἐκ Κων)πόλεως καὶ 19 ἐξ Ἁγίου Ὄρους, τὸ ὅλον 57 ἐκ τῶν Ἀνατολ. Περιφερειῶν, καὶ 30 ἐκ τῶν Δυτικῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς Οἰκουμ. κλίματος εἶναι τὰ μεταναστεύσαντα εἰς τὸν Ν. Κόσμον Χειρόγραφα Κ. Διαθήκης.

Ἀλλὰ δέον ἐπὶ πλέον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι αἱ πληροφορίαι τοῦ Συγγραφέως ἡμῶν ἐξικνοῦνται μόνον μέχρι τοῦ 1937. Ἔκτοτε διέρρευσε 15ετία ὅλη. Ἀλλ' ὅπως δήποτε δὲν νομίζομεν, ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ συνεχισθῇ ἡ κατ' ἀνάξιον τρόπον φυγάδευσις τοιούτων κειμηλίων, καὶ ἴσως οἱ ἁρμόδιοι διά τινος ὀργανισμοῦ (λ.χ. τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ) θὰ ἔδει νὰ κατοχυρώσουν διὰ διεθνοῦς συμβάσεως κατὰ τοῦ λαθρεμπορίου τὰ Χειρόγραφα, εἰς ἣν ἐποχὴν μάλιστα μὲ τὴν θαυμαστὴν πρόοδοντῆς μικρο— καὶ χρωμοφωτογραφίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι πανομοιότυπα εἰς ὅλα τὰ ἐργαστήρια τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Ι. Α. Γ.

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ
ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

λ'

«ΤΜΗΜΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΚΑΜΑΡΙΩΤΙΣΣΗΣ». (*

Ἐν ἀρχῇ ἓν φύλλον ἐλλείπει.

Ἐν τῇ ὤᾳ τοῦ φ. 54 6 διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης σημείωσις :

«Ἰστέον ὅτι ἐπὶ τῆς 6ασιλείας ἡρακλείου ἦν ὁ Σέργιος Κωνσταντινουπόλεως Πατ(ριά)ρχης, ὃς διὰ τὰ τῆς μητροπαρθένου γινόμενα νικητήρια ἐπεξεφώνησε τό, τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ καὶ καθεξῆς τοὺς κδ'. οἴκους τοῦ ἀκαθίστου :+».

Ἐν τῷ φ. 100 6 διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως : «+ἐτελειώθη ἡ παροῦσα σα 6ίβλος τοῦ μανασσῆ διὰ χειρὸς Θεοδώρου τοῦ Πακουριανοῦ μηνὶ Ἰουλίῳ ΙΕ'. ἔτους στκζ (=1319) ἰνδ'. 6'.».

Ἐν τῷ φ. 101 α—111 6 δι' ἄλλης χειρὸς καὶ δι' ἡμιερυθρᾶς μελάνης : «στίχοι τοῦ μανασσῆ πρὸς τὴν Δέσποιναν».

Ἐν ἀρχῇ τέσσαρα καὶ ἐν τέλει δύο φ. λευκά.

(149) ΑΡΙΘΜ. 152
Κῶδιξ ἀνάμικτος

Ἐποχή

ΙΗ'. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,23Χ0,15. φ. 299.

Δέσιμον ἁπλοῦν ἐξ ὑφάσματος. Γραφὴ νεωτάτη.

Περιεχόμενον

Ὁ κῶδιξ περιέχει μετ' ἐξηγήσεων διὰ μικρῶν γραμμάτων ἄνωθεν:

1) φ. 1 —16 α : «Λουκιανοῦ περὶ διαβολῆς».

2) φ. 20 —27 6 : «Δημοσθένους ὀλυνθιακὸς λόγος α'.».

3) φ. 28 —66 6 : «Πλουτάρχου περὶ ἀδολεσχίας».

---

*) (Συνέχεια ἐκ τῆς 80ῆς σελίδος τοῦ ΚΗ'. τόμου, ἔτους 1953).

4) φ. 67 —92 α : «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου τοῦ μεγάλου ἀρχιεπισκόπου Καισαρίου καὶ Καπαδοκίου πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων. Παραίνεσις. Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 92 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως : «μιχάλης δήλιος».

5) φ. 93—109 β : «Πῶς ἄν τε ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖντο». ὀκτωβρίου αη.

6) φ. 110—137 α : «Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρίας Καππαδοκίας ὁμιλίαι ἕξ— οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός—».

7) φ. 138—180 β : «Τοῦ αὐτοῦ: ἐπιστολαί».

φ. 182—213 β : «Τοῦ αὐτοῦ· περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς βιωτικοῖς καὶ περὶ τοῦ γενομένου ἐμπρισμοῦ ἔξωθεν τῆς ἐκκλησίας».

9) φ. 214 α—236 β : «Ὁμιλία δεκάτη τετάρτη·κατὰ μεθυόντων».

10) φ. 238 α—299 β : «Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀδιαφθορίας, πρὸς λητόϊον ἐπίσκοπον μελίτης».

Ἐν ἀρχῇ ἓν καὶ ἐν τέλει δύο φύλλα ὡς καὶ τὰ φ. 17—19, 93 β, 157 β, 181 καὶ 237 λευκά.

(150) ΑΡΙΘΜ. 153

Ὀνομασία

— Δαμασκηνοῦ Ἐπισκόπου περὶ ζώων —

Ἐποχή

ΙΖ'. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,21Χ0,16,5. φ. 67.
Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος. Γραφὴ καθαρά.

Περιεχόμενον

Ἐν τῷ φ. 1 α διὰ διαφόρων γραφῶν σημειώσεις μεταξὺ τῶν ὁποίων: «1672 ἐν μηνὶ Αὐγούστου 6 ἐκάηκε τὸ μοναστήρη οἱ Παναγιὰ καὶ τὸ ἀνακένισε ὁ Παναγιωτάκης».

Καὶ ἀμέσως διὰ τῆς ἰδίας χειρός :
«Φιλάρετος ἱερομόναχος ἔγραψα μὲν τὸ οἴδιο χίρο μου διὰ τὸ βιβλίο

τοῦτο καὶ παρακαλῶ τὴν Παναγιὰ νὰ φυλάγη τοὺς χριστιανοὺς πανιερόταται καὶ θεοπρόβλητε δέσποτα κύριε κυρ γεράσιμε ἀγαπητὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος».

1) Ἐν τῷ φ. 1 β διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως : «ἐπίγραμμα ἡρωελεγεῖον πρὸς τὸν ἐνδοξότατον κυρ μιχαὴλ τὸν κατακουζηνόν», ἀποτελούμενον ἐκ δέκα στίχων.

2) φ. 2—3 β : «+ ὁ ἐν Ἐπισκόποις ἐλάχιστος δαμασκηνὸς τῷ εὐγενεστάτῳ καὶ ἐνδοξοτάτῳ ἐν ἄρχουσι κὺρ μιχαήλῳ τῷ καντακουζηνῷ καὶ μεγάλῳ δομεστίκῳ» καὶ ἀκολουθεῖ πίναξ τῶν περιγραφομένων ζώων. Ὁ κῶδιξ εἶναι ἡμιτελής. Πολλὰ ὀνόματα ζώων ὑπάρχοντα ἐν τῷ πίνακι τῶν περιεχομένων δὲν περιγράφονται εἰς τὸν κώδικα.

Ἐν τῷ φ. 67 β ὑπάρχει μονοκονδυλιά : «Γερμανὸς ἱερομόναχος».

(151) ΑΡΙΘΜ. 154

Ὀνομασία

Πρόθεσις

Ἐποχή

ΙΗ'. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,21Χ0,14. φ. 155. Γραφὴ νεωτάτη.

Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ σταχώματος εὕρηται ἐν ρομβοηθεῖ σχήματι ἐκτύπωμα παριστὸν τὴν Σταύρωσιν ἐπὶ τῆς ἄλλης τοιοῦτον παριστὸν Ἄγγελον.

Περιεχόμενον

Ἐν ἀρχῇ τέσσαρα ἄγραφα φύλλα. Ἐν τῷ τρίτῳ ἀγράφῳ φύλλῳ δι' ἄλλης χειρὸς ἀγραμμάτου : «Κύριλλος ἱεροδιάκονος» καὶ τῆς ἁγιωτάτης μ(ητ)ροπόλεως Χαλκηδ'ώνοσ ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ : τῷ σεβασμιωτάτῳ μοι προσκυνητῶς».

Ἐν τῷ φ. 1—1 β :

«Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκριβὴν διατύπωσιν, ἣν ἡ τοῦ Χρι-

στοῦ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ παρέλαβεν ἐκκλησία, χρὴ ἡμῖν ἐπακολουθεῖν διὰ τῶν θείων, καὶ πατριαρχικῶν παραδόσεων, καὶ τοῦτο ὡς ὠφέλιμον, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ κανονικὸν διατύπωμα, ὅπως τὰ τῶν κτητόρων μακαριστὰ ὀνόματα, ὡς μνήμης ἄξια, οὐ μόνον ἐν ταῖς ἱεραῖς μνημονεύεσθαι τελεταῖς, ἀλλὰ κἐν τούτῳ τῷ κανόνι ἀκριβῶς διαφυλάττεσθαι, μέχρισ οὗ ὁ ἥλιοσ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐφορᾷ».

Ἐν τῷ φ. 2—2 β διὰ τῆς αὐτῆς χειρός : «Εἶτα καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἀξιωθησομένων τῇ ἱερᾷ καὶ θείᾳ προθέσει κοινωνοὺς γενέσθαι, ἀρχιποιμάντορας καὶ ἱεροθύτας μοναστὰς καὶ μυγάδας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, καὶ πᾶν γένος καὶ ἡλικίαν πιστῶν, ὅσαι ἐν ταύτῃ τῇ ἱερᾷ μονῇ τῆς Παντανάσσης ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ, τῇ προθέσει ἐγράφησαν καὶ μετὰ ταῦτα γραφήσονται...............»

Ἐν τῷ φ. 3 β : «Μεταγέγραπται ἡ παροῦσα πρόθεσις ἐπὶ ἡγουμένου ἀρίστου κὺρ Γρηγορίου τοῦ ἐκ Παροναξίας, διὰ χειρὸς ἐλαχίστου ἐν ἱερομονάχοις Χρυσάνθου· ἔρρωσθε οἱ ἀναγινώσκοντες, κἀμοῦ μέμνησθε, καὶ εἴ τι σφαλερὸν ἐγγέγραπται, σύγγνωτε· ἀνθρώπινον γὰρ πάθος τὸ ἁμαρτάνειν».

Καὶ ἀκολούθως δι' ἐρυθρᾶς μελάνης :

«Ἔτει αψμζ΄. αὔγουστος» (1747).

Ἐν τῷ φ. 4α δι' ἐρυθρᾶς μελάνης :

«Ἡ ἁγία καὶ ἱερὰ πρόθεσις τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου μαρίας τῆς ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ». Καὶ ἀκολουθοῦν ὀνόματα : Πατριαρχῶν, ἱερομονάχων, ἱεροδιακόνων, μοναχῶν, αὐθεντῶν, εὐσεβῶν βασιλέων «καὶ τῶν κτητόρων Θεοδώρου, Θεοδοσίου, Γεωργίου, Εἰρήνης, Ἰωάννου τοῦ ἀοιδίμου γενομένου εὐσεβοῦς βασιλέως καὶ κτήτορος τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῶν γονέων αὐτοῦ». Ἀκολουθοῦν εἶτα διάφορα ὀνόματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καί τινα βασιλέων τῆς Μοσχοβίας.

Ἐν τῷ κώδικι τούτῳ μνημονεύεται ὡς πρῶτος κτίτωρ τῆς μονῆς ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐπὶ ἡγουμενείας Γρηγορίου τοῦ Ναξίου ἐν ἔτει αψμζ.

ΑΡΙΘΜ. 155.

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 155 Χειρόγραφον τῆς Ἱ. Μονῆς Παναγίας (Χάλκης) δυστυχῶς ἐλλείπει. 175)

---

175) Κατὰ τὸν Ἀ. Παπαδόπουλον φέρει τὸν τίτλον : «Κατάστιχον τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου», ἐκ χάρτου (Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἑλληνοεμ. Σχολὴ Ξ. Μογὲ

(152) ΑΡΙΘΜ. 156

Ὀνομασία

Σχόλια
Εἰς πλοῦτον καὶ νεφέλας Ἀριστοφάνους 176)

Ἐποχή

ΙΕ΄. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,21Χ0,15. φ. 120.
Δέσιμον ἐκ μέλανος δέρματος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.
Στίχοι σελίδων διάφοροι. Σελίδες μονόστηλοι.

Περιεχόμενον

1) φ. 1 —52 β : «Πλοῦτος Ἀριστοφάνους».

2) φ. 53 α—53 β : «Ὑπόθεσις τοῦ δευτέρου δράματος τοῦ . Ἀριστοφάνους».

3) φ. 54 α—120 α : «Νεφέλαι ».

Ἐν τῇ ἄνω ὤᾳ τοῦ φ. 1 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως: «αὕτη ἡ Βίβλος πέλι γεωργίου Ράλη μετϊλινέου».

Ἐν τῷ φ. 52 β διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως : διὰ μονοκονδυλιᾶς : «τέλος ἀριστοφάνους πλοῦτος».

Ἐν τῷ φ. 120 α διὰ τῆς αὐτῆς χειρός : «τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν Θ(ε)ῷ χάρις, καὶ ἀμέσως «ἔχει ἄσπρα κ΄.».

1875, σ. 165), ἐν ᾧ περιέχονται καταγραφαὶ χωρῶν, πόλεων καὶ χωρίων μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἐν αὐτοῖς κατοικούντων (Βυζαντινὰ Χρονικά, τόμ. 7, ἔτος 1900, σελ. 678). Κατὰ τὸν Μ. Παραμυθίας Ἀθηναγόραν φέρει τὸν τίτλον «Πρόχειρον μονῆς Προδρόμου» καὶ φαίνεται ὅτι μέχρι τοῦ ἔτους 1922 ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἱ. μονῇ τῆς Παναγίας. (Ἐπαιτηρ. Ἑταιρ. Βυζαντινῶν Σπουδῶν ἔτος ΙΓ΄, στήλ. 52 καὶ σημ. σελ. 64).

176) Ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ Χειρογράφου βλ. Παράρτημα ΙΗ΄ τόμου Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου, σ. 106 καὶ ἑξῆς. (Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη). Ὁ Ἀμβροσιανὸς κῶδιξ C 222 inf περιέχει σχόλια εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὰς νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους ὑπὸ Ἰσαὰκ Τζέτζη. (Κρουμβάχερ, Ἱστορ. Βυζ. Λογοτεχνίας μεταφρ. Γ. Σωτηριάδου, Ἀθῆναι 1900, τόμ. Β. σελ. 249).

Ἐν τῇ δεξιᾷ ὤᾳ τοῦ αὐτοῦ φύλλου καθέτως καὶ διὰ κεφαλαίων γραμμάτων : «ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝΑΛΗ».

Ἐν τῷ φ. 120 β ἀγράφῳ φύλλῳ ὑπάρχουν διὰ διαφόρων χειρῶν ποικίλαι σημειώσεις : «Τὰ μαθήματα καθαρίζουν τὴν ψυχὴν ἀπὸ ταῖς λολάδαις αἱ ὁποῖαι μακραίνουν ἀπὸ τὴν στράτα τοῦ Θ(εο)ῦ τούς.».

Καὶ ἀκολούθως :

ὁ Ἰῶ δὲν ἀγαπᾶ τὸν μιχαῆλον διότι δὲν τὸν ἐξυπνᾶ τὸ ταχὺ ἀπὸ τὸν ὕπνον διὰ νὰ ἔλθωσιν ἀντάμα εἰς τὸ σχολεῖον τὸ ὁποῖον διδάσκει τοὺς νέους καὶ τυπικὰ μαθήματα καὶ καλαῖς πράξαις».

(153) ΑΡΙΘΜ. 157

Ὀνομασία

Κῶδιξ ἀνάμικτος 177)

Ἐποχή

ΙΔ΄. αἰῶνος

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,21Χ0,15. φ. 388.
Στίχοι σελ. διάφοροι. Σελίδες μονόστηλοι.
Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Περιεχόμενον

Ὁ κῶδιξ ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτοτελῆ καὶ ἡμιτελῆ τεμάχια ἄλλων κωδίκων διαφόρων ἐποχῶν, ἅτινα καὶ ἐσταχώθησαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἀποτελέσαντα τὸν ἀνὰ χεῖρας κώδικα. Περιλαμβάνει :

1) φ. 1 —7 α : «Μαρτύριον εἰς τὸν ἱερομάρτυρα τοῦ Χριστο)ῦ Εὔπλον» ἐνῷ καὶ θαύματα μερικά· συγγραφὲν παρὰ τοῦ ἱερέως τοῦ ἀ-

177) Ὁ λαβυρινθώδης οὗτος κῶδιξ περιεγράφη ὑπὸ Παπαδοπούλου Κεραμέως ἀναλυτικῶς ἐν τῷ Παλαιογραφικῷ Δελτίῳ τοῦ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγου (Παράρτημα τοῦ ΙΣΤ΄. τόμου σ. 21 καὶ ἑξῆς καὶ 37 καὶ ἑξ.) καὶ περιεκτικῶς ὑπὸ τοῦ Jos Boyens: Catal cod. hagiogr. graec. bibl. monasterii Deipare in chalce insula. Anal. Bollandiana tom. 20 p. 68.

σκανδάλη καὶ πρωτεκδίκου τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Αἴνου ἀτελές.

2) φ. 9 α—66 β : Περιέχονται ἄνευ ἀρχῆς γραμματικοὶ κανόνες.

3) φ. 67 α—74 β : «Ἀρχὴ ἐκ τῶν τοῦ κυροῦ μαξίμου τοῦ πλανούδη», περιέχει λεξικογραφικά.

4) φ. 75 α—78 α : Περιέχονται φιλολογικαὶ καὶ γραμματικαὶ σημειώσεις.

5) φ. 79 α—92 β : Θωμᾶ τοῦ μαγίστρου 178). Λεξικὰ ἀνεπίγραφα ἀπὸ τοῦ στοιχείου Β΄.

6) φ. 93 α—145 β : Λείψανον κώδικος ἀκέφαλον. Περιλαμβάνει ἐπιστολογραφίας μετὰ ἐπιστολικῶν ὑποδειγμάτων μεταξὺ τῶν ὁποίων περιγράφονται τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου τοῦ Μ., Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ Μαγίστρου πρὸς τὸν Γρηγόριον, Λέοντος προέδρου Καρίας, Βρυεννίου, Γρηγορίου τινός, ἀνωνύμου. Ψελλοῦ καὶ ἄλλων.

7) φ. 146 α—214 : Ἀνεπίγραφος παράφρασις τοῦ Α τῆς Ἰλιάδος μετὰ σχολίων. Ἐν τῇ ἄνω ὤᾳ τοῦ φ. 146 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως: «+ Χ(ριστ)ὲ προηγοῦ τῶν ἐμῶν πονημάτων++»

178) Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος, ἐν χειρογράφοις καὶ ἐκδόσεσι γνωστὸς πολλάκις καὶ ὑπὸ τὸ μοναχικὸν ὄνομα Θεόδουλος (ὁ Θηκαρᾶς) μοναχός, ἤκμασεν ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β΄. (1282—1328) ὡς συγγραφεὺς καὶ σύμβουλος τοῦ Αὐτοκράτορος. Τὰ σπουδαιότερα αὐτοῦ συγγράμματα εἶναι σχολειακά, ἤτοι λεξικά, σχόλια καὶ ρητορικὰ γυμνάσματα. Τὰ κύρια ἔργα, δι' ὧν πρὸ πάντων γνωρίζεται ὁ Θωμᾶς Μάγιστρος εἶναι : «ἡ Ἐκλογὴ (ἢ ἐκλογαὶ) ὀνομάτων καὶ ρημάτων Ἀττικῶν» καὶ τὰ Λεξικά.

Γενικὴ ἔκδοσις τῶν λόγων καὶ ἐπιστολῶν αὐτοῦ εὕρηται ἐν τῇ Πατρ. Migne τόμ. 145, στίλ. 213—548. Περὶ βιογραφίας αὐτοῦ βλ. : «Fabricius Bibl. gr. ed. Harl. 6, 181—190».

«Κρουμβάχερ : Ἱστορ. Βυζ. Λογοτ. Α΄. 272 καὶ Β΄. 284» καὶ «Γ. Παπαδοπούλου : Συμβουλαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλ. Μουσικῆς. Ἀθῆναι 1890, σελ. 276).

8) 215 α—220 β : Λείψανον κώδικος ἄνευ ἀρχῆς, ἔνθα περὶ τοῦ ρήματος ἵημι καὶ περὶ μέτρων καὶ τεχνολογιῶν ἐκ τοῦ Ἡφαιστίωνος.

9) φ. 221 α 244 : Λείψανον κώδικος πολύτιμον, περιλαμβάνον σειρὰν ἐπιστολῶν τοῦ Λιβανίου.

10) φ. 245 α—265 β : «Τοῦ αὐτοῦ Ἰουαλιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐπιστολαί».

11) φ. 266 β —272 β : Κῶδιξ περιέχον ἐπιστολὰς Φαλάριδος τοῦ τυράννου. 179)

11) φ. 273 α 277 β : «Καὶ αὗται αἱ ἐπιστολαὶ Ἰουλιανοῦ 180) τοῦ βασιλέως εἰσίν». Λείψανον κώδικος ἡμιτελές.
Μεταξὺ 273—274 ὑπάρχει ἓν φύλλον ἐσχισμένον.

13) φ. 278 —283 β : Περιέρχονται ἐπιστολαὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους.

---

179) Φάλαρις : Τύραννος τοῦ Ἀκράγαντος, οὗτινος τὸ ὄνομα κατέστη μισητὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὰς καταπιέσεις καὶ ἀπανθρώπους τιμωρίας. Σώζονται 143 ἐπιστολαί, ὧν τινες φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ τυράννου τούτου. Αὗται ἐτυπώθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1498 καὶ ἐνομίζοντο ὡς τὸ ἀρχαιότατον μνημεῖον τοῦ πεζοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, ἀλλ᾽ ὁ μέγας ἑλληνιστὴς καὶ κριτικὸς Ἄγγλος Bentley ἀπέδειξεν ἐν μακρᾷ διατριβῇ τὴν νοθείαν αὐτῶν. Ὁ Bentley λαβὼν τὸ ἔτος 555 π. Χ. ὡς τὸ τελευταῖον δυνατὸν ὅριον τῆς ἡλικίας τοῦ Φαλάριδος, κατέδειξεν ὅτι αἱ σικελικαὶ πόλεις αἱ μνημονευόμεναι ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς εἶναι πολὺ μεταγενέστεραι τοῦ τυράννου τούτου. Λ. χ. ἡ Φιντία καὶ ἡ Ἄλαισα, ἔτι δὲ καὶ ὁ καλλιτέχνης τῆς Κορίνθου Θηρικλῆς, ἐξ οὗ ὠνομάσθη τὸ θηρίκλειον ποτήριον, τὸ δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ τυράννου εἰς τὸν ἰατρόν του, ἔζησε πλέον τῶν ἑκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν μετὰ τοῦτον. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ σύνολον ἐξετάζων τὰς ἐπιστολὰς ὁ Bentley, εὑρίσκει αὐτὰς χαλαράς, ἄνευ ζωῆς· ὁ γράψας φαίνεται ὡς σχολαστικός τις ὀνειροπόλος καὶ οὐχὶ ὡς τύραννος ἔχων ξίφος ἀνὰ χεῖρας, διατάσσων ἑκατομμύριον ὑπηκόων. Σήμερον ὑπὸ πάντων ἀναγνωρίζεται ἡ ὀρθότης τῶν γνωμῶν τοῦ Ἄγγλου κριτικοῦ.

180) Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται τοῦ Ἰουλιανοῦ εἶναι αἱ κύριαι πηγαὶ περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀπετέλεσε θέμα τῆς λογοτεχνίας προσφιλές, δραματοποιηθεῖσα καὶ μυθιστορηματοποιηθεῖσα ἐκ τῶν Χειρογράφων ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Κλέωνος Ραγκαβῆ, τοῦ Μερεσκόφσκυ, τοῦ Ἴψεν καὶ ἄλλων.

14) φ. 284 α—291 β : Λείψανον ἀρχαίου κώδικος, ἄνευ ἀρχῆς, περιέχον ἱστορικά τινα περὶ τῆς αἱρέσεως Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου.

15) φ. 292—293 β : «Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ μοναχοῦ Γρηγορίου ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ βατοπεδίου τοῦ Καρδάμη +».
+ Πρὸς τὸν υἱόν του ἐπὶ τοῦ κανικλείου τὸν παρακειμώμενον κυρ. Ἰω(άννην) τὸν Χοῦμνον +».

16) φ. 294 α—300 β : «Κ(υρ)οῦ νικολάου καβάσιλα τοῦ χαλκαέτου τοῦ Εἰκειόχειρα». Κῶδιξ ἀτελής.

17) φ. 301 α—302 β : Λείψανον ἀρχαίου κώδικος : «δομνίου φιλοσόφου λαρισσαίου ἐγχειρίδιον Εἰσαγωγικὸν ἀριθμητικῆς πάρεστι λόγον ἐκ λόγου ἀφελεῖν».
φ. 302 β λευκόν.

18) φ. 303 α—304 α : Δι' ἄλλης γραφῆς : «Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια».

19) φ. 304 α—305 β : Διὰ τῆς αὐτῆς χειρός : «Τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου 181) περὶ τῶν ΙΒ'. λίθων τῶν ἐν τῷ λούματι τῶν ἱερέων ἐμπεπηγμένων».

20) φ. 305 β—308 α Διὰ τῆς ἰδίας χειρός : «Τρύφωνος περὶ τῶν ἐν λέξεσι παθῶν».

21) φ. 308 β Δι' ἐρυθρᾶς μελάνης καὶ ἀρχαίας γραφῆς : «+Ἐθνικαὶ διάλεκτοι λεσβώνακτοι».

22) φ. 309 α—309 β : Δι' ἄλλης χειρὸς γραμματικαί τινες σημειώσεις ἄνευ ἀρχῆς.

---

181) Ἐπίσκοπος Κύπρου, κάτοχος πέντε γλωσσῶν, τῆς ἑβραϊκῆς, συριακῆς, αἰγυπτιακῆς, ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς. Μεταξὺ τῶν ἀρίστων ἔργων του εἶναι καὶ ἡ παροῦσα περιγραφὴ «Περὶ τῶν δώδεκα λίθων τῶν ὄντων ἐν τοῖς στολισμοῖς τοῦ Ἀαρών». Τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Πεταβίου (Παρίσιοι 1622 καὶ Κολωνία 1682), τοῦ Δίνδορφ (Λειψία 1854) καὶ τοῦ Migne (Ἑλλ. Πατρολ. τόμ. 41—43).

23) φ. 310 β—324 α : «μύθοι βιωφελεῖς αἰσώπου τοῦ μυθοποιοῦ κατὰ στοιχεῖον». Κῶδιξ ΙΔ'. αἰῶνος, ἔνθα περιέχονται Ρκστ' μύθοι.

24) φ. 325 α—326 β : ἀγνώστου περιεχομένου ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους.

25) φ. 327—338 β : Ἰσαὰκ τοῦ μοναχοῦ καὶ σοφοῦ τοῦ ἀργυροῦ ἀστρολογικὸς πίναξ καὶ πραγματεία ἀστρολογική.

Ἐν τῷ φ. 338 διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως τῆς ἀστρολογικῆς ταύτης πραγματείας : «στωϡ (1381) νοέμ. ιε'. χεὶρ Γεωργίου θύτου κρητός».

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 338 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως τῆς ὡς ἄνω πραγματείας : στωϡ (1381) νοέμβρ. ιε'.

(154) ΑΡΙΘΜ 158.

Ὀνομασία

Κῶδιξ ἀνάμικτος 182)

Ἐποχή

ΙΔ'. αἰῶνος.

Διαστάσεις.

Χάρτ. 0,21Χ0,14. φ. 296.
Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελ. διάφοροι.
Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Διατήρησις καλή.

Περιεχόμενον

1) φ. 1 —106 α : «Ἐπιστολαὶ τοῦ Μ. Βασιλείου, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Β'. μέχρι τῆς ΡΞ'. ἐπιστολῆς».

φ. 100 β—101 β λευκά.

---

182) Περιγραφὴ τοῦ κώδικος τούτου ἐγένετο καὶ ἐν τῷ Παλαιογραφικῷ Δελτίῳ ΙΣΤ'. τόμου (Παράρτημα) τοῦ Ἑ. Φιλ. Συλλ. σελ. 43, ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου, Κεραμέως.

2) φ. 102 α—154 α Δι' ἄλλης χειρός : «Ἐπστολαὶ Συνεσίου 183) Κυρηναίου μητροπολίτου Πτολεμαΐδος».

3) φ. 155 α—159 β : «Δημοσθένους Α΄. Ὀλυνθιακός».

4) φ. 159 β—168 : «Δημοσθένους Β΄. ὀλυνθιακός».

5) φ. 165 α—170 β : «Δημοσθένους Γ΄. ὀλυνθιακός».

6) φ. 171 α—266 β : «Λιβανίου σοφιστοῦ» 184) μελέται καὶ ἐπιστολαί.

7) φ. 267 —291 β : «αἰσχίνου ῥήτορος κατὰ τιμάρχου», μετά τινων σχολίων ἐν τῇ ὤᾳ.

8) φ. 292 α—296 Δι' ἄλλης γραφῆς : «Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας μ(ητ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν μαρίας τῆς αἰγυπτίας, συγγραφεὶς παρὰ Σωφρονίου 185) ἀρχιεπισκόπου ἱεροσολύμων» ἀτελές.

183) Φιλόσοφος, συγγραφεὺς καὶ ἐπίσκοπος Πτολεμαΐδος ἐκ τῶν ἰδιορρυθμοτέρων μορφῶν τοῦ τέλους τοῦ Δ΄. καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄. αἰῶνος. Γόνος εὐγενοῦς ἐθνικῆς οἰκογενείας, ἀναγούσης τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸ γένος τῶν Ἡρακλειδῶν. Περιεσώθησαν 156 ἐπιστολαί, τὰς ὁποίας ἔγραψεν εἰς διαφόρους ἐποχάς, ἀπὸ τοῦ 400 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (413 ἢ 414). Τὰ ἔργα αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν τῇ Ἑλλ. Πατρολ. Migne τόμ. 66, στήλ. 1021—1752. H. Druon : Etude sur la vie et les oevres de Synesius Paris 1859 καὶ ἄλλαι μελέται.

184) Τὰ ἔργα τοῦ Λιβανίου (314—393) εἶναι πολυάριθμα. Τὰ πλεῖστα τούτων διεσώθησαν. Ἀξιολογώτεροι τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι αἱ ἐπιστολαί, βοηθοῦσαι πρὸς κατανόησιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ συγγραφέως καὶ πρὸς γνῶσιν τῶν γεγονότων τῆς συγχρόνου ἱστορίας. Ἐσώθησαν δ' ἐν ὅλῳ 1607 ἐπιστολαὶ ἐν τῇ πρωτοτύπῳ ἑλλην. γλώσσῃ, εἰς ἃς ἐπὶ πολὺν χρόνον προσετίθεντο καὶ ἄλλαι 400 περίπου ἐν λατινικῇ μεταφράσει, ἀποδειχθεῖσαι ὅμως ὕστερον κίβδηλοι. Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner ὑπὸ R. Foerster ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ 1923 εἰς 12 τόμους.

185) Ὁ Σώφρόνιος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων (+638) διεκρίθη ἐν τῇ ποιήσει, ἁγιολογίᾳ καὶ ὁμιλητικῇ. «Ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας», καίτοι ἐν πολλοῖς Χειρογράφοις φέρεται ἀνωνύμως εἶ-

(155) ΑΡΙΘΜ. 159

Ὀνομασία

Κῶδιξ ἀνάμικτος[185)]

Ἐποχή

ΙΔ'. αἰῶνος.

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,20Χ0,14. φ. 213.
Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.
Διατήρησις σχεδὸν καλή. Φαίνεται ὅτι ὁ κῶδιξ βραχεὶς ἐβλάβη ἐν μέρει.

Περιεχόμενον

1) φ. 1 44 β «Ἐρωτήματα γραμματικά : Μοσχοπούλου ἄνευ ἀρχῆς. 187)

2) φ. 44 β—48 β : «Περὶ ὀνομάτων Μοσχοπούλου».

3) φ. 48 β—56 β : «Τὸ περὶ συντάξεως κυροῦ μαξίμου τοῦ πλανούδη».

ναι ἔργον τοῦ Σωφρονίου Ἱεροσολύμων, ὡς ἐνδείκνυται καὶ ἐκ τοῦ περιγραφομένου Χειρογράφου. Μαρτυρεῖ δὲ ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς τοπογραφίας τῶν Ἁγίων Τόπων. Ἐξεδόθη ἐν δημώδει ἑλληνικῇ ὑπὸ Δαμασκηνοῦ ἐν Ἀθήναις 1877. (Κρουμβάχερ Ἱστορ. Βυζ. Λογοτεχν. μεταφρ. Γ. Σωτηριάδου τόμ. Α'. σελ. 381). Ἡ ἔξοχος ὁμιλητικὴ δεξιότης τοῦ Σωφρονίου ἐκφαίνεται ἐν ταῖς ὁμιλίαις αὐτοῦ, ἐξ ὧν ἐκδεδομέναι εἶναί τινες εἰς δεσποτικὰς καὶ ἁγίων ἑορτάς. Ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχει πρὸ πάντων ὁ εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν λόγος τοῦ ἔτους 634. Θεολογικῶς δὲ ὁ σπουδαιότατος εἶναι ὁ εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (Πρβλ. Βυζαντ. Δελτίου (1893), σελ. 348).

186) Περιγραφὴ τοῦ κώδικος ἐγένετο καὶ ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως : Παλαιογραφ. Δελτίον Ε. Φ. Σ. Κ. σελ. 36 καὶ ἑξῆς.

187) Μοσχόπουλος Μανουὴλ (1282—1328) : ἀνεψιὸς τοῦ Μητροπ. Κρήτης Νικηφόρου καὶ φίλος καὶ μαθητὴς Μαξίμου τοῦ Πλανούδη. Περιγρα-

4) φ. 57 α—105 β : «Ὀνομάτων ἀττικῶν ἐκλογή. Θωμᾶ Μαγίστρου.

5) φ. 105 β—109 β : «Κλῆσις τῶν δ΄. συζυγιῶν τῶν εἰς μι διορθωθεῖσα παρὰ τοῦ Τρικλίνου. 188)

6) φ. 109 β—114 β : «Λεξικὸν περὶ πνευμάτων, ἐκλεγὲν παρὰ τρύφωνος χοιροβοσκοῦ καὶ ἑτέρων».

7) φ. 115 α—213 : Ἐπιστολαὶ Λιβανίου σοφιστοῦ».

(156) ΑΡΙΘΜ. 160.

Ὀνομασία

Ἀστρονομικὰ — Φυσικὰ

Ἐποχή

ΙΖ΄. ἢ ΙΗ΄. αἰῶνος.

Διαστάσεις.

Χάρτ. 0,21Χ0,15. φ. 86.

Δέσιμον ἐκ δέρματος. Γραφὴ καθαρὰ καὶ εὐανάγνωστος.

Περιεχόμενον

1) Ἡ ἀρχὴ ἐλλείπει. Ἐν τῷ πρώτῳ ὑπάρχον φύλλῳ : «ὅτι κυρτὴ ἡ γῆ», «ὅτι ἐν τῷ μέσῳ ἡ γῆ» καὶ ἀκολούθως «περὶ τοῦ μεγέθους τῆς γῆς» «περὶ τῶν οἰκήσεων», «περὶ σίνων», «νῆσοι μακάρων». κτλ.

φὴν τοῦ βίου του βλ. Max Treu : Maximi monachi Planudis epistulae σελ. 208—212.

Τὸ σπουδαιότερον σύγγραμα αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον «Ἐρωτήματα γραμματικά». Τοῦτο ἀπέρρευσεν ἔκ τινος ἀνωνύμου ἔργου, ὅπερ ὁ Μοσχόπουλος διεσκεύασεν εἰς σχολειακὸν ἐγχειρίδιον. Μετὰ τὴν Γραμματικὴν ταύτην ἔρχεται, διδακτικὸν ὁμοίως σκοπὸν ἐπιδιῶκον, τὸ λεξικὸν ἐπιγραφόμενον : «Συλλογὴ ὀνομάτων ἀττικῶν» (Βυζαντ. Δελτ. ἔτ. 1893 σελ. 232. — Κρουμβάχερ ἔνθ. ἀνωτ. τόμ. Β΄. σελ. 279).

188) Τρικλίνιος Δημήτριος : Ἤκμασεν ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΔ΄. αἰῶνος ἐν τῇ πόλει μας ταύτῃ, πιθανῶς. Σημαντικώτατος τῶν ἐπὶ Παλαιολόγων φιλολογησάντων, γλωσσομαθέστατος καὶ ἄριστος κριτικός. (Πρβλ. Κρουμβάχερ ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 294).

2) φ. 3 α—3 β : «Περὶ τῶν μεταξὺ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς στοιχείων λόγος δεύτερος : περὶ ὕδατος· ὅτι τῆς γῆς τὸ ἥμισυ καλύπτεται ὑπὸ ὠκεανοῦ, τὸ δὲ ἥμισυ φαίνεται».

3) φ. 3 β—13 β : «Λόγος Γ΄. κατά τινος ψευδοῦς Πυθαγόρου κεφάλαια ιζ΄.

α) «Περὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ περὶ κόσμου».
β) «Περὶ σχήματος οὐρανίου».
γ) «Εἰ ἔμψυχος ὁ κόσμος καὶ προνοίᾳ διηκούμενος».
δ) «Εἰ ἄφθαρτος ὁ κόσμος».
ε) «Εἰ τρέφεται ὁ οὐρανός».
στ) «Περὶ τάξεως κόσμου».
ζ) «Περὶ τῶν ἐν οὐρανῷ νοουμένων κύκλων».
η) «Τίς ἡ τῶν ἀστέρων οὐσία».
θ) «Περὶ σχήματος ἀστέρων».
ι) «Περὶ τῆς τῶν ἀστέρων φορᾶς».
ια) «Περὶ τοῦ πόθεν φωτίζονται οἱ ἀστέρες».
ιβ) «Πῶς γίνονται οἱ τέσσαρες καιροί».
ιγ) «Περὶ μεγέθους καὶ σχήματος ἡλίου».
ιδ) «Περὶ τῆς τοῦ ἡλίου ἐκλείψεως».
ιε) «Περὶ οὐσίας καὶ φωτισμοῦ σελήνης καὶ σχήματος».
ιστ) «Περὶ ἐκλείψεως σελήνης».
ιζ) «Περὶ νοῦ».

4) φ. 13 β—14 β «Περὶ τῶν οὐρανίων λόγος Γ΄. Περὶ κόσμου».

5) φ. 14 β—19 α : Τοῦ αὐτοῦ λόγος Δ΄.: «Περὶ ὕλης, περὶ εἴδους, περὶ φύσεως ἐν ᾧ καὶ περὶ τόπου καὶ χρόνου περὶ ψυχῆς· ἐν ᾧ καὶ περὶ αἰσθήσεων καὶ περὶ νοῦ».

6) φ. 19 α—22 α Τοῦ αὐτοῦ λόγος Ε΄. : «Περὶ τῆς πρώτης τῶν ὄντων αἰτίας».

7) φ. 22 α—44 β Τοῦ αὐτοῦ συμεὼν τοῦ σήθ : «Περὶ χρείας τῶν οὐρανίων σωμάτων», εἰς μβ΄. κεφάλαια.

Ἐν τῷ φύ. 44 β δι' ἐρυθρᾶς μελάνης καὶ διὰ τῆς αὐτῆς χειρός : «τέλος τῶν φυσικῶν· συμεὼν σήθ».

Τὰ φ. 45 καὶ 46 λευκά.

8) 47 α—52 α «Ἰωάχειμος καμεράριος Ἰακώβῳ μαλιχίῳ».
φ. 52 α λευκόν.

9) φ. 53 α -54 β : «Διάγνωσις τῆς ἡλιακῆς σφαίρας τῶν ιβ΄. εἰδώλων, ὅπως ἐν ἑκάστῳ μηνὶ ἀκριβῶς χρὴ διαιτᾶσθαι».

10) φ. 55 α—68 α : «Ἐκ τῶν ἡφαιστίωνος τοῦ θηβαίου ἀποτελεσματικῶν καὶ ἑτέρων παλαιῶν περὶ τῆς τῶν ιβ΄. μορίων ὀνομασίας καὶ δυνάμεως».

11) 69 α—79 β : «Ὅσα οἱ πλανώμενοι ἀστέρες ἐν ἑκάστῳ τῶν ζωδίων σημαίνουσιν».

12) 80 α—86 β : «Ἑρμοῦ τοῦ τρισμεγίστου ἰατρομαθηματικά, πρὸς ἄμωνα αἰγύπτιον».

Ἐν τῷ φ. 86 β δι' ἐρυθρᾶς γραφῆς καὶ τῆς αὐτῆς χειρός : «τέλος τῶν ἰατρομαθηματικῶν ἑρμοῦ τοῦ τρισμεγίστου».

(157) ΑΡΙΘΜ. 161.

Ὀνομασία

α) «Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ Μωάμεθ καὶ κατὰ Λατίνων» 189) β) «Ἐξήγησις τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου σερρῶν κατὰ νικήτα, εἰς τοὺς ἀναγινωσκομένους δεκαὲξ λόγους τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν γρηγορίου τοῦ Θεολόγου» καὶ γ) «Σύνοψις βασιλέων βεζίριδων καὶ αὐθέντων Οὐγκροβλαχίας καὶ Μολδαβίας παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων».

Ἐποχή

ΙΗ΄. αἰῶνος.

---

189) Βλ. Περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως χειρόγρ. ὑπ' ἀρ. 85 Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης.

Διαστάσεις

Χάρτ. 0,20Χ0,15. φ. 291.
Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ. Στίχοι μονόστηλοι.
Διατήρησις ἀρίστη.

Περιεχόμενον

1) φ. 1 —96 α : «Περὶ τοῦ ἐθνικοῦ μωάμεθ, τίς ἐστι καὶ τὶς ἡ βασιλεία αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν τεσσάρων βασιλέων τῶν μεγάλων· ἀπὸ τὸν Προφήτην Δανιὴλ καὶ περὶ τῆς εἰκόνος ναβουχοδονόσωρ».

2) Τὰ φύλλα 96 β, 97, 99, 107, 109 β, 110, 173, 174 καὶ 175

3) φ. 98 α—98 β δι' ἄλλης χειρός : «Σύνοψις βασιλέων βεζίριδων καὶ αὐθέντων οὐγκροβλαχίας καὶ μολδαβίας παρὰ Κωνσταντίνου γεννάδους τοῦ ἐξ ἰωαννίνων».

«Σουλτάνοι»

Τὸ ἔτος καθ' ὃ ἐγένοντο		Οἱ χρόνοι τῆς ζωῆς τους.
1299	Ὀσμάν.	28
1327	Ὀρχὰν τοῦ ὀσμὰν αὐτὸς ἃ ἐπολέμησε μὲ τοὺς ρωμαίους καὶ ἐπάτησεν εἰς Εὐρώπην	33
1360	Μουρὰτ τοῦ ὀρχὰν αὐτὸς ὑπέταξε πρῶτον τὴν Καλλιούπολιν Φιλιππούπολιν καὶ ἐκεῖ ἐκάθισε	29
1389	Μπαγιαζὶτ τοῦ Μουρὰτ	25
1414	Μεχμὲτ τοῦ Μπαγιαζίτ	8
1422	Μουρὰτ β'. τοῦ Μεχμὲτ ὑπέταξε τὴν βλαχίαν καὶ τὴν θεσσαλονίκην	29
1451	Μεχμὲτ β'. τοῦ μουρὰτ ὑπέταξε τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ μωρέα, τραπεζοῦντα καὶ μητυλήνην	31
1482	Μπαγιαζὶτ τοῦ Μεχμέτ	30
1512	Σελὶμ τοῦ Μπαγιαζὶτ ὑπέταξε τὴν	

('Ακολουθεῖ)

Η ΠΡΩΤΗ ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΡΟΝΟΥ ΑΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Α'

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΕΡΙ ΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ ΙΓ΄. ΑΙΩΝΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΤΟΥΤΟΝ

ΠΡΟ ΕΤΟΥΣ περίπου ἐπισκεφθεὶς ἐκ νέου τὰς μεγάλας Βιβλιοθήκας Λονδίνου, Παρισίων καὶ Βατικανοῦ, ἠρεύνησα ἰδιαιτέρως τὴν μακρὰν ἀλληλογραφίαν (χειρόγραφον) τοῦ Πατριάρχου τῆς Κων)πόλεως Ἀθανασίου Α΄. Ἔχω ἤδη δημοσιεύση μερικὰ χειρόγραφα τοῦ εἰρημένου πρωθιεράρχου τῆς Ὀρθοδοξίας μετὰ ἀρκετῶν βιογραφικῶν σημειώσεων. 1)

Τὸ γράμμα τὸ ὁποῖον δημοσιεύω ἐνταῦθα ἐγράφη κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1293 δλδ. κατὰ τὸν τερματισμὸν τῆς πρώτης του πατριαρχείας, ἡ ὁποία ἤρχισε τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1289 καὶ ἔληξε τὴν 16ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1293. 2) Ὁ Πατριάρχης Ἀθανάσιος δὲν εὑρίσκετο εἰς καλὰς σχέσεις μετὰ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐνδημούντων ἀρχιερέων τῶν ἀποτελούντων τὴν περὶ τὸν Πατριάρχην Σύνοδον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν μάλιστα ἐπί τινα χρόνον ἐποίμαινε τὴν Ἐκκλησίαν διὰ Συνόδου ἀποτελουμένης ἀπὸ ἡγουμένους. 3) Ἄλλως τε καὶ γράμμα χειρόγραφον τοῦ Ἀθανασίου σώζεται καὶ μόνον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ὁποίου καταφαίνονται αἱ ὄχι καλαὶ σχέσεις του πρὸς τοὺς συνοδικοὺς ἀρχιερεῖς εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 2219 (fonto greco) χειρόγραφον τῆς Βατικανείου Βιβλιοθήκης (φ. 10 α)

---

1) Τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου Α΄. ἐπιστολιμαία διδασκαλία πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Β΄. σ. 1—8 καὶ 23—29. Ἰδίως σημ. 5 σελ. 2—3. (1952) Πατριάρχης καὶ Αὐτοκράτωρ εἰς μίαν περίπτωσιν διαζυγίου σ. 8—11. (1953). Ἀνάτυπα τοῦ περιοδικοῦ «Ὀρθοδοξία». Βλέπε καὶ τὴν ἀνακοίνωσίν μου τὴν γαλλιστὶ γενομένην ἐν τῷ Θ΄. Βυζαντινολογικῷ συνεδρίῳ Θεσσαλονίκης (Ἀπριλίου 1953) καὶ δημοσιευθεῖσαν ἐν Ἀθήναις. «Communication faite...» σ. 1—10.

2) «Τέσσαρσιν ἐνιαυτοῖς τὴν Ἐκκλησίαν κατέχων». Γ. Παχυμέρης.

3) Βλέπε ἐμὴν Ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Α΄. σ. 364. Migne Ε. Π. 144, στ. 196.

ἀναγινώσκομεν· «περὶ τῶν ἀρχιερέων, ὅτι οὐ μόνον οὐ συντρέχουσι τῇ ἀγρυπνίᾳ, ἀλλὰ καὶ διασύρουσι καὶ γελῶσιν αὐτόν». 4) Καὶ εἰς τὸ γράμμα τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον καταφέρεται δριμύτατα κατὰ τῶν ἀρχιερέων, ὡς μὴ φυλαττόντων τὰ ἐντάλματα τοῦ Χριστοῦ παραβάλλων αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατεδίκασαν τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, «τὸν Φωστῆρα τῆς Οἰκουμένης» εἰς τὴν παρὰ τὴν Δρῦν (τοῦ Καδήκιογ) Σύνοδον. Προβαίνων περαιτέρω, ἀναφέρει καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων Ἄνναν καὶ Καϊάφαν, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀναμφιβόλως ὁ Ἀθανάσιος ἐνεφορεῖτο πνεύματος ἄγαν ἀσκητικοῦ καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν κατηγορίαν ἐκείνην τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐποχῆς του, οἱ ὁποῖοι ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀτομικῆς καὶ συνολικῆς (κρατικῆς) ζωῆς ἀπέδιδον εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν καὶ ἐδείκνυον ἀδιαφορίαν ἢ χαλαρότητα εἰς τὴν ὑπὸ μέρους τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων ἀνθρώπων ἀτομικὴν ἐνέργειαν; Ὁμιλεῖ εἰς πολλά του γράμματα, ὅπως καὶ εἰς τὸ ὑπὸ κρίσιν, περὶ καταστροφῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους τῶν Βυζαντινῶν. «Καὶ ταῦτα τὴν τοσαύτην ὁρῶντες τῆς Ἐκκλησίας καταστροφὴν καὶ ἀδικίαν καὶ ἀνομίαν» καὶ ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι διὰ τὴν τοιαύτην ἀντιχριστιανικὴν πολιτείαν «ἠγανάκτησε καὶ ὁ Θεὸς καὶ τὴν κατὰ τοῦ χριστωνύμου λαοῦ πανωλεθρίαν ἐπήνεγκε». 5)

Προκειμένου περὶ τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων, χωρίζει αὐτοὺς εἰς «ἐνεργοὺς» καὶ «ἀργοὺς» ἄλλως καὶ ἀπόλιδας λεγομένους δημιουργηθέντας διὰ τῆς καταλήψεως πολλῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμ. Θρόνου ὑπὸ τῶν Σελτσουκιδῶν. Οἱ ἀργοὶ ἢ ἀπόλιδες ἐνεφανίσθησαν καὶ κατὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ τρίτην Οἰκουμ. Σύνοδον. 6)

Ὁ Ἀθανάσιος ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς του ἀπευθυνόμενος πρὸς «τὸν «ἅγιον βασιλέα» μετὰ τὴν πρώτην ἀπὸ τοῦ Θρόνου παραίτησιν, κακίζει τοὺς ἀρχιερεῖς ὡς ἐνεργήσαντας ἄνευ νομίμου αἰτίας τὴν ἐκ τοῦ Θρόνου ἔξωσιν τῶν πρὸ αὐτοῦ πατριαρχευσάντων. Ἀναφέρει δὲ ὀνομαστὶ τοὺς ἐ-

---

4) Καὶ εἰς τὸ Χειρόγραφον fonds, supplément grec 516 (φ. 133 α) τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων καταχωρίζεται παρόμοιον γράμμα. Καὶ ἄλλα γράμματα σώζονται διὰ τῶν ὁποίων ζητεῖ ὁ Ἀθανάσιος παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τὴν ἐκ Κων)πόλεως ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀρχιερέων.

5) Περὶ τῆς πανωλεθρίας αὐτῆς σημειώνω εἰς τὸ προμνησθὲν ἔργον μου «Ἱστορία τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου Α΄. σ. 365 σημ. 1, ὅπου καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ ἴδιον κακὸν χωρία τοῦ Ν. Γρηγορᾶ καὶ τοῦ Γ. Παχυμέρους.

6) Βλέπε μν. ἔργον μου σ. 365.

ξῆς Πατριάρχας, Ἀρσένιον, Ἰωσὴφ καὶ Γρηγόριον. Ὁ Ἀρσένιος ὁ ἐπικαλούμενος Αὐτωρειανός, μοναχὸς μονάζων ἔν τινι μοναστηρίῳ κειμένῳ εἰς τὴν λίμνην τῆς Ἀπολλωνιάδος (Βιθυνίας), ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν Θρόνον ὑπὸ τοῦ ἐν Νικαίᾳ ἑδρεύοντος Αὐτοκράτορος Θεοδώρου Β'. τοῦ Λασκάρεως. Ὁ Ἀρσένιος μὴ ἀνεχόμενος τὴν διὰ τῆς δολοφονίας τοῦ νομίμου διαδόχου τοῦ Θρόνου ἄνοδον τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὴν ἀρχὴν ἤλεγχε τὸν σφετεριστήν. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ ἀπὸ τοῦ Θρόνου ἀπομάκρυνσις τοῦ Ἀρσενίου. Ἅμα τῇ ἀνακαταλήψει τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1261 ἐκλήθη ἐκ νέου ὁ Ἀρσένιος εἰς τὸν Θρόνον ὑπὸ τοῦ ἰδίου Αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος μὴ ἀνεχόμενος τοὺς ἐλέγχους τοῦ αὐστηροῦ Πατριάρχου διὰ τὴν εἰρημένην δολοφονίαν, ἐξώρισε (1267) αὐτὸν εἰς τὴν Προικόννησον.

Ὁ σημειούμενος Ἰωσὴφ εἶναι ὁ δὶς πατριαρχεύσας (1268—1275, 1283) ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνεκροτήθη τὸ 1274 ἡ ἐν Λουγδούνῳ (Λυὼν) τῆς Γαλλίας Σύνοδος πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου φοβουμένου νέαν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ μέρους τῶν Λατίνων. Ὁ δὲ Γρηγόριος εἶναι ὁ Γεώργιος Κύπριος διαδεχθεὶς τὸν ἐπὶ τοῦ Θρόνου ἀποθανόντα Ἰωσὴφ Α'. Τὸν Γρηγόριον παραιτηθέντα τὸ 1289 διεδέχθη ὁ ὢν ἀντικείμενον τῆς παρούσης μελέτης Ἀθανάσιος.

Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου ἐκφωνηθεὶς ἀφορισμὸς («Διὰ ταῦτα τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου ἐνώπιον στὰς... δέσποτα... ἄκουσον ἃ κατ' ἐμοῦ καὶ λέγουσι καὶ ψηφίζονται.... τὸν ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος ἀφορισμὸν ἀφορίζω αὐτούς.... Τὸν ἀφορισμὸν τοῦτον «ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἀνήγγειλε». Κατεχώρισεν εἰς ἰδιαίτερον ἔγγραφον τὸ ὁποῖον ἐτοποθέτησεν εἰς ἓν μέρος τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας». 7)

Ὁ Πατριάρχης Ἀθανάσιος ἦτο αὐτοδίδακτος, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐχειρίζετο καλῶς τὸν κάλαμον. Δὲν ὑπάρχει καλὴ διαίρεσις καὶ συνέχεια τῶν φράσεων. Πολλάκις τὸ ὅλον γράμμα εἶναι ἓν σύνολον ἀχώριστον καὶ ἐνίοτε δύσληπτον λέξεων καὶ φράσεων.

Μεταχειρίζεται τὴν ἐκ τοῦ λατινικοῦ trahere, traho, tracto, tractur, tractatio προερχομένην λέξιν τρακταϊσμοὶ 7 6) (κανόνων τρακταϊσμοί = συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας). Ὑπάρχει καὶ τὸ ῥῆμα

7) Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου ἔνθ. ἀν. σ. 9, Γ. Παχυμέρους.

7 6) Traho, traxi, tractum = ἕλκω, ἐξηγοῦμαι, tracto = χειρίζομαι, πραγματεύομαι, tractatio = χειρισμός, πραγματεία.

τρακταΐζω. Εἰς ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Παχωμίου Β΄. (1584—1585) καταχωριζομένην εἰς τὸν βαροκιανὸν κώδικα (Βιβλιοθήκη Βοδλιάνα τῆς Ὀξφόρδης) ἀρ. 216 φ. 61, ἀναγινώσκομεν «συνοδικῶς τὰ κατ' αὐτοῦ τρακταΐσαντες» (=συζητήσαντες, διαπραγματευθέντες». 8)

Ὅπως ἔγραψα καὶ εἰς τὸν πρόλογον τοῦ Α΄ τόμου τῆς Ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ Ἀθανάσιος παρ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις του, τὰς μεμψιμοιρίας του, μᾶς παρέχει πολυτίμους πληροφορίας ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καθόλου ἀπόψεως, διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας τὴν μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τρίτου καὶ τῶν πρώτων ἐτῶν (πρώτης δεκαετηρίδος) τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος.

† Ὁ Μητροπολίτης ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Παρισίων fonds — supplément grec, 516, φύλλον 121 α.

Τοῦ αὐτοῦ (=Πατριάρχου Ἀθανασίου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα γράμμα περὶ τῶν ἀφοριστικῶν γραμμάτων, ἅτινα εὑρέθησαν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, ζητοῦντες (;) συγχώρησιν τοῦ πρώτου Πατριάρχου.

Οἶδας, ὦ βασιλεῦ, ὡς πρὸ καιροῦ εὑρέθησαν γράμματα ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἐκ τῶν ὑπ' ἐμοῦ γενομένων πρὸ τοῦ αὐτῆς ἐκβληθῆναί με· ἡ δὲ τούτων αἰτία ἐξ ἀθυμίας ἐγένετο τῶν παρανόμως ἀδικησάντων με, καὶ τοῦ μὴ γινώσκειν Πάπαν ὀρθοδοξοῦντα (121 β) εἰς τὸ ἀκοῦσαί με τὸ ἀδίκημα. Καὶ πρόσχες, ἅγιε βασιλεῦ, διατί κατεστράφη ἡ Ἐκκλησία· εἰ γὰρ εἰς τοὺς πατριαρχεύσαντας, τὸν κύριον Ἀρσένιον, τὸν κύριον Ἰωσήφ, τὸν κύριον Γρηγόριον γεγονυῖα ὕβρις καὶ ἀδικία οὐκ εἰς ἐκείνους, ἀλλ' εἰς τύπον αὐτοῦ ἐκείνους θεμένου (θέμενον;) ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνέδραμε. Οὐ γὰρ πάντοτε προσήκει τοῖς λεγομένοις ἀρχιερεῦσι πιστεύειν, ἀλλ' ὅταν τὰ λεγόμενα καὶ πραττόμενα παρ' αὐτῶν ἀκολουθεῖ τῷ θείῳ θελήματι. Ἐπὶ ποίᾳ γὰρ νομίμῳ αἰτίᾳ τοὺς ῥηθέντας ἐξέβαλον Πατριάρχας.. οἱ δὲ διὰ τὸ ὄνομα μόνον συναγωνιζόμενοι τούτοις, καὶ μὴ τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐκδικοῦντες παρὰ Θεοῦ οὐκ ἀθωωθήσονται. Ἔχουσι γὰρ καλουμένους ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς τὴν Ἰωάννου τοῦ Φωστῆρος τῆς Οἰκουμένης ἐπὶ κεφαλῆς δεξαμένους καθαίρεσιν καὶ πρὸ τούτων Ἄνναν καὶ Καϊάφαν, δι' ἃ ἔρχεται καὶ ὀργὴ Θεοῦ τοῖς βλέπουσι τὸ ἀδίκημα καὶ μὴ μαχομένοις ὀνόμασιν, ἀλλὰ ἀνόμῳ κρατουμένοις γῇ, τὴν δόξαν προκρίνασι τῶν ἀνθρώπων ὑπὲρ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Διὰ ταῦτα κά-

8) Βλέπε ἐμὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην, Α. σ. 131.

γὼ τὸ ἀδίκημα τὸ ἐμόν, τῷ τοῦ Πάπα Θεῷ ἐγγράφως τε καὶ ἀγράφως ἀνήγγειλα, οὐ γὰρ Ἀθανάσιον ἀβοήθητον, ἀλλ' Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ Ἐκκλησίας καταστροφὴν ἔβλεπον, ἥτις καὶ φαίνεται σήμερον τοῖς μὴ τυφλώττειν θελήματι ὀρεγομένοις μηδὲ τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος θέλουσι προτιμᾶν. Διατί δὲ καὶ ἀδικουμένου μου οὐκ ἀντέστη ἡ βασιλεία σου (122 α), καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ τοσαῦτά με ἀναγκάζων εἰς τὸ ἀναδέξασθαι τὴν φροντίδα ἐν τῷ τοῦ πειρασμοῦ καιρῷ, ὡς μηδέποτε γνωσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ; Ἐπελήσθην ἀπὸ ψυχῆς ὅτε καὶ παρὰ τῶν ἀρχιερέων παρὰ πᾶσαν αἰτίαν ἠδίκημαι, αὐτῶν καὶ κλήρου καὶ μοναχῶν ἀποδράντος μου, ὡς καὶ διημερεύειν τοῖς ἀνακτόροις, καὶ τὰς παρά τινων κατ' ἐμοῦ χεομένας ὕβρεις καὶ λοιδορίας καὶ χλευασμοὺς καὶ συκοφαντίας κατατρυφώντων, πρὸς τούτοις καὶ παραιτήσασθαι καταναγκαζόμενος οὐδὲ κἂν ἕνα εὑρίσκω τὸν συλλυπούμενον. Διὰ ταῦτα τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου ἐνώπιον στάς, χεῖρας καὶ ὄμματα πετάσας πρὸς τὸν οὐρανόν, δέσποτα, ἔφην, οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων δημιουργέ, εἰ κελεύσει σῇ καὶ βουλῇ ἐνεχειρίσθην τὴν Ἐκκλησίαν σου, ἄκουσον ἃ κατ' ἐμοῦ καὶ λέγουσι καὶ ψηφίζονται καὶ μᾶλλον τοὺς κρῖμα δίκαιον κρίνειν κεκελευσμένους παρὰ σοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομεῖν πανταχοῦ ; μνημονευομένους, τοὺς ὧδε πάντας ἀρχιερεῖς ἐνεργοὺς καὶ ἀργούς, τὸν τοῦ βασιλέως πνευματικόν, σὺν Γενναδίῳ καὶ ιώτῃ α) καὶ τοῖς ὁμοίοις, εἰς ἃ λέγουσι κατ' ἐμοῦ, καὶ τοῖς λέγουσιν ἐνισχύουσιν, εἰ μὲν κατὰ γνώμην σὴν καὶ κανόνων τρακταϊσμὸν καὶ κρίσιν δικαίαν ἐξωθοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν σου, αὐτὸς ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων δὸς αὐτοῖς τὴν συγχώρησιν· εἰ δὲ κωφαῖς καὶ ματαίαις διαβολαῖς, οὐδεὶς αὐτῶν οὐδεμίαν ὑπὲρ σοῦ σὺ γὰρ ἡ ἀλήθεια — ἐνεδείξατο ἔνστασιν, ἀλλ' ἐμπάθειαν οἰκείαν ἐκδικοῦντες καὶ ἀλλοτρίαν πρὸς πᾶσαν ἀλήθειαν. Τοῦ οἰκείου αὐτῶν Πατριάρχου ἀπέστησαν, τῷ ἑαυτῶν θρασυνόμενοι κλίματι, τὸν ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος ἀφορισμὸν καὶ λόγῳ καὶ γράμματι, καὶ ταῦτα ἕως τῆς σήμερον καὶ λέγω καὶ στέργω· μετὰ γοῦν τὸ ταῦτα γενέσθαι τοὺς ἀναγκάζοντας τὴν παραίτησιν ποίαν αἰτίαν θέλουσι θεῖναί με ἐρωτήσεις (ἐρώτησον ;). Ἀκούσας τε τὸ μὴ θέλειν σε τὸν λαόν, τοῦτο καὶ ἄκων ὡς παραίτησιν ἔδωκα. Ἐθαύμασα δὲ τὴν ἐκ Θεοῦ βασιλείαν σου, πῶς ἑνὸς ἐκείνων φανέντος γράμματος, τὴν ἣν αὐτοὶ ὤφειλον ζητεῖν λύσιν, ἅπερ ἔμελε ; τούτοις περὶ Θεοῦ αὐτὸς ἐζήτησας παρ' ἐμοῦ. Καὶ ταῦτα γινώ-

---

α) Ἴσως πρόκειται περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μελιτινιώτου. Βλέπε Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (κατόπιν Ἀθηνῶν). «Ὁ Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος ὁ Β'.», Ἀθῆναι 1929, σ. 7.

σκων, θεοφιλέστατε βασιλεῦ, ὡς οὐδέποτε οὐδεμία συγχώρησις τοῖς διακειμένοις πρὸς τὸ ἀμετανόητον, κἂν διὰ χειλέων προβῇ, ἁμαρτία γὰρ πρὸς θάνατον ἡ ἀμετανόητος. Οὐ γὰρ Θεὸς μυκτηρίζεται, ἀλλ' ὃ σπείρει ἕκαστος, τοῦτο θερίσει. Παρεσιώπων δὲ ταῦτα ἵνα φανῇ ὅσον διὰ τῆς ἐμῆς ἐκβολῆς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοὶ βελτιώσωσι, διά τε τοὺς χειροτονουμένους ἵνα μὴ πλήττωνται τὴν συνείδησιν καὶ ἵνα μὴ τὸν λαὸν τοῦ Χριστοῦ σχιζόμενοι σχίσωσι· μετεχειρίσαντο γὰρ καὶ αὐτοὶ καί τινες τῶν κοινωνικῶν τι τοιοῦτον λαβεῖν ἐξ ἐμοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐδόθη τούτοις λαβὴ μέχρι σήμερον, τοῦ Σωτῆρός μου χάριτι, παρ' ἐμοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐπεὶ δὲ νῦν τῶν ῥηθέντων τινές, πρὸς τὸ τὴν καταστροφὴν ἐνεργεῖν τῶν ἀρεσκόντων Θεῷ, καὶ μηδὲ τῇ πολυημέρῳ μου (123 α) κορεσθέντες σιγῇ, ἀκμὴν διασύρουσι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ὅλως τοῖς λαοῖς ὁμιλεῖν με, καὶ ταῦτα τὴν τοσαύτην ὁρῶντες τῆς Ἐκκλησίας καταστροφὴν καὶ ἀδικίαν καὶ ἀνομίαν, ἐξ ἧς ἠγανάκτησε καὶ Θεὸς καὶ τὴν κατὰ τοῦ χριστωνύμου λαοῦ πανωλεθρίαν ἐπήνεγκε, διήγειραν λέγειν με ὡς εἰ μὲν τὰς φιλονείκους ἐνστάσεις ἐάσαντες στῆσαι τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ Θεοῦ ὡς δυνατὸν ἐπισπεύσωσι κἂν ὡς.. ὅτε ἡμᾶς αὐτῆς ἐξεδίωξαν, καὶ ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ ἐπισκοπῇ ταχὺ ἐπανασωθῇ, καὶ τῶν κακῶς γενομένων ἐπιστροφὴν (ἐπιστραφῆναι) ἀξίαν ἐνδείξονται, συγγνωσθήσονται, εἰδ' ὡς εὑρίσκονται μείνωσιν, ἄνευ τοῦ Ἡρακλείας, Μελενίκου καὶ Ἀμαπείας καὶ Βρύσεως καὶ ὑπὲρ τριῶν ἄλυτον αὐτοῖς τὸ ῥηθὲν ἐπιτίμιον κείσθω, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

† Ὁ Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΥΠΑΡΧΕΙ μία ἔμφυτος περιέργεια εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἥτις τὸν ἀναγκάζει ν' ἀναζητῇ τὰ αἴτια τῶν εἰς τὰς αἰσθήσεις του ὑποπιπτόντων φαινομένων. Πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι δι' αὐτὸν ἄμεσος ἐμπειρία, πᾶν ὅ,τι δὲν ἐννοεῖ καλῶς ἢ τοῦ ὁποίου δὲν βλέπει σαφῶς τὴν ἐν τῷ χρόνῳ ἐξελικτικὴν πορείαν, γεννᾷ εἰς τὴν ψυχήν του αὐθορμήτως ἐρωτήματα. Ἡ περιέργεια αὕτη, ὅταν μείνῃ ἐντὸς τῶν φυσιολογικῶν ὁρίων, ἀποτελεῖ τὴν πλέον γόνιμον τάσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν συστηματικὴν καὶ ὠργανωμένην ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας, ἡ ὁποία πάλιν δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν.

Ἀναζήτησις καὶ συλλογὴ τῶν στοιχείων, συστηματικὴ κατάταξις καὶ ἀνάλυσίς των καὶ τέλος μία ὀξυδερκὴς συνθετικὴ προσπάθεια, ἥτις θὰ ὁδηγήσῃ εἰς γόνιμα συμπεράσματα, ἀποτελοῦν τὸν κύκλον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Συχνάκις ὅμως ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια παρεμβάλλονται εἰς τὴν κανονικὴν ἀνέλιξιν τοῦ ἀνωτέρω κύκλου· ἔλλειψις ἐπαρκῶν στοιχείων, ἐσφαλμένη ἀνάλυσίς των ἢ ἀκόμη καὶ ἡ ἔμφυτος τάσις τοῦ ἀνθρώπου νὰ φθάσῃ ὅσῳ τὸ δυνατὸν ἐνωρίτερον εἰς τὴν ποθητὴν λύσιν, ἀναγκάζουν αὐτὸν ν' ἀγωνίζεται πολλάκις ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν καὶ νὰ κτίζῃ λογικὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος πάλιν κρημνίζει, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται ἱκανοποίησιν.

Ἂν ὅμως ὑπάρχῃ μία ἀπέραντος εὐχαρίστησις εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀληθείας, ὑπάρχει καὶ μία ὄχι ὀλιγώτερον ἔντονος χαρὰ εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν μόχθον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον· διότι τὰ ἀλλεπάλληλα οἰκοδομήματα καὶ κρημνίσματα δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἀνωφελὴς ἀπώλεια χρόνου. Ρίπτουν ἀπεναντίας, ἔστω καὶ ἀμυδρόν, φῶς εἰς πλευρὰς ἀγνώστους, τὰς ὁποίας μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδεὶς εἶχε παρατηρήσει, ἀφίνουν δ' ἐπὶ πλέον χρήσιμον ἴζημα, καθ' ὃν τρόπον ἡ πλύσις τεραστίας ποσότητος χρυσοφόρου ἄμμου ἀφίνει βαθμηδὸν νὰ συσσωρευθῇ τὸ πολύτιμον μέταλλον.

Μίαν τοιαύτην μακρὰν καὶ ἐπίπονον προσπάθειαν διὰ τὴν ἐπίλυσιν ἑνὸς βασικοῦ αὐτῆς προβλήματος, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ἱστορία

τῆς Χριστιανικῆς Τέχνης. Ἡ ἀνθρωπίνη ἐπιστημονικὴ περιέργεια εἰς τὸ πεδίον τοῦτο ἀφυπνίσθη κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὸ ἔτος 1465 ὅταν ὁ ἐκ Φλωρεντίας ἀρχιτέκτων **Leone Battista Alberti** ἠθέλησε ν' ἀναζητήσῃ τὰ πρότυπα τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς (1). Ἔκτοτε τὸ ζήτημα συζητεῖται, ἐκφράζονται γνῶμαι καὶ θεμελιώνονται θεωρίαι χωρὶς νὰ φθάνουν εἰς ἱκανοποιητικὸν ἀποτέλεσμα. Καὶ σήμερον ἀκόμη, πέντε δηλαδὴ ὁλοκλήρους αἰῶνας μετὰ τὴν πρώτην τοποθέτησίν του, παρὰ τὰς μεγάλας προόδους τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸν τομέα τῆς Χριστιανικῆς Τέχνης, τὸ ζήτημα κατά τινας μὲν εὑρίσκεται «εἰς τὸν ἀέρα» (2) ἐνῷ ἄλλοι διατυπώνουν τὴν γνώμην ὅτι «ἔχει ἀρκετὰ συζητηθῆ καὶ θὰ ἦτο πλέον καιρὸς νὰ παύσουν αἱ ἔρευναι περὶ τὸ θέμα τοῦτο (3).

Νομίζομεν ὅτι ἐφόσον ὑπάρχει ἐπὶ τάπητος πρόβλημα τὸ ὁποῖον δὲν εὗρε τὴν πλήρη του λύσιν, ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς λύσεως ταύτης θὰ συνεχίζεται διότι τοῦτο εἶναι ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἡ μελέτη τῶν ὡς ἄνω θεωριῶν μᾶς ὡδήγησεν εἰς μίαν νέαν ἄποψιν τὴν ὁποίαν καὶ θ' ἀναλύσωμεν ἐν τοῖς ἑφεξῆς. Ἡ ἐργασία ἡμῶν αὕτη προσφέρεται οὐχὶ ὡς λύσις τοῦ πολυσυνθέτου τούτου προβλήματος ἀλλ' ἁπλῶς ὡς μία προσπάθεια ἀντιμετωπίσεως αὐτοῦ ἀπὸ μίαν νέαν σκοπιάν.

1.— L. B. Alberti : De Re Aedificatoria, Florentiae 1465.

2.— P. Lemerle : «A propos des origines de l' Edifice cultuel Chrétien» Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences Morales et Politiques de l' Academie Royale de Belgique. 1948 No 6. P. 324.

3.— Dalton : East Christian Art. 1925. P. 310.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΝΑΟΣ.

Τὴν παραμονὴν τῆς συλλήψεώς Του ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ὁ θεμελιωτὴς τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας Ἰησοῦς Χριστὸς συνδειπνῶν μετὰ τῶν Μαθητῶν Του, ἔλαβεν ἄρτον, ὃν εὐλογήσας, ἐτεμάχισε καὶ προσέφερεν εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν μαθητῶν λέγων : «Λάβετε φάγετε τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου» (1) καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δείπνου λαβὼν ποτήριον οἴνου προσέφερε πάλιν τοῦτο εἰς τοὺς μαθητάς λέγων : «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν·» (2) προσέθεσε δὲ : «τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (3).

Τοιαῦτα γεύματα θρησκευτικῆς φύσεως (Chabûrah), διότι κατὰ τὸν τεμαχισμὸν τοῦ ἄρτου καὶ τὴν πόσιν τοῦ οἴνου ἀνεπέμποντο εὐχαριστίαι πρὸς τὸν Θεόν, ἦσαν συνήθη παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις (4). Ἡ συνταύτισις ὅμως τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου πρὸς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἔδιδον ἐντελῶς «νέαν» σημασίαν εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην (5) καὶ ἡ ἐπανάληψις «εἰς ἀνάμνησιν» ἦτό τι τὸ νέον, ὅπερ ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς Χριστιανικῆς Λειτουργίας.

Ἡ πρᾶξις αὕτη τελεσθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ τελουμένη ἔκτοτε ὑπὸ τοῦ Χριστιανικοῦ Κλήρου, ἀποτελεῖ ὡς γνωστὸν τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Εἶναι φανερὸν ὅτι διὰ τὴν τέλεσιν τῆς πράξεως ταύτης δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἰδιαιτέρας ἐγκαταστάσεως. Ἤρκει πρὸς τοῦτο μία ἁπλῆ τράπεζα, περὶ τὴν ὁποίαν ἐκάθηντο οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ διὰ νὰ συμφάγωσι καὶ τελέσωσι τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πολὺ ἐνωρὶς ὅμως τὰ κοινὰ γεύματα τὰ ὁποῖα ἔφερον τὸ ὄνομα «ἀγάπαι» ἔχασαν τὴν ἄμεσον συνάφειάν των πρὸς τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν, ἥτις ἐτελεῖτο πλέον ἀνεξαρτήτως τοῦ γεύματος. (6)

1.— Ματθ. ΚΣτ΄. 27.
2.— Ματθ. ΚΣτ΄. 28.
3.— Λουκ. ΚΒ΄. 20.
5.— Αὐτόθι σελ. 57.
4.— Dom Gregory Dix : The Shape of Liturgy. 1949. P. 50.
6.— Dom Gregory Dix : Op. cit. P. 23.

Μία ἄλλη συνήθεια τῶν Ἑβραίων ἦτο ἡ εἰς τὰς συναγωγὰς ἀνάγνωσις κειμένων ἀπὸ τὰς γραφάς· τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τοὺς Χριστιανικοὺς χρόνους μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τώρα ἀνεγινώσκετο τὰ Εὐαγγέλιον καὶ αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Οὕτω καθιερώθησαν συγκεντρώσεις τῶν Χριστιανῶν εἰς ὡρισμένον μέρος διὰ ν' ἀκούσουν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ παρακολουθήσουν τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν. Αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συναθροίσεις ἔφερον τὸ ὄνομα : «Ἐκκλησία» ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλας συγκεντρώσεις Χριστιανῶν πρὸς καθοδήγησιν καὶ θρησκευτικὴν μόρφωσιν, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο ἁπλῶς «συνελεύσεις». (7)

Ἡ βασικὴ λειτουργικὴ πρᾶξις τῶν Χριστιανῶν, ἡ Θεία Εὐχαριστία εἶχε καθαρῶς «ἰδιωτικὸν» χαρακτῆρα. Καθωρίσθη κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον οὐχὶ εἰς δημόσιον μέρος ἀλλ' εἴς τινα ἰδιωτικὴν οἰκίαν ὑπὸ συνθήκας προετοιμασθείσας ἐν πλήρει μυστικότητι, (8) ἐνώπιον ὀλίγων «ἐκλεκτῶν». Κατὰ τοὺς πρώτους (μετὰ τὴν Ἀνάληψιν) χρόνους εὑρίσκομεν τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ὀπαδούς των νὰ τελοῦν δημοσίαν λατρείαν, ἀλλ' αὕτη εἶναι ἡ ἰουδαϊκὴ δημοσία λατρεία τοῦ ναοῦ καὶ τῆς συναγωγῆς πρὸς τὴν ὁποίαν δὲν θεωροῦν ἑαυτοὺς ξένους. Ἡ εἰδικῶς «Χριστιανική» των λατρεία εἶναι πρωτίστως τι ἰδιωτικόν. Συνηντῶντο εἰς τὰς οἰκίας ἀλλήλων διὰ τὸν τεμαχισμὸν τοῦ ἄρτου (9) ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε «δημοσία» Χριστιανικὴ λατρεία (10).

Τοῦτο κατ' ἀρχὴν φαίνεται παράδοξον, διὰ μίαν νέαν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ θέλῃ τὸν προσηλυτισμὸν νέων πιστῶν καὶ ἦτο πράγματι θερμῶς ἀποστολικὴ πρὸς ὅλους ὅσοι ἤθελον ν' ἀκούσωσι τῆς φωνῆς της.

Ἀλλ' αἱ διὰ προπαγανδιστικοὺς σκοποὺς συγκεντρώσεις ἦσαν αὐστηρῶς κεχωρισμέναι ἀπὸ τὴν «λατρείαν» εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ λάβουν μέρος μόνον οἱ «οἰκεῖοι» τῆς πίστεως, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν «Ἐκκλησίαν τοῦ ζῶντος Θεοῦ» (11). Κατὰ τὰς δημοσίας ταύτας συγκεντρώσεις ἐγίνετο ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς νέας Πίστεως, ἀνάγνωσις τῶν Ἁγίων Γραφῶν, προφορικὴ Κατήχησις, ἀλλ' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ τελεσθῇ ἡ Θεία

7.— Αὐτόθι σελ. 20.

8.— Μάρκ. ΙΔ'. 13.

9.— Πραξ. Β'. 46.

10.— Dom G. Dix : Op. cit.

11.— Πρὸς Τιμόθ. Α'. 3. 15— Πρὸς Γαλάτ. Στ'. 10.

Εὐχαριστία οἱ μὴ βαπτισθέντες ἔπρεπε ν' ἀποχωρήσουν.

Οὕτως οἱ Χριστιανοὶ κατώρθωσαν νὰ μὴν αἰσθανθοῦν τὴν ἀνάγκην εἰδικῶν κτιρίων διὰ τὴν λειτουργίαν των, τοὐλάχιστον κατὰ ἕνα καὶ ἥμισυ αἰῶνα, συγκεντρούμενοι εἰς ἰδιωτικὰς οἰκίας—ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία οἶκος Ἐκκλησίας— (12) ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν ὁποίων ἦτο πολὺ κατάλληλος διὰ τὸν «ἰδιωτικὸν» χαρακτῆρα τῆς Θείας Εὐχαριστίας. (13) Τὸν χαρακτῆρα τοῦτον δὲν θὰ χάσῃ ὁλοτελῶς καὶ ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β΄. αἰῶνος ἡ ἀνάγκη ἑνὸς εἰδικοῦ κτιρίου ἀρχίζει νὰ καθίσταται ἐπιτακτικὴ (14) λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν Χριστιανῶν ὁπότε πλέον ἡ λατρεία λαμβάνει δημόσιον χαρακτῆρα.

Ἀπὸ κτιριολογικῆς ἀπόψεως ὁ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Χριστιανικῆς λειτουργίας μέλλων νὰ διαμορφωθῇ Ναός, θὰ ἔπρεπε πρωτίστως νὰ εἶναι κτίριον εὐρύχωρον διὰ νὰ δύναται νὰ περιλάβῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους ἀνθρώπους οἵτινες θὰ εἰσέλθουν εἰς αὐτὸ διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν τέλεσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὑπὸ τοῦ κλήρου εἰς μέρος ὡρισμένον καὶ ἐμφανές. Τὰ δύο ταῦτα βασικὰ χαρακτηριστικὰ ἔχουν πράγματι οἱ γνωστοὶ πρὸς ἡμᾶς Ναοὶ ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, οἱ ὁποῖοι φέρουν τὸ ὄνομα «Βασιλικαί». Ἡ ὀνομασία αὕτη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἤδη τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀντικαθιστᾷ τὴν χρησιμοποιουμένην ἐπίσης λέξιν «Ἐκκλησία», ἥτις ἀπὸ τὸ περιεχόμενον, δηλαδὴ τὴν συνάθροισιν τῶν Χριστιανῶν, κατέληξε νὰ σημαίνῃ τὸ περιέχον δηλαδὴ τὸ κτίριον εἰς τὸ ὁποῖον συνεκεντροῦντο.

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

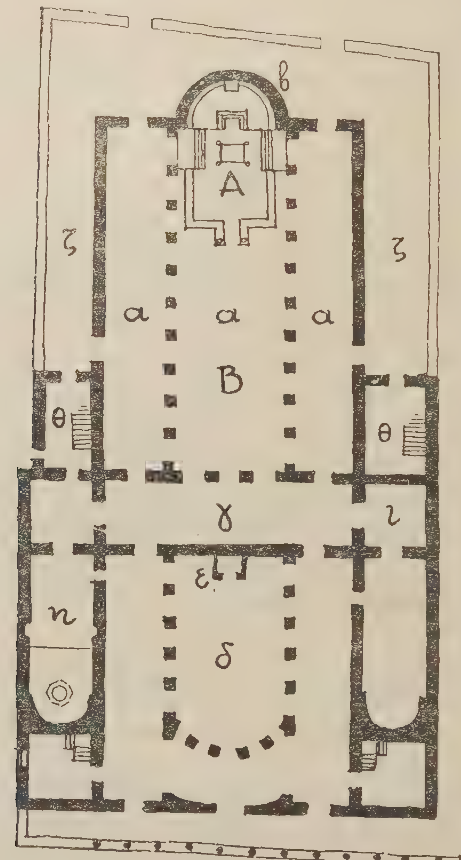
Ἡ Χριστιανικὴ Βασιλική, ὅπως παρουσιάζεται αὕτη κατὰ τὸν 4ον μ. Χ. (Σχ. 1) αἰῶνα εἶναι μία εὐρύχωρος αἴθουσα εἰς σχῆμα ὀρθογωνίου, ἥτις χωρίζεται διὰ κιονοστοιχιῶν εἰς «κλίτη» (α), ἐξ ὧν τὸ κεντρικὸν εἶναι πλατύτερον καὶ ὑψηλότερον τῶν ἄλλων. Ἡ διαφορὰ ὕψους ἐπιτρέπει τὸν φωτισμὸν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους ἀπ' εὐθείας, διὰ παραθύρων

12.— Dom H. Leclercq : Manuel d' Archéologie chretienne. Tome I. P. 361.

13.— Dom G. Dix : Op. cit.

14.— Cabrol — Leclercq : Dictionnaire d' Archeologie chretienne et de Liturgie. Vol. IV Mot : «Eglises».

ἀνοιγομένων πλησίον τῆς ὀροφῆς αὐτοῦ καὶ ὑπεράνω τῶν στεγῶν τῶν πλαγίων κλιτῶν. Ὁ μέγας ἄξων τῆς αἰθούσης ἔχει συνήθως προσανατολισμὸν ἀνατολικοδυτικόν, εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἐστραμμένον ἄκρον

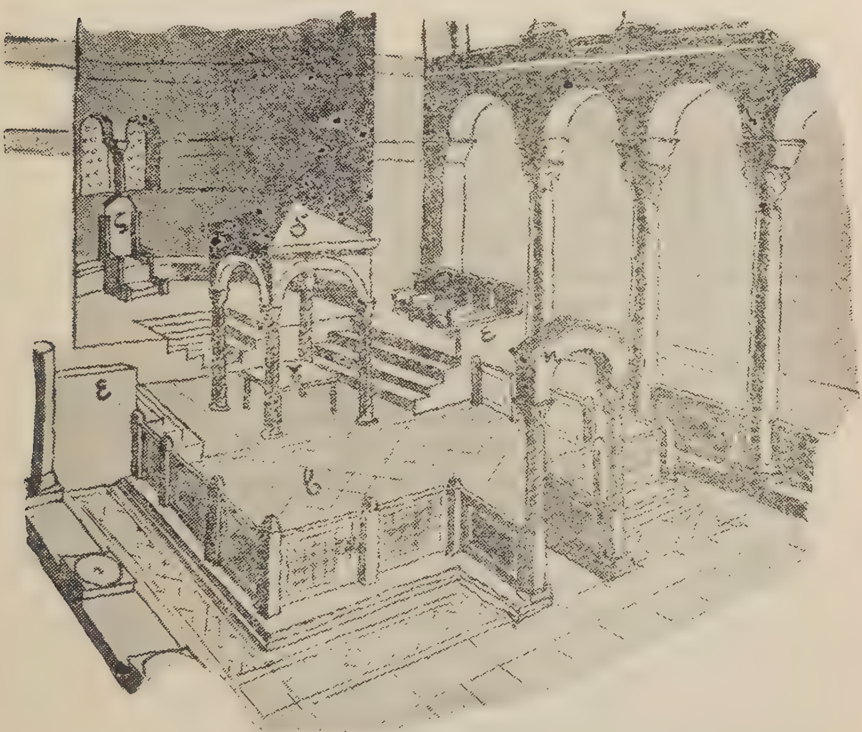

ΣΧΗΜΑ 1.
Ἡ παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ «Α» τῶν Θηβῶν

του ὑπάρχει ἀψίς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡμικυκλική, (β) ἐνῷ τὸ πρὸς δυσμὰς χρησιμεύει ὡς εἴσοδος, διʼ ὃ καὶ ἀνοίγονται ἐκεῖ αἱ θύραι. Πολλάκις πρὸ τῶν θυρῶν τούτων ὑπάρχει κατὰ πλάτος τοποθετημένος στενόμακρος χῶρος, ὅστις φέρει τὸ ὄνομα «νάρθηξ» (γ) πρὸ τούτου δὲ «αἴθριον» (δ) ἤτοι τετράγωνος ἀνοικτὸς χῶρος περιστοιχιζόμενος κατὰ τὰς

τέσσαρας αὐτοῦ πλευρὰς ὑπὸ στοῶν, ἔχων δὲ εἰς τὸ μέσον κρήνην ἥτις φέρει τὸ ὄνομα «φιάλη» ἢ «κάνθαρος». (ε) Τὰ πλάγαι κλίτη ἔχουν πολλάκις «ὑπερῶα» ἡ δὲ ὅλη οἰκοδομὴ καλύπτεται ὑπὸ ξυλίνης στέγης ἀμφικλινοῦς, ἐκτὸς τῆς ἀψῖδος, ἥτις μόνη εἶναι θολωτή.

Ἂν καὶ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς

Ἀναπαράστασις ὑπὸ Γ. Σωτηρίου τοῦ Ἁγίου Βήματος τῆς ἐν Θήβαις Βασιλικῆς «Α»

ΣΧΗΜΑ 2.

Χριστιανικῆς Βασιλικῆς δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι παρουσιάζεται αὕτη τόσον ἁπλῆ. Πολλοὶ βοηθητικοὶ χῶροι προστίθενται, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποτελεσθῇ πολύπλοκον συγκρότημα τὸ ὁποῖον πολλάκις περιβάλλεται ὑπὸ «περιβόλου» (ζ) περικλείοντος τὰ πάντα ὑπὸ συνεχοῦς τοίχου. Ἐκ τῶν χώρων τούτων κυριώτεροι εἶναι τὸ «Βαπτιστήριον», (η) τὰ «Παστοφόρια» τὰ ὁποῖα συνήθως εὑρίσκοντο ἑκατέρωθεν τῆς ἀψῖδος, κλιμακο-

στάσια (θ) ὅταν ὑπάρχουν ὑπερῷα, «κελλία» διὰ τὸν κλῆρον, μαγειρεῖα καὶ τράπεζαι διὰ συσσίτια κ. ἄ. Ἀπὸ λειτουργικῆς ἀπόψεως ἡ Βασιλικὴ ἐχωρίζετο εἰς τρία καλῶς καθωρισμένα μέρη :

1ον. Τὸ «Ἅγ. Βῆμα» (Α) ὅπου ἐτελεῖτο ὑπὸ τοῦ κλήρου ἡ Θεία Εὐχαριστία. Τοῦτο κατελάμβανε τὸ 1)3 σχεδὸν τοῦ κεντρικοῦ κλίτους ἐκ τοῦ ὁποίου ἐχωρίζετο ὑπὸ χαμηλοῦ κιγκλιδώματος. (Σχ. 2 α). Τὸ δάπεδόν του (β) ἦτο κατά τι ὑπερυψωμένον, εἶχε δὲ πρὸ τῆς ἀψῖδος μαρμαρίνην συνήθως τράπεζαν τὴν «Ἁγίαν Τράπεζαν» (γ) ἥτις πολλάκις ἔφερε κουβούκλιον βασταζόμενον ὑπὸ τεσσάρων κιονίσκων. (δ) Ἑκατέρωθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἢ εἰς τὸ βάθος τῆς ἀψῖδος ἦσαν τοποθετημένα εἰς ὑπερυψωμένον κατά τινας βαθμίδας ἐπίπεδον, τὰ καθίσματα τῶν ἱερέων (ε) (σύνθρονον) ἐνῷ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀψῖδος καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ κτιρίου εὑρίσκετο ὁ θρόνος τοῦ ἐπισκόπου (ζ).

Τὸ περικλεῖον τὸ Ἱερὸν Βῆμα κιγκλίδωμα ἄφινεν εἰς τὴν πρὸς τὸ κεντρικὸν κλῖτος πλευράν του ἄνοιγμα ὅπερ πολλάκις ἐκοσμεῖτο διὰ κιόνων καὶ ἐπιστυλίου εἰς σχῆμα πύλης. (η)

2ον. Τὸν «κυρίως Ναὸν» (Σχ. 1 Β) ἀποτελούμενον ἀπὸ τὰ κλίτη — συνήθως τρία — καὶ τὰ ὑπερῷα. Εἰς τὸ κεντρικὸν κλῖτος πρὸ τοῦ Ἁγίου Βήματος καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ ἐτοποθετεῖτο ὁ «ἄμβων» εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήρχετό τις διὰ δύο ἀπέναντι ἀλλήλων κειμένων κλιμάκων χρησιμεύων πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν κειμένων.

Εἰς τὸν κυρίως Ναὸν συναθροιζόμενοι οἱ πιστοὶ παρηκολούθουν τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν καθήμενοι ἐπὶ καθισμάτων ἢ ὀρθοί.

3ον. Τὸν «νάρθηκα» (Σχ. 1 γ) εἰς τὸν ὁποῖον μόνον εἶχον δικαίωμα νὰ εἰσέλθουν οἱ «κατηχούμενοι» καὶ ὁ ὁποῖος συνεκοινώνει μετὰ δωματίου φέροντος τὸ ὄνομα «διακονικὸν» (2) ὅπου οἱ Χριστιανοὶ ἔκαμον «προσφορὰς» ἄρτου καὶ οἴνου διὰ τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν.

Ὁ μὲ τοιαύτην διάρθρωσιν τύπος τῆς πρωτοχριστιανικῆς Βασιλικῆς, παρουσιάζει ἀρκετὴν ποικιλίαν κατὰ τόπους : Αἱ Βασιλικαὶ τῆς Ρώμης, ἐπὶ παραδείγματι, χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ πρὸ τῆς ἀψῖδος «ἐγκάρσιον κλῖτος» (transept) τὸ ὁποῖον ἐλλείπει ἢ σπανίζει εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τὸ «αἴθριον», χαρακτηριστικὸν τῶν Ἑλλαδικῶν Βασιλικῶν λείπει ἀπὸ τὰς τῆς κεντρικῆς Μ. Ἀσίας, Συρίας καὶ Ἀφρικῆς ἐνῷ ὁ ἐν Ἑλλάδι κατὰ κανόνα ἀπαντώμενος νάρθηξ, λαμβάνει ἐν Συρίᾳ καὶ κεντρικῇ Μ. Ἀσίᾳ τὸ σχῆμα ὑποστέγου (porche) μεταξὺ δύο τετραγωνικῶν πύργων. Τὸ εἰς τὴν ξυλόστεγον Βασιλικὴν ὑπερυψωμένον κεντρικὸν κλῖτος ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὅπου τὸ κτίριον στεγάζεται διὰ θόλων, μόλις ὑπερβαίνει τὰ πλάγια κλίτη μένον διὰ τοῦτο ἄνευ παραθύρων.

Αὕτη εἶναι ἐν ὀλίγοις ἡ μορφὴ τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας. Πόθεν πηγάζει ; Πῶς διεμορφώθη εἰς τὸν ἀνωτέρω περιγραφέντα τύπον ; Ποῖα τὰ πρότυπά του ; Ἰδοὺ τὸ ἐπίμαχον πρόβλημα.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 20οῦ ΑΙΩΝΟΣ

Τὸ ὄνομα «Βασιλική» ἐπίθετον Ἑλληνικὸν τὸ ὁποῖον σημαίνει «τοῦ Βασιλέως», ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ στρέψωμεν τὸν νοῦν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Πράγματι δὲ εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν θὰ εὕρωμεν ἐν πλήρει δράσει κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς, ἀνάλογον κτίριον φέρον τὸ ὄνομα «Βασιλική» καὶ χρησιμεῦον ὅπως καὶ ὁ Χριστιανικὸς Ναὸς ὡς τόπος συγκεντρώσεως πλήθους ὑπὸ μίαν στέγην, μὲ σκοπὸν ὅμως τὴν ἐμπορικὴν συναλλαγὴν καὶ τὴν ἐκδίκασιν ὑποθέσεων. Καὶ ἡ ρωμαϊκὴ Βασιλικὴ ἔχει ἐπίμηκες σχῆμα (15), χωρίζεται διὰ κιονοστοιχιῶν εἰς κλίτη, πολλάκις ἔχει κυκλικὴν ἀψῖδα καὶ ὑπερῶα, ὑπερυψωμένον καὶ ἐκ τῶν ἄνω φωτιζόμενον κεντρικὸν κλίτος, καλύπτεται ὑπὸ ξυλίνης στέγης καὶ εἴς τινας περιπτώσεις ἔχει καὶ τὸ ἀντίστοιχον τοῦ νάρθηκος, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ὄνομα «Χαλκιδικόν». (16)

Ἰδοὺ διατί ὁ Alberti δὲν ἐδίστασε ν' ἀποφανθῇ διὰ τὸ ζήτημα τῶν προτύπων τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς, εὑρίσκων ταῦτα εἰς τὰς Βασιλικὰς τῆς Ρώμης. Ἡ γνώμη του γενομένη ἀσπαστὴ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους του ἀπέκτησε κῦρος ἀναμφισβήτητον μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅτε ἠμφισβητήθη ἀπὸ τὸν Γερμανὸν Zestermann (17), ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἀπέδειξεν ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους οὐδεμία λαϊκὴ Βασιλικὴ μετετράπη εἰς Χριστιανικὸν Ναὸν ὅπως διετείνετο ὁ Alberti, προέβαλε τὴν γνώμην ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Βασιλικὴ ἐδημιουργήθη καὶ ἐξελίχθη βραδέως ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς Λειτουργίας. Οὕτως ἤρχισεν ἡ μέχρι σήμερον διαρκοῦσα συζήτησις.

Πολλαὶ αἱ διατυπωθεῖσαι θεωρίαι, ἡ λεπτομερὴς ἐξέτασις τῶν ὁποίων θὰ ὡδήγει πολὺ μακράν, χωρὶς νὰ προσπορίζῃ σοβαρὰν ὠφέλειαν εἰ

15.— Cagnat — Chapot : Manuel d' Archéologie romaine 1920. P. 128.

16.— A. Choisy : Vitruve. Vol. I. P. 184.

17.— Zestermann : Die antiken und die christlichen Baziliken 1846. P. 171.

μὴ μόνον τὴν ἱκανοποίησιν ἁπλῶς τῆς περιεργείας., διότι νέαι ἀνακαλύψεις ἐρειπίων, καλλιτέρα μελέτη τῶν ἤδη γνωστῶν καὶ ἡ πρόοδος τὴν ὁποίαν παρουσιάζει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία, ἀποδεικνύουν τὰς παλαιοτέρας ἐξ αὐτῶν ἀνεδαφικάς. Διὰ τοῦτο καὶ θὰ περιορισθῶμεν, πρὸς κατατόπισιν ἁπλῶς τοῦ ἀναγνώστου, εἰς μίαν πολὺ σύντομον ἀνασκόπησιν τῶν πρὸ τοῦ 20οῦ αἰῶνος γνωμῶν, δίδοντες περισσοτέραν σχετικῶς προσοχὴν εἰς τὴν κατεύθυνσιν ἣν ἔλαβε τὸ ζήτημα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος ἡμῶν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω δύο γνώμας τοῦ **Alberti** καὶ τοῦ Zestermann σοβαρωτέρα ἄποψις εἶναι ἡ εὑρίσκουσα, εἰς τὴν ἰδιωτικὴν οἰκίαν, καὶ δὴ τὴν ὡς κύρια μέρη ἔχουσαν τὸ **atrium**, τὸ **tablinum** καὶ τὸ **peri stylium** ρωμαϊκὴν (18), τὰ πρότυπα τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Λειτουργία εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ δύο μέρη., ἐκεῖνο ὅπου θὰ ἐτελεῖτο ὑπὸ τοῦ κλήρου ἡ Θεία Εὐχαριστία καὶ ἐκεῖνο ὅπου θὰ συνεκεντροῦντο οἱ πιστοί, βλέπομεν ὅτι ἡ ρωμαϊκὴ οἰκία διέθετε τὸ ὡς σπουδαιότερον μέρος αὐτῆς θεωρούμενον **tablinum** διὰ τὸν κλῆρον καὶ τὸ **atrium** διὰ τὸ ἐκκλησίασμα. Τὸ ἐν τῷ **artium cartibulum** θὰ ἔπαιζε τὸν ρόλον Ἁγίας Τραπέζης.

Συναφὴς πρὸς ταύτην εἶναι ἡ γνώμη ὅτι οὐχὶ ἡ καθαρῶς ρωμαϊκή, ἀλλ' ἡ Ἑλληνορωμαϊκὴ οἰκία πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ πρότυπον τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς. (19). Ἐδῶ τὸ «περιστύλιον» ὑπαίθριον κατ' ἀρχάς, ἐκαλύφθη ἀργότερον διὰ στέγης καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην ἀπετέλεσε τὸ πρότυπον τῆς τρικλίτου αἰθούσης.

Ἡ εἰς πολλὰς οἰκίας σημαινόντων προσώπων καὶ ἀνακτόρων εὑρισκομένη «ἰδιωτικὴ βασιλικὴ» (basilica privata) ἐθεωρήθη ἐπίσης πρότυπον τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς (20) καθὼς ἀκόμη ἡ ἑβραϊκὴ συνα-

---

18.— Dehio — Bezolt : Die Kirchliche Baukunst des Abendlandes. 1892. Τόμος Α΄. Σελ. 63 καὶ ἑξῆς.

R. Lemaire : L' origine de la Basilique latine. Bruxelles 1911. IV, V.

19.— V. Schultze : Archaologie der Altchristlichen Kunst. München 1895. Σελ. 37.

20.— F. X. Kraus : Geschichte der christlichen Kunst. Τόμ. Α΄. Σελ. 269 καὶ ἑξῆς.

C. Enlart : In «Histoire de l' Art» par A. Michel. Τόμ. Α΄. Σελ. 98.

γωγὴ (21) καὶ ὁ Ναὸς τοῦ Σολομῶντος, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τοῦ ἐπιμήκους σχήματός του δὲν παρουσιάζει τίποτε τὸ κοινὸν μετὰ τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς. Ἐξ ἄλλου πολλοὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν πηγῶν τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς εἶναι πολὺ περιπλοκώτερον ἀπὸ ὅσον νομίζεται καὶ θὰ λυθῇ μόνον ἂν ἀναζητήσωμεν ταύτας οὐχὶ εἰς ἓν εἶδος προγενεστέρου κτιρίου, ἀλλ᾽ εἰς διάφορα : (22) Εἰς τὰς Λαϊκὰς Βασιλικὰς π.χ. πρέπει ν᾽ ἀναζητήσωμεν τὸ πρότυπον τοῦ ἐπιμήκους σχήματος, τῶν ἐσωτερικῶν κιονοστοιχιῶν, τοῦ σχήματος τῆς στέγης· εἰς τὰς ρωμαϊκὰς οἰκίας θὰ εὕρωμεν τὸ «αἴθριον»· εἰς τὰς «ἐξέδρας» καὶ ἄλλας αἰθούσας τῶν ἀρχαίων θὰ εὕρωμεν τὴν ἀψῖδα. Ἡ «ἐκλεκτικὴ» αὕτη θεωρία, ἥτις κλείει τὸν κύκλον τῶν πρὸ τοῦ αἰῶνος ἡμῶν γνωμῶν, καὶ σήμερον ἀκόμη ἔχει τοὺς ὑποστηρικτάς της.

Τὰ μέχρι σήμερον διαρρεύσαντα πεντήκοντα πρῶτα ἔτη τοῦ αἰῶνος ἡμῶν, ὑπῆρξαν διὰ τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα, πολὺ γόνιμα. Κυρίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ συστηματικὴ ἔρευνα παλαιῶν καὶ νέων κτιρίων ἤνοιξαν ἀγνώστους μέχρι τοῦδε ὁρίζοντας.

ΑΙ ΝΕΑΙ ΘΕΩΡΙΑΙ

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας θεωρίας καὶ ὑποθέσεις, αἵτινες προσεπάθουν κατὰ κανόνα νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἐξέλιξιν τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς διὰ τῶν ἀμέσων προδρόμων αὐτῆς, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ αἰῶνος ἡμῶν γίνεται προσπάθεια ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος ἀπὸ γενικωτέρας σκοπιᾶς. (23) Λαμβανομένου ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἡ Χριστιανικὴ Βασιλικὴ καὶ γενικῶς τὸ «τύπου Βασιλικῆς» κτίριον ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν «ὑποστύλων»κτιρίων, ἐξετάζεται ἡ ἐξέλιξις καὶ ἀναζητοῦνται αἱ πηγαὶ τοῦ τελευταίου τούτου. Ἡ ἔρευνα αὕτη ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὰς πρώτας καλύβας ἐπιμήκους σχήματος, τῶν ὁποίων ἡ θύρα εὑρίσκεται εἰς τὴν μικρὰν πλευράν, ἀνάμνησις τῶν ἀναλόγου σχήματος ὑπογείων τῶν τρωγλοδυτῶν. Τὸ πολλάκις ὑπὲρ τὴν θύραν ὑπόστεγον εἶναι φανερὸν ὅτι προῆλθεν ἐπίσης ἀπὸ τὸ σπήλαιον, τὸ ὁποῖον διέθετεν ἀνάλογον πρόστεγον εἰς τὴν εἴσοδόν του, ἀνάμνησις τοῦ ὁποίου διετηρήθη

21.— A. Kempeneers : Le type des églises construites par l' Empereur Constantin — Liège 1881.

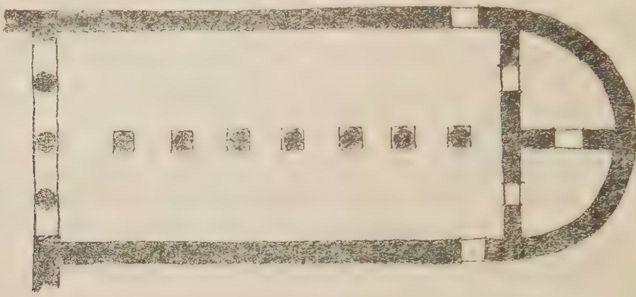
22.— H. Leclercq : Manuel d' Archéologie chretienne. Vol. I. 1907. P. 373.

Lübke — Semrau : Die Kunst der Mittelalters. Stuttgart 1905. Σελὶς 67. L. Brehier : Les basiliques chrétiennes. Paris 1907. P. 15.

23.— G. Leroux : Les origines de l' edifice hypostyle en Grèce, en Orient et chez les Romains. Paris 1913.

εἰς τοὺς λαξευτοὺς τάφους τῆς Λυκίας. Ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη εὐρύνσεως τῆς αἰθούσης ταύτης, ἐτοποθετήθη κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος αὐτῆς δοκὸς ὑποβασταζομένη ὑπὸ σειρᾶς στύλων δημιουργοῦσα οὕτω μίαν «δίκλιτον» αἴθουσαν.

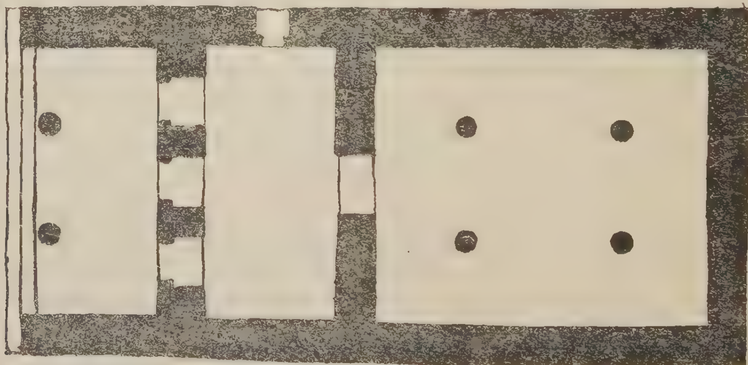
Τὴν ἀνάμνησιν ταύτης εὑρίσκομεν εἰς τὸ παλαιὸν βουλευτήριον τῆς Ὀλυμπίας (Σχ. 3) ὅπερ ἔχει ἀψῖδα καὶ κεντρικὴν κιονοστοιχίαν. Ἡ διά-

Τὸ Βουλευτήριον τῆς Ὀλυμπίας

ΣΧΗΜΑ 3.

ταξις αὕτη ὅμως ταχέως ἀντεκατεστάθη ὑπὸ τοῦ εἰς τρία κλίτη διαχωρισμοῦ διὰ δύο κιονοστοιχιῶν ὅπως παρουσιάζεται περὶ τὸ τέλος τῆς ἐπο-

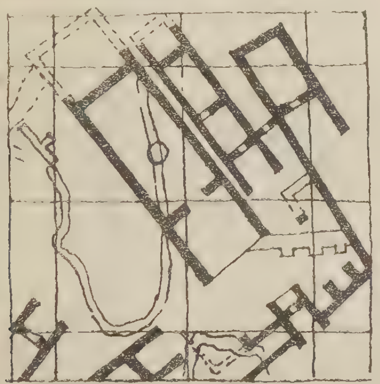
Τὸ μέγα μέγαρον τῆς Τύρινθος

ΣΧΗΜΑ 4.

χῆς τοῦ Αἰγαίου. Τὸ μέγα «μέγαρον» τῆς Τύρινθος (Σχ. 4) ἄνευ ἀψῖδος ,μὲ τὴν εἴσοδον τονισμένην ὑπὸ δύο κιόνων «ἐν παραστάσει», τὴν με-

τὰ δύο κλίσεων στέγην του καὶ τὸ ὁποῖον φωτίζεται μόνον ἐκ τῆς θύρας του, ἀποτελεῖ τὸ κάλλιστον παράδειγμα τῆς διατάξεως ταύτης, ἥτις ηὐνοήθη ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, δι' ὃ καὶ ἐχρησιμοποίησαν ταύτην εἰς ὅλα τὰ προγράμματα, θρησκευτικὰ καὶ λαϊκά. Εἰς τὸ σπουδαιότερον Ἑλληνικὸν κτίριον, τὸν Ναόν, ἀποτελεῖ τὸν σηκὸν ὅστις εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἀργότερον περιετριγυρίσθη ἀπὸ τὴν «περίστασιν», ἥτις δὲν εἶναί τι ἄλλο εἰ μὴ διακοσμητικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν «κλασσικὴν» ἐποχὴν ὁ Ναὸς «ἐν παραστάσει» εἶναι πιστὴ ἀναπαράστασις τοῦ ἀρχαίου μεγάρου.

Ἰδοὺ λοιπὸν τὸ χαρακτηριστικῶς Ἑλληνικὸν ὑπόστυλον ὅπερ ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ βορρᾶ, ἐπιμήκους σχήματος, φέρον ἀμ-

Τὰ μέγαρα τῆς Τροίας

ΣΧΗΜΑ 5.

φικλινῆ στέγην, χωριζόμενον διὰ δύο κιονοστοιχιῶν εἰς τρία κλίτη, μετὰ ἢ ἄνευ ἀψῖδος καὶ φωτιζόμενον πάντοτε ἐκ τῆς θύρας, ἥτις ἀνοίγεται εἰς τὴν μικρὰν πλευράν.

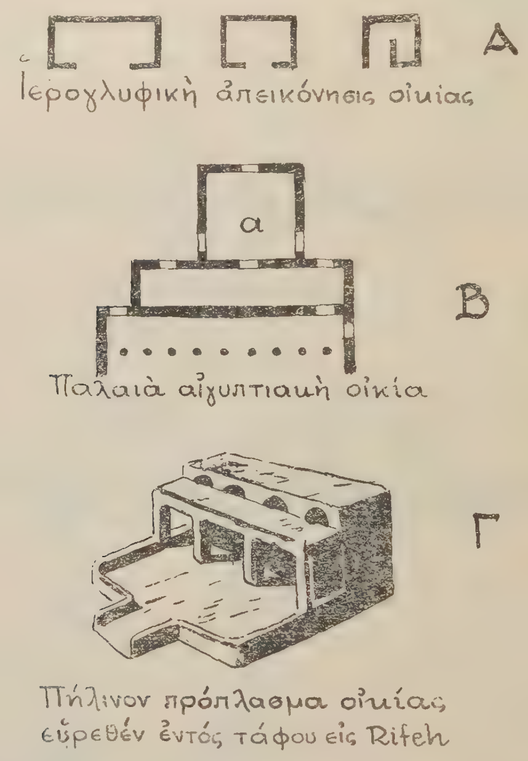
Ὁ τύπος οὗτος κτιρίου εἶναι τελείως ἄγνωστος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὴν Κρήτην ἡ ἀρχαιοτάτη μορφὴ τῆς οἰκίας εἶναι κυβικὴ μετὰ στέγης ἐπιπέδου. Πολλοὶ τοιοῦτοι «κύβοι» συνδιαζόμενοι δίδουσι περίπλοκα συγκροτήματα ὅπως εἶναι τὰ ἀνάκτορα τῆς Κνωσσοῦ καὶ τῆς Φαιστοῦ. Τὰ Ἑλληνικὰ μέγαρα ἐξ ἀντιθέτου κακῶς συνδυάζονται λόγῳ τῶν ἀμφικλινῶν στεγῶν αἵτινες ἐμποδίζουσι τὴν μεταξύ των ἐπαφήν. (Σχ. 5).

Τὸν ἴδιον «κυβικὸν» τύπον εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὰ κτίρια τῆς ὁποίας χαρακτηρίζει ἡ κατὰ πλάτος τοποθέτησις, ὅπως φαίνεται

ἀκόμη ἀπὸ τὸ ἱερογλυφικὸν σημεῖον τὸ δηλοῦν τὴν οἰκίαν. (Σχ. 6Α). Αἱ ἀρχαιότεραι Αἰγυπτιακαὶ οἰκίαι ἀποτελοῦνται ἀπὸ κατὰ πλάτος τοποθετημένας αἰθούσας τῶν ὁποίων αἱ θύραι ἀνοίγονται ἐν ἀντιθέσει πὸς τὰ Ἑλληνικὰ μέγαρα, κατὰ τὰς μεγάλας πλευράς.

Πολλάκις πρὸ τῆς μεγάλης ταύτης πλευρᾶς τῆς φερούσης τὰς θύρας, ὑπάρχει στοὰ ἥτις δὲν φθάνει τὸ ὕψος τῆς αἰθούσης ἐπιτρέπουσα οὕτω τὸν ἐκ τῶν ἄνω φωτισμὸν ὑπὲρ τὴν στέγην τῆς στοᾶς. (Σχ. 6 Γ).

Ἡ Αἴγυπτος ἐγνώρισε καὶ τὴν κατὰ μῆκος τοποθετημένην αἴθου-

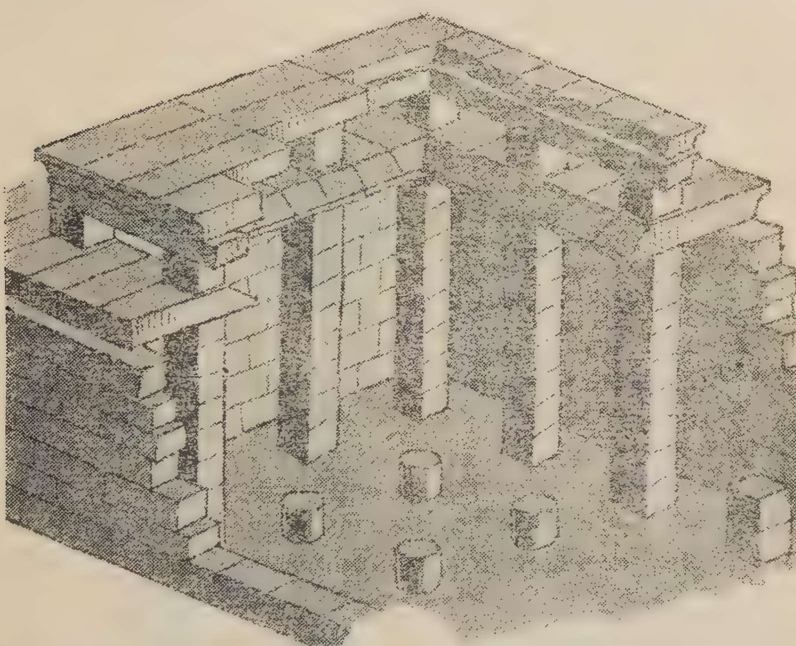
ΣΧΗΜΑ 6.

σαν ἀλλὰ φέρουσαν θύρας καὶ εἰς τὰς δύο αὐτῆς μικρὰς πλευράς. (Σχ. 6 Β α). Ἀργότερον τὰ δύο ταῦτα σχήματα συνεδυάσθησαν δημιουργηθείσης οὕτω μιᾶς ἐκ δύο διαμερισμάτων οἰκίας. (Σχ. 6 Β). Ἡ τελειωτικὴ αὕτη μορφὴ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ σχήματος τοῦ Αἰγυπτριακοῦ Ναοῦ. Ἡ πλατεῖα αἴθουσα θ' ἀποτελέσῃ τὴν μεγάλην ὑπόστυλον αἴθουσαν τοῦ Ναοῦ, τὴν ὀροφὴν τῆς ὁποίας βαστάζει πλῆθος κιόνων καὶ τῆς ὁποίας τὸ

κεντρικὸν τμῆμα εἶναι ὑπερυψωμένον διὰ νὰ φωτίζεται ἐκ τῶν ἄνω. Ἡ κατὰ μῆκος τοποθετημένη στενὴ αἴθουσα, μικρῶν διαστάσεων, ἡ φέρουσα δύο θύρας κατὰ τὰς μικρὰς πλευρὰς θ' ἀποτελέσῃ τὸν σηκὸν τοῦ Ναοῦ ὅπου ἡ Ἱερὰ Λέμβος.

Ὥστε ἡ κατὰ πλάτος τοποθέτησις, ἡ κατὰ ὁμοκέντρους στοίχους διατεταγμένοι κίονες, οἵτινες ἀποτελοῦν εἶδος ἐσωτερικῆς «περιστάσεως» καὶ ἡ διὰ τὸν φωτισμὸν ὑπερυψουμένη ὀροφὴ (Σχ. 7) εἶναι τὰ χα-

Ὑπόστυλος αἴθουσα τοῦ ἐν Καρνὰκ ναοῦ

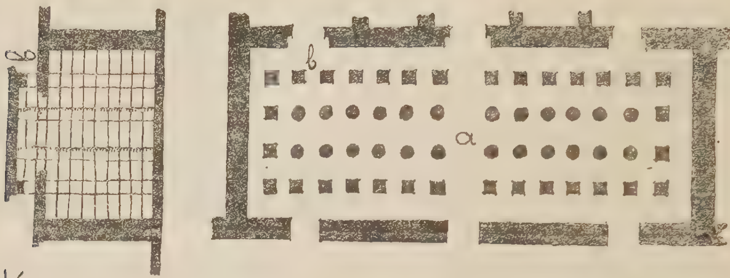

ΣΧΗΜΑ 7 Α

ρακτηριστικὰ τῆς αἰγυπτιακῆς ὑποστύλου αἰθούσης.

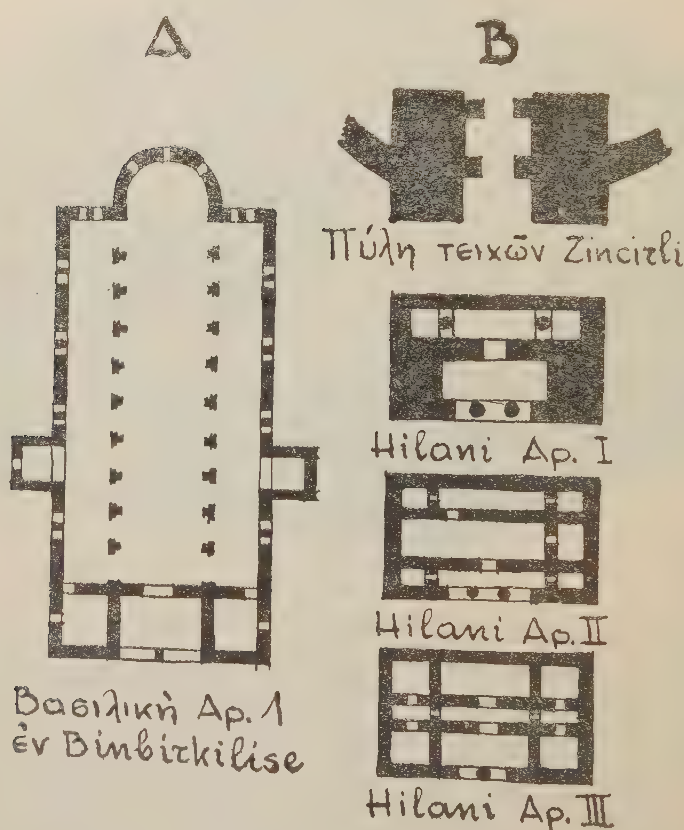
Ὁ κατὰ πλάτος χῶρος ἀπαντᾶται κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς τὴν Ἀνατολήν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν ὅπου χιττιτικὸν **hilani** (Σχ. 8 Β)

Κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν οἱ δύο τύποι «Ἑλληνικὸς» καὶ «Ἀνατολικὸς» ὑποστύλου αἰθούσης, ἀρχίζουν νὰ ἐπιδροῦν ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Τὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων εἰς τὴν Αἴγυπτον καθιστοῦν ἐμφανῆ τὴν διείσδυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ διακόσμου εἰς τὰς Αἰγυπτιακὰς μορφάς. Τὸ «περιστύλιον» τὸ ὁποῖον εὑρίσκομεν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρό-

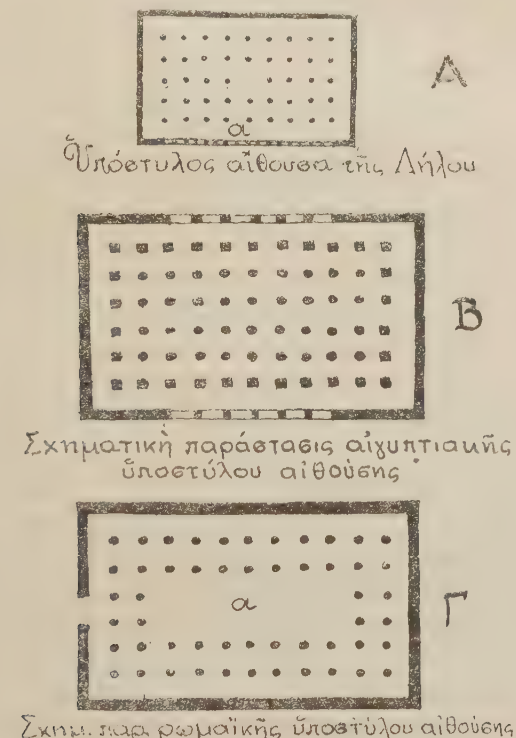
Κάτοψις καὶ τομὴ αἰθούσης τοῦ ἐν Karnak μεγάλου ναοῦ.

ΣΧΗΜΑ 7.

ΣΧΗΜΑ 8.

νων εἰς Κρήτην (Ἁγία Τριάς) καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ διακοσμητικὸν στοιχεῖον τῶν Αἰγυπτιακῶν αὐλῶν τῶν Ναῶν, ἀρχίζει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ν' ἀναφαίνεται εἰς οἰκίας τῆς Περγάμου, τῆς Δήλου, τοῦ Σελινοῦντος καὶ ἀργότερον τῆς Πομπηΐας. Βαθμηδὸν δὲ καθίσταται εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀναπόσπαστον μέρος τῆς οἰκίας ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Ρωμαῖοι νὰ τὸ συνδυάζουν πρὸς τὸ ἰδικόν των atrium. Ἐκεῖ ὅπου ἡ Αἰγυπτιακὴ ἐπίδρασις εἶναι ἔκδηλος, εἶναι μία ὑπόστυλος αἴθουσα τῆς Δήλου χρησιμοποιουμένη δι' ἐμπορικὰς συναλλαγὰς καὶ ἀποτελοῦσα οὕτω τὸν ἀρχαιότερον πρόδρομον τῶν ἀνάλογον προορισμὸν ἐχουσῶν Βασιλικῶν τῆς Ρώμης. Τοποθετημένη κατὰ πλάτος (Σχ. 9 Α) ἔχει εἰς μίαν τῶν μεγά-

ΣΧΗΜΑ 9.

λων της πλευρῶν κιονοστοιχίαν χρησιμεύουσαν ὡς εἴσοδος (α). Εἰς τὸ ἐσωτερικόν, «περίστασις» ἐκ δωρικῶν κιόνων περιέβαλεν ἄλλην ὁμόκεντρον ἐξ Ἰωνικῶν ὑψηλοτέρων, διὰ νὰ στηρίξουν τὴν πρὸς φωτισμὸν ἀνυψωμένην στέγην, ἥτις ἔφερε τέσσαρας κλίσεις.

Τὸ τόσον χαρακτηριστικὸν τῆς κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἐπιδράσεως τῆς Αἰγυπτιακῆς ὑποστύλου αἰθούσης εἰς κτίρια τῆς Ἑλλάδος τοῦτο κτίριον, πρέπει, κατὰ τὴν θεωρίαν τὴν ὁποίαν ἐξετάζομεν, νὰ θεωρηθῇ σταθμὸς εἰς τὸν δρόμον τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε τὸ Αἰγυπτιακὸν ὑπόστυλον μεταφερόμενον εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ συναγωνισθῇ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν.

Ἀποτέλεσμα τοῦ συναγωνισμοῦ τούτου, κατὰ τὴν ἰδίαν πάντοτε θεωρίαν, ἦτο νὰ δημιουργηθοῦν δύο ἐντελῶς διάφοροι τύποι ρωμαϊκῆς λαϊκῆς Βασιλικῆς : Ὁ Ἑλληνικός, ἔχων τὴν θύραν κατὰ τὴν μικρὰν πλευράν, ἀπέναντι τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἀψὶς καὶ τὴν στέγην ἀμφικλινῆ, καὶ ὁ «Ἀνατολικός», ἔχων τὴν θύραν κατὰ τὴν μεγάλην πλευράν, ἄνευ ἀψῖδος καὶ τὴν στέγην ὁριζοντίαν. Ἔσωθεν ὁ μὲν «Ἑλληνικὸς» τύπος παρουσιάζει δύο κιονοστοιχίας, αἵτινες δὲν ὑπάρχουν πρὸ τῶν μικρῶν πλευρῶν, ἐνῷ ὁ «Ἀνατολικὸς» τύπος παρουσιάζει «περίστασιν ἐσωτερικήν».

Κατόπιν τούτου εἶναι εὔκολον, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, νὰ κατανοηθῇ «ἡ δημιουργηθεῖσα σύγχυσις» κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῶν προτύπων τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἰδέας τοῦ **Alberti** ὅτι αὐτὴ πηγάζει ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς. (24) Ἐνομίσθη, καὶ δικαίως, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἑνιαῖος τύπος ρωμαϊκῆς Βασιλικῆς, ὁ ὁποῖος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον εἰς τὴν Χριστιανικὴν Βασιλικήν. Ἐκ τῶν δύο ὅμως ἀνεφερθέντων τύπων, μόνον ὁ Ἑλληνικὸς ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ τὸ πρότυπον τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς,ἀποκλειομένου τοῦ Ἀνατολικοῦ.

Ἰδοὺ ἐν περιλήψει ἡ ὄντως θαυμαστὴ αὕτη θεωρία ἡ ὁποία ἔθεσε τὸ ὅλον ζήτημα ἐπὶ στερεῶν θεμελίων. Παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἤργησε νὰ διέλθῃ καὶ αὕτη ἐκ τῆς χοάνης τῆς κριτικῆς : Ἀνεγνωρίσθη εἰς αὐτὴν κῦρος διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν μετὰ κιονοστοιχιῶν Βασιλικῶν (25), οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς θολωτῆς Βασιλικῆς τῆς Μ. Ἀσίας ὅπου, ὡς εἴδομεν, ἀντὶ κιόνων ὑπάρχουν ὀγκώδεις πεσσοὶ βαστάζοντες τόξα καὶ θόλους. Ἐνῷ δὲ ἡ κάτοψις τῶν Βασιλικῶν τούτων παρουσιάζει τὸ γνωστὸν τρίκλιτον ἐπίμηκες σχῆμα, ἡ ἄνοψίς των καὶ ἐν γένει ἡ γενικὴ ὄψις τοῦ ἐσωτερικοῦ εἶναι λίαν διάφορος, ἡ δὲ πρόσοψις ἀντὶ νάρθηκος ἔχει πρόστεγον μεταξὺ δύο τετραγωνικῶν πύργων. Εἰς τὴν παρὰ τὸ Ἰκόνιον τοποθεσίαν Binbir kilise ὅπου ὑπάρχει σειρὰ ὅλη ἐρειπίων τοιούτων ναῶν, δὲν εὔ-

---

24.— G. Leroux : Op. cit. **Σελὶς 306 καὶ ἑξῆς.**

25.— L. Brehier : Les origines de la basilique chrétienne. Bul. Monum. Vol. LXXXVI. 1927. P. 221—249.

ρίσκομεν ἴχνος Ἑλληνικοῦ διακόσμου. Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κορινθιακὸν κιονόκρανον ἔχει καταστεῖ κοσμοπολιτικὸς τύπος καὶ ἐξαπλοῦται ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, οἱ Ἀρχιτέκτονες τοῦ Karadağ ὀλίγον ὄπισθεν τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας, εἶναι τελείως ἀνεπηρέαστοι ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἐξ ἄλλου ἀναμφισβητήτως τὸ μεταξὺ δύο πύργων πρόστεγον συνεχίζει τὴν παράδοσιν τοῦ χιττιτικοῦ hilani. (Σχ. 8 Α, Β). Ἑπομένως πρέπει — κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην — νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι διὰ τὰς μετὰ κιονοστοιχιῶν καὶ ξυλίνης στέγης Βασιλικάς, ἰσχύει ἡ προηγουμένη θεωρία ἡ εὑρίσκουσα τὰ πρότυπα αὐτῶν εἰς τὰς «Ἑλληνικοῦ» τύπου ρωμαϊκὰς Βασιλικάς· διὰ τὰς θολωτὰς ὅμως Βασιλικὰς τῆς Μ. Ἀσίας πρέπει ὡς πρότυπόν των νὰ θεωρήσωμεν τὸ χιττιτικὸν hilani.

Ἡ ἐκσκαφὴ μιᾶς Βασιλικῆς εἰς τὸ Mactar τῆς Τύνιδος, (26) ἔστρεψε τὴν προσοχὴν πρὸς ἄλλην πάλιν κατεύθυνσιν : Ἡ Βασιλικὴ αὕτη, ἥτις ὡς φαίνεται ἐκτίσθη κατὰ τὸν πρῶτον π. Χ. αἰῶνα, ἀνῆκεν εἴς τινα σύνδεσμον ἢ κολλέγιον παρουσιάζουσα οὕτω τὸν χαρακτῆρα λαϊκῆς Βασιλικῆς, ὅπου συνηθροίζοντο τὰ μέλη τοῦ συνδέσμου. Ὁ θάνατος **Piso** τινὸς εὐεργετήσαντος τὸ σωματεῖον καὶ ἡ εἰς τὴν πρὸ τῆς Βασιλικῆς παλαίστραν, ταφή του, ἔδωσαν εἰς αὐτὴν νεκρικὸν χαρακτῆρα, ὅστις ἐνετάθη ἀκόμη περισσότερον ὅταν ἐντὸς τῆς Βασιλικῆς καὶ πρὸ τῆς ἀψῖδος, ἐτάφη ἡ ἀδελφὴ τοῦ **Piso** Ἡ Βασιλικὴ αὕτη κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, μετετράπη εἰς ναόν. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι εὑρισκόμεθα πρὸ ἄπτοῦ παραδείγματος ἀμέσου συνεχείας ἀπὸ μιᾶς νεκρικῆς παγανιστικῆς Βασιλικῆς πρὸς μίαν Χριστιανικήν. Τοῦτο δὲν ἐπιβεβαιώνει τὴν ἰδέαν (27) ὅτι αἱ πηγαὶ τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὰς μὲ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα εἰδωλολατρικὰς Βασιλικάς ;

Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Δανοῦ ἀρχαιολόγου Dyggve (28) εἰς τὰς νεκροπόλεις Marussinac καὶ Manastirine ἔρχονται εἰς ἐπίρρωσιν τῆς ἰδέας ταύτης, διότι ἔφερον εἰς φῶς τὸ πρῶτον παράδειγμα μιᾶς διατάξεως τὴν ὁποίαν τὰ κείμενα ἄφινον νὰ ἐννοηθῇ. Πρόκειται περὶ τῆς λεγομένης Basilica discoperta ἢ Ecclesia sine tecto, ὅρος τὸν ὁποῖον μεταχει-

---

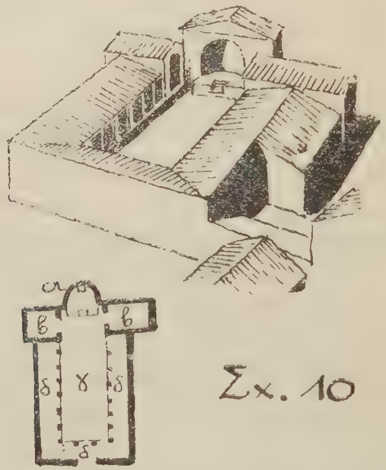
26.— G. Picard : La basilique funeraire de Julius Piso à Mactar. Comptes rendus de l' Academie des inscriptions et belles lettres 1945. P. 185—212.

27.— G. Leroux : Op. cit. Σελ. 318 καὶ ἑξῆς.

28.— E. Dyggve — R. Egger : Forschungen in Salona III. Der Altchristliche Friedhof Marusinac. Wien 1939.

ρίζονται πολλοὶ προσκυνηταὶ τῶν Ἁγίων Τόπων. (29). Ἀποτελεῖται (Σχ. 10) ἀπὸ μίαν ἀψῖδα (α) πρὸ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ μάρτυρος. Ἑκατέρωθεν ταύτης δύο κατὰ πλάτος τοποθετημέναι αἴθουσαι (β), ἀποτελοῦν εἶδος ἐγκαρσίου κλίτους ἀνοικτοῦ εἰς τὸ μέσον. Πρὸ αὐτῶν μία ἄνευ στέγης αὐλὴ (γ), ἐπιμήκους σχήματος καὶ περιβαλλομένη κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς ὑπὸ στοῶν (δ). Τὸ σύνολον παρουσιάζει τὸ σχῆμα κανονικῆς Βασιλικῆς τῆς ὁποίας τὸ κεντρικὸν κλῖτος εἶναι ἀσκεπές.

Αὕτη, κατὰ τὸν ἐνεργήσαντα τὰς ἀνασκαφάς, ἦτο κατὰ κανόνα ἡ διάταξις τῆς «νεκρικῆς Βασιλικῆς» (2), ἐνῷ αἱ αἴθουσαι διὰ τὰς συνα-

Σχ. 10

Κάτοψις καί ἀναπαράστασις τῆς ἐν τῷ νεκροταφείῳ Matusinac ἀνασκαφείσης basilica discoperta

ΣΧΗΜΑ 10

θροίσεις τῶν πιστῶν πρὸς τέλεσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἦσαν ἁπλαῖ αἴθουσαι εἰς σχῆμα ὀρθογωνίου ἄνευ ἀψῖδος καὶ κιονοστοιχιῶν. Ἡ συγχώνευσις ἀργότερον τῆς λατρείας τῶν μαρτύρων καὶ τῆς Λειτουργίας ἐδημιούργει τὴν τρίκλιτον μετ' ἀψῖδος αἴθουσαν δηλ. τὴν Βασιλικήν. Ἡ ἄποψις αὕτη φαίνεται νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ ἄλλην κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἐφρόντιζον νὰ ἐφεύρουν νέας μορφάς, ὅταν καὶ ἐφ' ὅσον ἠδύναντο νὰ ἐφαρμόσουν παλαιὰς διὰ τὰς ἀνάγκας των. (29) Τοιοῦτον

29.— A. Grabar : Martyrium : (ὑποσημείωσις) Paris 1946.

τὸ «Μαρτύριον» τὸ ὁποῖον τόσον ἀπὸ ἀπόψεως προορισμοῦ ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον Ἡρῶον. Ὅπως εἰς ἐκεῖνο καὶ ἐδῶ ἔχομεν κατ' ἀρχὰς τραπέζας (mensae martyrum) διὰ τὰ πρὸς τιμὴν τοῦ νεκροῦ γεύματα. Ὁ τόπος ὅπου εὑρίσκοντο αἱ τράπεζαι αὗται περιωρίζετο ὑπὸ τοίχου, ὅστις συχνάκις εἶχε πρὸ αὐτοῦ στοάς. Ἀναμνηστικόν τι μνημεῖον, συνήθως ἐξέδρα, συνεπλήρωνε τὸ σύνολον. Ἡ διάταξις αὕτη, ἥτις εἶναι ἡ τῆς ὑπαιθρίας Βασιλικῆς τοῦ Dyggve (30) δεικνύει διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὴν θαυμαστὴν συνέχειαν ἀπὸ τὰς παλαιὰς πρὸς τὰς νέας μορφάς.

Κατόπιν ὅλων τούτων θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ὅλα συμβάλλουν εἰς τὸ νὰ σχηματισθῇ ἡ γνώμη ὅτι ὁ θέλων ν' ἀναζητήσῃ τὰ πρότυπα τῆς Χριστι-

ΣΧΗΜΑ 11.

ανικῆς Βασιλικῆς, ὀφείλει νὰ κατευθύνῃ τὰς ἐρεύνας του πρὸς κτίρια θρησκευτικοῦ σκοποῦ καὶ δὴ πρὸς τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν.

Καὶ ὅμως ἄλλα συμπεράσματα ὁδηγοῦν εἰς ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους κατευθύνσεις :

Αὐτὸς ὁ ἴδιος Dyggve ὁ ἀνακαλύψας τὴν ὑπαίθριον Βασιλικήν, παρέχων οὕτω ἕνα ἀκόμη σοβαρὸν στοιχεῖον εἰς ὅσους θέλουν νὰ βλέπουν τὴν πηγὴν τῆς Χριστιανικῆς Βασιλικῆς εἰς θρησκευτικὰ καὶ οὐχὶ λαϊκὰ κτίρια, μελετῶν τὸ περίφημον μωσαϊκὸν τοῦ St. Appolinaire le Neuf ὅπου εἰκονίζεται κτίριον φέρον τὴν ἐπιγραφὴν palatium , κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ἐκεῖ ἀπεικονιζόμενον δὲν εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ κτιρίου, ὡς ἐπιστεύετο μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ πρόσοψις αὐλῆς συνήθους εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα, ἥτις ἐχρησίμευε δι' ἐπισήμους τελετάς. (31) Ἡ αὐλὴ αὕτη (Σχ. 11) εἶχεν ἐπίμηκες σχῆμα,

30.— Ejnar Dyggve : Probleme des altchristlichen Kultbaus. Zeitschrift fur Kirchengeschichte : 39 — 1940 P. 103—113.

31.— Ejnar Dyggve : Ravenatum palatium sacrum. La Basi-

κιονοστοιχίας κατὰ μῆκος τῶν μεγάλων πλευρῶν (α) αἵτινες ὑπεβάσταζον ὑπερῷα, θύραν εἰς τὴν μίαν μικρὰν πλευρὰν (β) καὶ εἰς τὴν ἄλλην μεγαλοπρεπῆ ἀρχιτεκτονικὸν διάκοσμον καὶ συγκεκριμένως τετρακιόνιον, (γ) ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἀέτωμα. Ἐδῶ ἵστατο ὁ αὐτοκράτωρ εἰσερχόμενος ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ὄπισθεν τῆς αὐλῆς εὑρισκομένης αἰθούσης τοῦ θρόνου, (δ) διὰ μιᾶς θύρας τοποθετημένης εἰς τὸ βάθος τοῦ τετρακιονίου κατὰ τὸν ἄξονα τῆς αὐλῆς. (ε).

Εὑρισκόμεθα πάλιν πρὸ ὑπαιθρίου Βασιλικῆς, ταύτην τὴν φορὰν λαϊκοῦ προορισμοῦ. Ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ αὐτοκρατορικὴ λειτουργία ἐπηρέασε τὴν θρησκευτικήν, φθάνομεν εἰς τὸ λογικὸν συμπέρασμα, ὅτι καὶ αἱ μορφαὶ αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ πλαίσιον τῆς μιᾶς λειτουργίας, ἐπηρέασαν τὰς μορφὰς τὰς ἀποτελούσας τὸ πλαίσιον τῆς ἄλλης. Ἐπιστρέφομεν δηλαδὴ εἰς τὰ «λαϊκὰ» πρότυπα καὶ συγκεκριμένως εἰς τὰς αἰθούσας τελετῶν τῶν ἀνακτόρων. Ἔρευναι διὰ τὴν διαπίστωσιν τῶν πηγῶν τοῦ μουσουλμανικοῦ τεμένους ἐνισχύουν τὴν ἄποψιν τῆς ἀναζητήσεως τῶν πηγῶν τῆς Χριστ. Βασιλικῆς, εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς αἰθούσας τελετῶν. Κατὰ τὴν σχετικὴν θεωρίαν τὰ πρότυπα τοῦ μουσουλμανικοῦ τεμένους πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν εἰς τὰς αἰθούσας ἐπισήμων τελετῶν τῶν ἀνακτόρων τῶν Ὀμαϊαδῶν. (32) Αἱ αἴθουσαι ὅμως αὗται συνεχίζουν Βυζαντινὴν παράδοσιν, ἥτις πάλιν εἶναι συνέχεια ρωμαϊκῆς παραδόσεως ὁδηγούσης μέχρι τῶν ἀνακτόρων τῶν «βασιλέων» τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία «Βασιλικὴ» διὰ τὸν χριστιανικὸν ναόν. Τέμενος λοιπὸν καὶ Βασιλικὴ ἔχουν ἀπομεμακρυσμένον κοινὸν πρότυπον τὰς αἰθούσας τελετῶν τῶν ἀνακτόρων τῶν βασιλέων τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς.

Ὅσον καὶ ἂν φαίνεται θολὴ ὀλίγον τι ἡ θεωρία αὐτη, πάντως εἶναι ἄλλη μία ἔνδειξις τῆς ρευστότητος τῶν γνωμῶν εἰς τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ζήτημα. Μία τελευταία γνώμη ἥτις προέκυψεν ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν Χριστιανικῶν μνημείων τῆς Συρίας, ἔρχεται νὰ τονίσῃ ἔτι περισσότερον τὴν ρευστότητα ταύτην.

Ἡ περιώνυμος Χριστιανικὴ οἰκία τῆς **Doura — Europos** ἀποτελουμένη ἐκ δωματίων εἰς δύο ὀρόφους περὶ μίαν κεντρικὴν αὐλήν, εἶναι ἀπὸ τὰς πρώτας χρησιμοποιηθείσας ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς διὰ τὴν

---

lica ipetrale per cerimonie. — Studii sull' architettura dei palazzi de la tarda antichità— Copenhague 1941.

32.— Jean Sauvaget : La mosquée ommeyade de Medine — Etude sur les origines architecturales de la mosquée et de la basilique. Paris 1947.

Λειτουργίαν. Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν ταύτην (33) ὁ Χριστιανικὸς ναὸς δὲν εἶναι εἰ μὴ μία τοιαύτη οἰκία, διότι ἐν τῷ συνόλῳ του εἶναι πολύπλοκος ὀργανισμὸς ἀποτελούμενος ἀπὸ πολλὰ τμήματα ἓν ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ εἰς σχῆμα Βασιλικῆς αἴθουσα. Ἡ αἴθουσα αὕτη «εἰσήλασε» τρόπον τινα εἰς τὴν «οἰκίαν». Τὸ σχῆμά της εἶναι αὐτὸ τὸ σχῆμα τῶν θολοτῶν μεγαλοπρεπῶν ρωμαϊκῶν αἰθουσῶν, «ἀλλ' ἐκτελεσθὲν κατὰ τρόπον «οἰκονομικὸν» διότι ὁ Κωνσταντῖνος δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ ἔξοδα ἑνὸς τόσον τεραστίου προγράμματος ὅπως ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογήν».

Ἐδῶ πάλιν εὑρισκόμεθα πρὸ μιᾶς ἀπόψεως τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζουν καὶ ἄλλοι ὅτι δηλαδὴ ὅταν λέγωμεν Χριστιανικὸς ναὸς δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν αἴθουσαν συγκεντρώσεως δηλαδὴ τὴν Βασιλικὴν ἥτις δὲν εἶναι εἰ μὴ μόνον μέρος τοῦ συνόλου, ἀλλὰ ὁλόκληρον τὸ πολύπλοκον συγκρότημα τὸ ὁποῖον τὸν ἀποτελεῖ.

('Ακολουθεῖ)

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΠΑΣΣΑΔΑΙΟΣ

33.— Jean Lassus : Sanctuares chrétiens de Syrie. Paris 1947.

Ἡ Πατριαρχικὴ Ἀπόδειξις ἐπὶ τῷ Πάσχᾳ

† ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,
ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

ΠΑΝΤΙ ΤΩι ΙΕΡΩι ΚΛΗΡΩι
ΚΑΙ ΤΩι ΕΥΣΕΒΕΙ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΧΑΡΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ ΑΠΟ ΘΕΟΥ ΠΑΤΡΟΣ

ΕΝ ΚΑΤΑΝΥΞΕΙ βαθείᾳ, ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία, διελθοῦσα μεθ' ὑμῶν τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Ἑβδομάδα, ἀναπαραστήσασαν καὶ αὖθις τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, προτρέπεται ἡμᾶς σήμερον ἑορτίῳ φωνῇ, εἰς φαιδρὸν τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως πανηγυρισμόν, κατ' ἐξοχὴν ἡμέραν εὐφροσύνης αὐτὴν λογιζομένη. «Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ».

Εἰκότως δέ. Διότι διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἐνδόξου Ἀναστάσεως Αὐτοῦ ὁ Κύριος ἐπέρανε τὴν περὶ τοῦ ἀνθρώπου θείαν οἰκονομίαν, ἔλυσε τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, ἐφυγάδευσε τὴν πλάνην, ἥνωσε τὸν οὐρανὸν μετὰ τῆς γῆς, ἀνῇρεν ἀπὸ τῆς ζωῆς τὸν θάνατον, καὶ ἵδρυσε τὴν Ἁγίαν Αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, πρὸς χορηγίαν διηνεκῆ τῆς ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ ἀναβλυσάσης χάριτος καὶ τὸν ἄνθρωπον ἁγιαζούσης καὶ ἀπολυτρουμένης.

Σήμερον οὐκέτι περιπατοῦμεν ἐν τῇ σκοτίᾳ. Τὸ φῶς τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως φωτίζει τὴν ὁδὸν ἡμῶν, ὥστε ὑπὸ τὸ φῶς αὐτῆς νὰ ἔχωμεν σαφῆ καὶ συγκεκριμένην ἔννοιαν τῆς ζωῆς. Γνωρίζομεν τὴν ἀφετηρίαν ἡμῶν καὶ τὸ τέρμα. Ἡ σκέψις ἡμῶν εὑρίσκει τὸν σταθερὸν αὐτῆς προσανατολισμόν, ἡ ἀρετὴ τὴν παρόρμησιν αὐτῆς, ἡ ἀγάπη τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς, ἡ ζωὴ τὸν ἀληθῆ αὐτῆς προορισμόν. Δὲν κινδυνεύομεν πλέον νὰ πλανηθῶμεν εἰς τόπους ἀγνώστους, διότι ἔχομεν ὁδηγὸν τὸν ἐκπροσωποῦντα «τὴν ὁδόν, τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν ζωήν», διότι βα-

δίζομεν ἐπὶ τὰ ἴχνη Ἐκείνου, καὶ γνωρίζομεν, ὅτι εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ ἀναμένει ἡμᾶς ἡ ὡραιοτέρα πραγματικότης. Κατανοοῦμεν, ὅτι ἐν ταῖς δοκιμασίαις καὶ ταῖς θλίψεσι τῆς παρούσης ζωῆς δὲν εἴμεθα μόνοι, ὅτι συμπαρίσταται ἡμῖν, συμπαθῶν καὶ παραμυθῶν καὶ ἐνισχύων ἡμᾶς εἰς τὸ φέρειν ταύτας ἐν ὑπομονῇ, Ἐκεῖνος, Ὅστις διῆλθε τὴν νύκτα τῆς ἀνθρωπίνης ἀγωνίας καὶ ᾐσθάνθη βαθύτατα τῆς μονώσεως τὴν ὀδύνην.

Ἐν τῷ φωτὶ τῆς Ἀναστάσεως ἐνισχύομεν τὴν πίστιν ἡμῶν. Εὐχαριστοῦμεν τῷ Μεγάλῳ Θεῷ διὰ τῆς σκέψεως ἡμῶν, διὰ τῆς διαθέσεως ἡμῶν, διὰ τοῦ πλούτου τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν ἀγάπης. Δεικνύομεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν, ἐπιτελοῦντες τὸ ἅγιον Αὐτοῦ θέλημα, καὶ μὴ περιοριζόμενοι μόνον εἰς τὴν τακτικῶς διὰ τῶν χειλέων, ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ ὑφ' ἡμῶν, γινομένην θεοπαράγγελτον ταύτην δέησιν. Λαμβάνομεν μυχίως τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν, ὅπως φυλάττωμεν τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἁγνὴν καὶ ἁγίαν, τὸ σῶμα ἡμῶν ἄσπιλον, ὅπως ἀποβῶμεν ὄντως καινὴ κτίσις, ἔθνος ἅγιον, λαὸς περιούσιος, ἑαυτούς τε καὶ τοὺς οἴκους ἡμῶν διὰ τῆς ἀρετῆς ἡμῶν καὶ τῆς φιλεργίας στηρίζοντες, καὶ ἔρεισμα συνάμα ὑπὲρ τῶν οἰκείων, ὑπὲρ τῶν φίλων, ὑπὲρ τοῦ πλησίον, ὑπὲρ τῆς κοινωνίας, ὑπὲρ τῆς Ὁμογενείας, ὑπὲρ τῆς φίλης Πατρίδος, ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ὑπάρχοντες.

Τῇ προτροπῇ τοίνυν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἀκολουθοῦντες, μετάσχωμεν λαμπαδηφόροι, τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου. Ἑορτάσωμεν φαιδρῶς τὴν ἑορτὴν ταύτην τὴν μεγίστην καὶ λαμπράν, τὸ καινὸν καὶ ἱερώτατον ἡμῶν Πάσχα. Αἰσθανθῶμεν βαθέως τὴν χαράν, ἥτις διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως ἦλθεν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. Βιώσωμεν τὴν χαρὰν ταύτην καὶ ἀντλήσωμεν ἐξ αὐτῆς παραμυθίαν καὶ ἐνίσχυσιν.

Δωροφορήσωμεν δὲ καὶ ἡμεῖς προφρόνως τὰ ἐπινίκια τῷ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντι, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ταφέντι, καὶ τῆς παλαιᾶς τοῦ Ἅδου τυραννίδος ἡμᾶς ἀπαλλάξαντι, ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ Αὐτοῦ ἐκ νεκρῶν Ἀναστάσει· οἱ πλούτῳ κομῶντες τὴν τῶν πενήτων θεραπείαν καὶ παράκλησιν· οἱ θέσεις ἀνωτέρας κατέχοντες τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀδυνά-

των· οἱ ἱερεῖς καὶ ποιμένες τὴν ἄγρυπνον τοῦ ποιμνίου ἐπιστασίαν· οἱ ποιμαινόμενοι τὴν ὑπακοὴν καὶ εὐπείθειαν· οἱ πάντες ὁμοῦ τὸ φιλάνθρωπον καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, δι' ἧς καὶ μόνης γνησίους μαθητὰς Ἐκείνου ἑαυτοὺς ἀναδείξομεν.

Χριστὸς Ἀνέστη !

Ἡ χάρις καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ χαρὰ τοῦ τὸν Ἅδην σκυλεύσαντος, καὶ τὸν θάνατον νεκρώσαντος, καὶ ἡμᾶς Ἑαυτῷ συναναστήσαντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, σὺν τῇ παρ' ἡμῶν Πατριαρχικῇ εὐλογίᾳ καὶ εὐχῇ, εἴησαν μεθ' ὑμῶν, τῶν οἰκείων καὶ συγγενῶν ὑμῶν, τὸ δὲ ἔλεος Αὐτοῦ προφθάνοι ὑμᾶς πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν.

Πάσχα τοῦ 1953

† Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν.

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Εἰ καὶ ὑπῆρχον ἀπὸ μακροῦ πληροφορίαι ὅτι ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐμελέτα τὸ ζήτημα τῆς εἰς Πατριαρχεῖον ἀνακηρύξεως αὐτῆς, οὐκ ἀνεμένετο ἵνα αὕτη ὀλίγα μόλις ἔτη μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ σχίσματος, παραθεωροῦσα τὴν κανονικὴν τάξιν προβῇ εἰς μονομερῆ καὶ ἀντικανονικὴν ἐνέργειαν.

Διὸ κατάπληξιν προὐξένησε τὸ κατωτέρω καταχωριζόμενον γράμμα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως κ. Κυρίλλου Προεδρεύοντος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, διὰ τοῦ ὁποίου γνωρίζει τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ τὴν προσεχῆ ἐκλογὴν Πατριάρχου τῇ Ἐκκλησίᾳ Βουλγαρίας.

Μετὰ μελέτην ἐνεκρίθη συνοδικῶς ὅπως διὰ τοῦ κατωτέρω καταχωριζομένου ὡσαύτως σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος, συστηθῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ Βουλγαρίας ὅπως ἀπόσχῃ ἀπὸ τῆς μελετωμένης πράξεως.

Ἀντίγραφον τοῦ Γράμματος τούτου διεβιβάσθη, πρὸς γνῶσιν, τοῖς Μακαριωτάτοις Πατριάρχαις καὶ τοῖς Προκαθημένοις τῶν λοιπῶν Ἁγιωτάτων Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
Ἀριθ. 2381

Τῇ Α. Θ. Παναγιότητι τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ
κ. Ἀθηναγόρᾳ,
Ἰσταμπούλ.

Παναγιώτατε, πολυσέβαστε καὶ ἀγαπητὲ Πατριάρχα,

Μετὰ βαθείας ἐν Κυρίῳ ἀγαλλιάσεως ἀγγέλλομεν Ὑμῖν, ὅτι ἀπὸ τῆς 8ης μέχρι 10ης προσεχοῦς Μαΐου, ἐν Σόφιᾳ, πόλει ὑπὸ τοῦ Παναγάθου Θεοῦ προστατευομένῃ, πρωτευούσῃ τῆς Ἐθνικῆς Βουλγαρικῆς Δημοκρατίας, πρόκειται συνῳδὰ τῇ σχετικῇ συνοδικῇ ἀποφάσει τῆς Ὀρθοδόξου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἵνα συνέλθῃ Σύνοδος. Αὕτη μέλλει νὰ ἀσχοληθῇ ἐπί τινων ζητημάτων φύσεως διοικητικῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ κυρίως περὶ τὴν ἐκλογὴν Πατριάρχου τῆς Ἁγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἧς ὁ Θρόνος χηρεύει ἀπὸ πενταετίας περίπου.

Ἡ ἐνθρόνισις τοῦ μέλλοντος ἐκλεγῆναι Βουλγάρου Πατριάρχου γενήσεται τῇ 10ῃ Μαΐου ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νέβσκυ.

Ὡς γνωρίζει ἡ Ὑμετέρα ἀγαπητὴ Παναγιότης, ἡ Ὀρθόδοξος Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἐκτήσατο τὴν Πατριαρχικὴν ἀξίαν βασιλεύοντος τοῦ Τσάρου Πέτρου (927—969) ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πατριάρχου Δαμιανοῦ. Ἐξηκολούθησεν αὕτη φέρουσα τὴν ἀξίαν ταύτην μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Τυρνόβου καὶ τῆς κατακτήσεως ὁλοκλήρου τῆς Βουλγαρίας τῷ 1393 ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ τελευταῖος Βούλγαρος Πατριάρχης Ἅγιος Εὐθύμιος ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ εἰς ἄγνωστον ἄχρις ὥρας διὰ τὴν ἱστορίαν τόπον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ὀρθοδόξου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας τῷ 1872, καὶ εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν, ὁ ὕπατος αὐτῆς Ἀρχηγὸς ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ Ἐξάρχου, οὗτινος ἡ ἱστορικὴ ἐξήγησις εὕρηται εἰς τοὺς γνωστοτάτους τῇ Ὑμετέρᾳ Παναγιότητι ὅρους καὶ εἰς τὴν ὑποκειμένην εἰς τοὺς ὅρους τούτους εὐλαβῆ πρὸς τὸν Ἁγιώτατον Οἰκουμενικὸν Θρόνον ἔκφρασιν. Ὡς ἐκ τῶν μεταβληθεισῶν ἀπὸ πολλοῦ συνθηκῶν καὶ δὴ ἀφ' ὅτου ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία καταυγαζομένη ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ διὰ τῶν μεριμνῶν τῆς χριστιανικῆς Αὐτῆς ἀγάπης ἀποκατέστησε τῇ 22ᾳ Φεβρουαρίου 1945 τὴν κανονικὴν καὶ πνευματικὴν ἑνότητα μετὰ τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας ὁλοκλήρου τοῦ Ὀρθοδόξου Βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἐπεβάλλετο, ὅπως ἡ Ἁγιωτάτη ἡμῶν Ἐκκλησία ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ διεθνῶς ἀναγνωριζομένην ἀξίαν, ὡς τοῦτο προβλέπεται καὶ ὑπὸ τοῦ Καταστατικοῦ αὐτῆς.

Εἰς τὴν μεγάλην ταύτην τελετὴν τῆς Ἁγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας προσκαλοῦμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ ἀπὸ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τὴν Ὑμετέραν πολυπόθητον Παναγιότητα, ἵνα ἡ ἑορτὴ ἡμῶν ᾖ πεπληρωμένη διὰ τῆς Ὑμετέρας ἀγάπης καὶ τῆς εὐλογίας, τοῦ Ἁγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἐλπίζομεν ἀκλονήτως, ὅτι ἡ ταπεινὴ ἡμῶν πρόσκλησις θὰ τύχῃ εὐμενοῦς παρὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος ὡς καὶ τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς Συνόδου διαθέσεως καὶ ὅτι θὰ εἴμεθα εὐτυχεῖς, λαμβάνοντες εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν, ἵνα πᾶσα χαρὰ τῶν Ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν γένηται κοινὸν βίωμα δι' ἁπαξάπασαν τὴν Ἁγιωτάτην Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν.

Θὰ εἴμεθα Ὑμῖν λίαν ὑπόχρεοι καὶ εὐγνώμονες, ἐὰν ἠθέλετε πληροφορήσει ἡμᾶς ἐγκαίρως περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μελῶν τῆς Ἐντίμου Ὑμῶν Ἀντιπροσωπείας.

Ἐπικαλούμενοι τὰς πατρικὰς Ὑμῶν εὐχάς, διατελοῦμεν,

Σόφια, τῇ 30ῇ Μαρτίου 1953

Ταπεινὸς Ὑμῶν ἐν Κυρίῳ

† ΚΥΡΙΛΛΟΣ

Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως

Ἀναπληρωτὴς Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

τῆς Ὀρθοδόξου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 965

Σεβασμιώτατε Μητροπολῖτα Φιλιππουπόλεως, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Κύριλλε, Ἀναπληρωτὰ Πρόεδρε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας, χάρις εἴη τῇ ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Κομισάμενοι ἀνέγνωμεν ἰδίᾳ τε καὶ ἐν συνεδρίᾳ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τὸ ἀπὸ λ΄. τοῦ παρελθόντος μηνὸς Μαρτίου, ἀριθμ. 2381, γράμμα τῆς ὑμετέρας ἀγαπητῆς Σεβασμιότητος, γνωριζούσης ἡμῖν, ὅτι ἀπὸ τῆς 8ης μέχρι τῆς 10ης τοῦ προσεχοῦς μηνὸς Μαΐου πρόκειται, νὰ συνέλθῃ ἐν Σόφιᾳ ἡ Ἱεραρχία τῆς αὐτόθι Ἐκκλησίας, ἵνα καὶ περὶ ἄλλα μὲν διοικητικῆς φύσεως ζητήματα ἀσχοληθῇ κυρίως δ' ὅμως προβῇ εἰς ἐκλογὴν Πατριάρχου, οὗ ἡ ἐνθρόνισις μέλλει γενέσθαι τῇ 10ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νέβσκη, καὶ παρακαλούσης, ὅπως ἐν τῇ τελετῇ τῆς ἐνθρονίσεως παραστῇ καὶ Ἀντιπροσωπεία τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία, ἀείποτε διακατεχομένη ὑπὸ τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς προσδοκίας τῆς ἐπιστροφῆς καὶ αὖθις τῇ Ἁγιωτάτῃ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ τῶν ὁπωσδήποτε ἑαυτοὺς ἀπ' αὐτῆς ἀποσχισάντων καὶ φιλαδέλφως διατεθεῖσα πρὸς τὴν ὑποβληθεῖσαν Αὐτῇ ἐν καιρῷ ὑπὸ τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας αἴτησιν καὶ παράκλησιν πρὸς ἄρσιν τῆς κατὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Κλήρου καὶ Λαοῦ ἀπηγγελμένης ἐκκλησιαστικῆς κατακρίσεως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν κανονικῶν σχέσεων πρὸς τὸν Ἁγιώτατον Οἰκουμενικὸν Θρόνον καὶ τὰς λοιπὰς Ὀρθοδόξους Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ἐν χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει πολλῇ ἐδόξασε τὸν Θεόν, ὅτε, θείᾳ εὐδοκίᾳ, ἐν ἔτει 1945, ἐπὶ τοῦ μακαριστῆς μνήμης προκατόχου ἡμῶν Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυροῦ Βενιαμὶν ἤρθη τὸ Σχίσμα καὶ ἀποκατεστάθη ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησία ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἐπὶ μέρους ἀδελφῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὴν μεγάλην ταύτην, ἐπὶ τῷ εὐτυχεῖ τούτῳ γεγονότι, χαρὰν τῆς Ἐκκλησίας εἰσήλθομεν καὶ ἡμεῖς ὅτε, θείᾳ Χάριτι, ἀνελάβομεν τοὺς οἴακας τοῦ Ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἀδιαλείπτως εὐχόμενοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ἡμῶν ὑπὲρ τῆς ἀκλονήτου εὐσταθείας καὶ ἀδιαταράκτων σχέσεων ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης καὶ ἑνότητος ἁπασῶν τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν.

Διὸ καὶ κατάπληξιν προὐξένησε τῇ Μητρὶ Ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὸ τῆς ὑμετέρας φίλης Σεβασμιότητος γράμμα τοῦτο, καθ' ὅσον οὐκ ἀνεμένετο, ἵνα ἡ ἔναγχος εἰς Ἐκκλησίαν αὐτοτελῆ καὶ

αὐτοκέφαλον ἀνακηρυχθεῖσα Ὀρθόδοξος ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίᾳ, νεωτερισμὸν καὶ αὖθις ἐν τοῖς τῆς Ἐκκλησίας περιβόλοις εἰσάγουσα καὶ τῆς ὑφεστώσης κανονικῆς τε καὶ ἐκκλησιαστικῆς τάξεως παρεκκλίνουσα, ἐπιχειρήσῃ αὐτοβούλως ἀπονεῖμαι αὐτῇ ἑαυτῇ τὴν Πατριαρχικὴν ἀξίαν καὶ τιμήν, ἐν πλήρει τοῦ τε καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ τῶν λοιπῶν Ἁγιωτάτων Πατριαρχικῶν Θρόνων καὶ Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἀγνοίᾳ, ἐναντίως δὲ πρὸς ὅσα κατὰ τὸν διακανονισμὸν τῶν κατ' αὐτὴν διὰ τῶν Ἀντιπροσώπων αὐτῆς τῇ εὐλογούσῃ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ ὑπεσχέθη καὶ ἐβεβαιώσατο. Κατὰ τὰ ἔκπαλαι ἐν τῇ ἱερᾷ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καταστάσει κρατοῦντα ἔδει, ἵνα ἡ ἐν Βουλγαρίᾳ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μαρτυρήσῃ προηγουμένως τὴν ἑαυτῆς περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν ὡριμότητά τε καὶ ἱκανότητα δι' ἀπαρατρέπτου τε ἐν τοῖς περὶ αὐτῆς ὁρισθεῖσι καὶ τῇ καθόλου κανονικῇ τάξει ἐμμονῆς καὶ προσηλώσεως καὶ δι' ἐμφανίσεως ἅμα ἀξιολόγου ἐν Χριστῷ ἀνθήσεως καὶ σπουδαίας ἐν ὁμαλότητι δράσεως ἐκκλησιαστικῆς καὶ εἶτα μόλις ἐξαιτήσηται δι' ἡμῶν τὴν ὑπὸ τῆς χορείας τῶν Σεβασμίων Προκαθημένων τῶν Ἁγιωτάτων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν ἀξίαν ἀνάδειξιν αὐτῆς.

Ὅθεν οὐκ ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ἡ ὑμετέρα φίλη Σεβασμιότης καὶ ἡ περὶ αὐτὴν σεβασμία Ἱεραρχία μέλλει, ἵνα λάβῃ ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὰ ὡς ἄνω, ἐν βαθείᾳ πρὸς τὴν ἀδελφὴν Ὀρθόδοξον ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίαν ἀγάπῃ καὶ στοργῇ διατυπούμενα, καὶ ἀπόσχῃ πάσης τοιαύτης σκέψεως καὶ ἐνεργείας, μηδόλως παρέχουσα ἀφορμὴν εἰς διατάραξιν μὲν τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐπαύξησιν δὲ τῆς ἔκ τε τῶν ἰδιαιτέρων ἑκάστης αὐτῶν συνθηκῶν καὶ ἐκ τῆς καθόλου καταστάσεως πολλῆς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἁγιωτάτῃ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἀνωμαλίας, καὶ ἐπικαλούμεθα ἐπ' αὐτήν τε καὶ ἐπὶ πάντας τὴν χάριν καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

αϡνγ΄: Ἀπριλίου κε΄.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ: ΑΠΡΙΛΙΟΥ - ΜΑΪΟΥ - ΙΟΥΝΙΟΥ

Οἱ ἐπὶ τῷ Πάσχα χαιρετισμοί.

Ληφθέντα ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς συγχαρητήρια ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ Ἁγίου Πάσχα τηλεγραφήματα καὶ γράμματα τῶν Μακαριωτάτων Πατριαρχῶν, τῶν Προέδρων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἐπισήμων, ἤτοι τοῦ Γεν. Γραμματέως τῆς Προεδρείας τῆς Δημοκρατίας Ἐξοχ. κ. Νουρουλλὰχ Ἰχσὰν Τολὸν ἀπὸ μέρους τῆς Α. Ἐξοχότητος τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Τζελὰλ Μπαγιάρ, τοῦ Ἐξοχ. Πρωθυπουργοῦ κ. Ἀδνὰν Μενδερές, τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κ. Ἐτὲμ Μενδερές, τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ κ. Νουρῆ Γιαμούτ, τῶν Ἐξοχ. Νομαρχῶν Ἀγκύρας κ. Κεμὰλ Ἀϊγκιούν, τῆς Πόλεως ἡμῶν Δ)ρος κ. Φαχρεττὶν Κερὶμ Γκιοκάϊ, τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Θρόνου καὶ πολλῶν ἄλλων ἐγκρίτων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προσώπων, εἰς οὓς ἐγένοντο αἱ προσήκουσαι ἀπαντήσεις.

Ὡσαύτως ἑόρτιοι χαιρετισμοὶ ἀντηλλάγησαν διὰ σχετικῶν γραμμάτων μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ Παλαιοκαθολικῶν καὶ τῆς Ἐπισκοπελιανῆς ἐν Ἀμερικῇ Ἐκκλησίας.

Ἀνασυγκροτήσεις τῶν Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν

Γενομένης ἀνασυγκροτήσεως τῶν διαφόρων Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν, κατηρτίσθησαν αὗται ὡς ἑξῆς:

Ἡ Ἐφορία τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων, Προικοννήσου, Λαοδικείας, Σάρδεων καὶ Ἴμβρου καὶ Τενέδου.

Ἡ ἐπὶ τῶν Πανορθοδόξων, Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Ἡλιουπόλεως, Σάρδεων τοῦ Ἀρχιγραμματέως καὶ τῶν Θεολόγων Καθηγητῶν τῆς Ἱ. Θεολ. Σχολῆς.

Ἡ Μοναστηριακὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων, Θεοδωρουπόλεως, Εἰρηνουπόλεως καὶ Αἴνου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Σκευοφυλακίου ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος, Δέρκων, Περγάμου, τοῦ Πανοσ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου καὶ τοῦ Πανοσ. Μ. Ἀρχιδιακόνου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐσωτερικῶν ἐκ τῶν Σεβ. Χαλκηδόνος, Δέρκων, Πριγκηποννήσων, Ἡλιουπόλεως, Ἴμβρου καὶ τοῦ Πανοσ. Μ. Πρωτοσυγκέλλου.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων, καὶ Κυδωνιῶν.

Ἡ ἐπὶ τῆς Ἐνισχύσεως τοῦ Ἱ. Κλήρου Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος, Δέρκων, Πριγκηποννήσων, Ἴμβρου, τοῦ Πανοσ. Μεγ. Πρωτοσυγκέλλου, τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Τρῳάδος καὶ τῶνΠανοσ. Ἀρχιμ. κ.κ. Δημ. Παπαδοπούλου καὶ Νικοδ. Χαρβαλιᾶ.

Ἡ Οἰκονομικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν

Σεβ. Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος, Αἴνου, Προικοννήσου καὶ Περγάμου.

Ἡ ἐπὶ τῆς Πνευματικῆς Διακονίας Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Δέρκων, Πριγκηποννήσων, Εἰρηνουπόλεως, Κυδωνιῶν, Ἴμβρου καὶ τοῦ Μ. Πρωτοσυγκέλλου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀνοικοδομήσεως ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Αἴνου, Χαλδίας, Σάρδεων καὶ Ἴμβρου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Μυροφυλακίου ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Θεοδωρουπόλεως, Κυδωνιῶν, Περγάμου καὶ τοῦ Μεγ. Πρωτοσυγκέλλου.

Ἡ ἐπὶ τῶν Κληροδοτημάτων ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Δέρκων καὶ Περγάμου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ταμείου Ἱεραρχίας ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Αἴνου, Περγάμου, Χαλδίας καὶ Σάρδεων.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐκκλησ. Μουσικῆς ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Προικοννήσου, Κυδωνιῶν καὶ Λαοδικείας.

Ἡ Κανονικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Ἡλιουπόλεως, Αἴνου, Νεοκαισαρείας, Σάρδεων καὶ τοῦ Ἀρχιγραμματέως.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Περιοδικῶν, Βιβλίων, Ἀρχειοφυλακείου ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων, Ἡλιουπόλεως, Εἰρηνουπόλεως, Νεοκαισαρείας καὶ τοῦ Ἀρχιγραμματέως.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἁγίου Ὄρους ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Ἡλιουπόλεως, Περγάμου καὶ Λαοδικείας.

Ἡ ἐπὶ τῆς Ἐπετηρίδος Ἐπιτροπὴ ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Πριγκηποννήσων, Χαλδίας καὶ Νεοκαισαρείας.

Ἡ ἐπὶ τῶν Διδασκ. Πιστοποιητικῶν ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Προικοννήσου, τοῦ Μεγ. Πρωτοσυγκέλλου καὶ τοῦ Ἀρχιγραμματέως.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ταμείου Συντάξεως ἐκ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πριγκηποννήσων καὶ τοῦ Ἐλλογ. κ. Ἐμμ. Φωτιάδη.

Ἱερὰ Μητρόπολις Θυατείρων

Ἐκλογὴ Βοηθοῦ Ἐπισκόπου

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρας δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ, ὑπέβαλεν ὅτι ἐν τῷ Δυτικῷ μέρει τῆς Εὐρώπης, ὅπερ περιλαμβάνει τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ καὶ ἐμφανίζει μεταπολεμικῶς μάλιστα μεγάλην κίνησιν τῶν μελῶν τῶν Κοινοτήτων, παρίσταται ἀνάγκη ἀμέσου ἀρχιερατικῆς ἐπιστασίας διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν Κοινοτήτων καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, καὶ ἐξῃτήσατο ὅπως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγκριθῇ ἡ ἐκλογὴ Βοηθοῦ παρ' αὐτῷ Ἐπισκόπου ἑδρεύοντος ἐν Παρισίοις, προτείνας ὡς ὑποψήφιον τὸν Πανοσ. Ἀρχιμανδρίτην κ. Μελέτιον Καραμπίνην, Ἱερατικῶς Προϊστάμενον τῆς Κοινότητος Ἁγίου Στεφάνου Παρισίων.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 11ης Μαΐου ἐκτιμήσασα τοὺς ὡς ἄνω ἀναφερομένους λόγους ἀπεδέξατο τὴν ὑποβληθεῖσαν αἴτησιν καὶ ἐνέκρινε τὴν ἐκλογὴν Βοηθοῦ παρὰ τῷ Μητροπολίτῃ Θυατείρων Ἐπισκόπου.

Ἐν τῇ αὐτῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος εἰσηγησαμένης τὴν ἐκλογὴν Ἐπισκόπου τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Ρηγίου, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ὁμοφώνως ἀπεδέξατο τὴν εἰσήγησιν Αὐτῆς, ψήφων δὲ κανονικῶν γενομένων ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, Ἐπίσκοπος Ρηγίου ἐξελέγη παμψηφεὶ ὁ Πανοσ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Μελέτιος Καραμπίνης.

Ἡ ὡς ἄνω ἐκλογὴ ἀνεκοινώθη ὑπὸ

τοῦ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις εὑρισκομένου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς Σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρου τῷ ἐκλεγέντι καὶ τῇ Κοινότητι Παρισίων.

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἴμβρου καὶ Τενέδου

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰς ἐκ τῶν σεισμῶν τῆς νυκτὸς τῆς 18ης Μαρτίου ἐ. ἔ., καθ' ἣν μεγάλως ἐδοκιμάσθησαν αἱ περιοχαὶ Μπαλήκεσηρ — Δαρδανελλίων, προξενηθείσας ἐν τῇ νήσῳ Ἴμβρῳ ὑλικὰς ζημίας, ὡς καὶ τὰς εὐγνώμονας εὐχαριστίας αὐτοῦ καὶ τοῦ εὐσεβοῦς τῆς νήσου πληρώματος πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, προσενεγκοῦσαν ἐκ τοῦ προσωπικοῦ Αὐτῆς ταμείου χρηματικὴν βοήθειαν καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐκδηλώσασαν τὴν μητρικὴν αὐτῆς συμπάθειαν καὶ δι' ἀναλόγου ὡσαύτως χρηματικῆς βοηθείας διὰ τὰ σεισμόπληκτα τέκνα τῆς Ἐπαρχίας Ἴμβρου καὶ Τενέδου.

Ἡ Α. Σεβασμιότης ἐν συνεχείᾳ ἐκτίθησι τὸ ἐπὶ τούτῳ ἐνδιαφέρον τῆς σεβαστῆς Δημοκρατικῆς Κυβερνήσεως, ὅπερ ἀμέριστον ἐξεδηλώθη διὰ τῆς εἰς Ἴμβρον μεταβάσεως τοῦ Ἐξοχωτάτου Νομάρχου Δαρδανελλίων κ. Σαφαεττὶν Καραν·ακτσῆ καὶ τῶν Ἐξοχ. Βουλευτῶν τοῦ ὡς ἄνω Νομοῦ κ.κ. Ἐμὶν Καλαφὰτ καὶ Νιχὰτ Ἐγριμπόζ, οἵτινες, προελθόντες εἰς ἐπιτόπιον μελέτην τῶν σεισμοπλήκτων περιοχῶν, διεβεβαίωσαν ἀπὸ μέρους τοῦ Ἐξοχ. Προέδρου τῆς Δημοκρατίας τὴν Α. Σεβασμιότητα ὅτι θέλει παρασχεθῇ πᾶσα δυνατὴ κρατικὴ βοήθεια πρὸς τοὺς σεισμοπαθεῖς τῆς νήσου.

Διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος διεβιβάσθησαν τῇ Α. Σεβασμιότητι αἱ εὐχαὶ καὶ ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐγκαίνια Κοινοτικῆς Σχολῆς ἐν τῷ χωρίῳ Ἀγρίδια τῆς νήσου Ἴμβρου

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου δι' Ἐκθέσεως αὐτοῦ ἀνήγγειλε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν κατόπιν σχετικῆς ἐγκρίσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου τοῦ νέου Σχολικοῦ κτιρίου τοῦ χωρίου Ἀγρίδια ἐν τῇ νήσῳ Ἴμβρῳ.

Πρὸς τοῦτο ἡ Α. Σεβασμιότης μεταβᾶσα εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον, ἐτέλεσε τὴν Θ. Λειτουργίαν καὶ ἐν συνεχείᾳ μετὰ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου ἐτέλεσε τὸν Μικρὸν Ἁγιασμὸν εἰς τὸ οἰκόπεδον τοῦ νέου Σχολείου. Κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων παρέστησαν ὁ Ἐντιμ. Διοικητὴς τῆς Νήσου, ὁ Προϊστάμενος τοῦ ἐπὶ τῆς Παιδείας Τμήματος τῆς Διοικήσεως, πολλοὶ πρόκριτοι τῆς νήσου καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου.

Κατὰ τὴν ὡς ἄνω τελετὴν ἡ Α. Σεβασμιότης ὁ Μητροπολίτης Ἴμβρου καὶ Τενέδου ὁμιλήσας ηὐχαρίστησε τὴν Σεβαστὴν Κυβέρνησιν, τὸν Ἐξοχώτατον Νομάρχην καὶ τὸν Διοικητὴν διὰ τὰς προφρόνως παρασχεθείσας ἀδείας, τὰς γενομένας κατὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῆς ὑποθέσεως εὐκολίας καὶ τὸ καθόλου ἐπιδειχθὲν ἀπὸ μέρους τῶν ἀρχῶν ἐνδιαφέρον, ἀναπτύξας ἀκολούθως τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀποκτήσεως συγχρονισμένων σχολικῶν κτιρίων καὶ τὴν ἀνάγκην ὅπως ἐκ παραλλήλου διὰ τῆς συνεργασίας Ἐκκ,λησίας, Οἰκογενείας καὶ Σχολείου, τὰ νέα σχολικὰ κτίρια ἀποβῶσι φυτώρια νέων ἐν Χριστῷ ἀνθρώπων καὶ καλῶν κατὰ συνέπειαν πολιτῶν.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ὡς ἄνω ἐκθέσεως, ἀπεφασίσθη ὅπως ἀποσταλῇ τῇ Α. Σεβασμιότητι, τὸ προσῆκον συγχαρητήριον γράμμα.

Τιμητικὴ διάκρισις πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἡλιουπόλεως

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου, τιμῶσα τὴν ἐπιστημονικὴν δρᾶσιν καὶ τὸ ἐν γένει πνευματικὸν ἔργον τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων κ. Γενναδίου, ἀνηγόρευσεν αὐτὸν τῇ 12η Μαΐου ἐ. ἔ., ἐν ἐπὶ τούτῳ τελετῇ, ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, Ἐπίτιμον Διδάκτορα αὐτῆς, ἐπεδόθη δὲ τῇ Α. Σεβασμιότητι τὸ σχετικὸν δίπλωμα.

Εἰς τὴν ὡς ἄνω τελετήν, τὴν Ἐκκλησίαν ἀντιπροσώπευσεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως κ. Χρυσόστομος.

Ἰωβηλαῖον Μητροπολίτου Ἀμασείας κ. Ἀποστόλου

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀμασείας κ. Ἀπόστολος διὰ γράμματος αὐτοῦ, ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι κατὰ τὸν παρόντα μῆνα Μάϊον, συνεπλήρωσεν αἰσίως τεσσαρακονταετίαν ὅλην ἀπὸ τῆς εἰς τὸ Ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα προαγωγῆς αὐτοῦ.

Διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος, ἐξεφράσθησαν αὐτῷ, ἐπὶ τῷ ἐπαξίῳ τούτῳ Ἰωβηλαίῳ, τὰ συγχαρητήρια καὶ αἱ εὐχαὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἰωβηλαῖον Ἄρχοντος Μεγάλου Ῥήτορος κ. Βλαδιμήρου Μιρμίρογλου.

Ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ συμπληρώσει κατὰ τὸν παρόντα μῆνα τεσσαρακονταετοῦς ὡς ὀφφικιάλου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ὑπηρεσίας τοῦ Ἄρχοντος Μ. Ῥήτορος κ. Βλαδιμήρου Μιρμίρογλου, συνοδικῇ ἀποφάσει, ἐξεφράσθησαν αὐτῷ διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Πιττακίου, αἱ εὐχαὶ καὶ τὰ συγχαρητήρια τῆς Ἐκκλησίας.

Ἅγιον Ὄρος

Ἄδειαι μεταβάσεως εἰς Ἅγ. Ὄρος

Παρεσχέθησαν αἱ νενομισμέναι ἄδειαι πρὸς μετάβασιν εἰς Ἅγιον Ὄρος, χάριν μελετῶν, τῷ κ. Τζῶν Θάτσερ, Διευθυντῇ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Βυζαντινολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Ντάμπαρτον Ὄουξ καὶ τοῖς συνοδοῖς αὐτοῦ κ.κ. Ροβέρτῳ Μπλίς, Ἱδρυτῇ τοῦ Ντάμπαρτον Ὄουξ, Τζῶν Ἰαβενέγιερ, Τζῶν Μποτζέρη καὶ Μάνθῳ Δωρῇ.

Χειροτονία

Ἐπὶ σχετικῇ αἰτήσει τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἰβήρων, διαβιβασθείσῃ κατὰ τὴν τάξιν ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ εἰς Πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ Διακόνου κ. Σπυρίδωνος, προοριζομένου διὰ τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας τῆς εἰς τὴν ὡς ἄνω Ἱερὰν Μονὴν ὑπαγομένης Ἱερᾶς Σκήτης τοῦ Τιμίου Προδρόμου.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Σύγκλησις Ἐπιτροπῆς Πίστεως καὶ Τάξεως

Ὁ Αἰδεσ. κ. Ὄλιβερ Τόμκινς, Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Πίστεως καὶ Τάξεως ἐν τῷ Παγκοσμίῳ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ γράμματος αὐτοῦ ἐγνώρισε τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι πρόκειται ἵνα συνέλθῃ ἀπὸ τῆς 11ης μέχρι τῆς 19ης προσεχοῦς μηνὸς Αὐγούστου ἐν Μπωσσαὶ τῆς Ἑλβετίας, ἡ ὡς ἄνω Ἐπιτροπὴ ἧς μέλος μόνιμον ἐξελέγη κατὰ τὸ συνελθὸν πέρυσιν εἰς τὸ Λοὺντ τῆς Σουηδίας Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ Ἱερολ. Διάκονος κ. Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Ἀπεφασίσθη συνοδικῶς ὅπως τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, μετάσχῃ ἡ Α. Ἱερολογιότης, τοὐθ' ὅπερ διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἀνεκοινώθη τῷ Προέδρῳ Αἰδεσ. κ. Ὄλιβερ Τόμκινς.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων κ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ»

Τὴν ἰδέαν τῆς συγγραφῆς τῆς Ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος συνέλαβεν, ὅτε συνέταξε τὸ ἄρθρον «Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον», δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν» τοῦ Μακρῆ (Πυρσοῦ). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὡς γράφει, μετέβη εἰς τὰς μεγάλας Βιβλιοθήκας τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ τοῦ Βατικανοῦ. Ἠρεύνησε τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους ἀπὸ τὴν συλλογὴν τοῦ Ἀχμὲτ Ρεφὶκ καὶ τὴν συλλογὴν Χότζη. Καρπὸς τῆς τοιαύτης ἐργασίας τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος ἦτο ἡ ἔκδοσις δύο τόμων περιεχόντων διάφορα ἔγγραφα σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἔστιν ὅτε τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τοὺς τόμους τούτους — περιέχοντας γενικὰ καὶ εἰδικὰ προλεγόμενα καὶ πολλὰς κριτικὰς καὶ διασαφηνιστικὰς σημειώσεις, ἀφιέρωσεν ἡ Αὐτοῦ Σεβασμιότης εἰς τὸν ἀοίδιμον καὶ ἀλησμόνητον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Φώτιον Β΄., μὲ τὸν τίτλον «Φωτίειος Βιβλιοθήκη».

Ἀκολουθεῖ ἤδη τὸ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον «Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου» ἀξιόλογον καὶ πολύτιμον ἔργον, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος τόμος ἐδημοσιεύθη ἐν Ἀθήναις μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου διαφωτίζονται ἀρκετὰ σκοτεινὰ σημεῖα τόσον τῆς ζωῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅσον καὶ τῆς καθόλου Ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Γένος ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι τὰ μάλιστα ἐπωφελής. Ρίπτεται πολὺ φῶς εἰς τοὺς μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνους. Ὁ Συγγραφεὺς ἔχει ἐπίσης ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ ὅλας τὰς νέας ἐρεύνας αἱ ὁποῖαι διαρκῶς γίνονται εἰς ὅλα τὰ πεδία τῆς ζωῆς καὶ ἐνεργείας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ καὶ μετ' αὐτῆς ζήσαντος καὶ δράσαντος ἐπὶ αἰῶνας Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον τὰ μέγιστα συνέβαλεν εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν φωτισμὸν λαῶν «καθημένων ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου».

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, καὶ προηγουμένως μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἀπὸ τὸ 451, ἀπέβη ἀσάλευτος καὶ ὁλόφωτος πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς φάρος. Ὁ Συγγραφεὺς μὲ ἀληθινὴν ἀγάπην καὶ κατανόησιν ὁμιλεῖ ἱστορικῶς διὰ τὴν μεγάλην δύναμιν καὶ τὸν ἀνώτερον Πολιτισμὸν τὸν ὁποῖον μετέδωκε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ εἰς τοὺς ἐγγὺς καὶ εἰς τοὺς μακράν. Πιστεύει βαθύτατα εἰς τὸν

προορισμὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, ὡς μεγάλου θρησκευτικοῦ, ἠθικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ διαχριστιανικοῦ παράγοντος.

Διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ σπουδαίου καὶ λεπτοῦ ἔργου τῆς Συγγραφῆς Ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως κ. Γεννάδιος ἔχει καταθέση ἀξιόλογα κεφάλαια : Καθαρότητα καρδίας καὶ ἀγάπην βαθεῖαν, διὰ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα τοῦ χρόνου καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἀνθρωπότητος, καὶ νὰ κοινωνήσῃ μὲ τὴν βαθυτέραν οὐσίαν τῶν πραγμάτων αὐτῶν. Ἔχει προσκομίσῃ τὴν ἀκαταπόνητον μελετηρότητά του καὶ φιλομάθειαν, μὲ τὴν φιλοσοφικὴν διάθεσίν του καὶ πνευματικὴν ἄσβεστην δίψαν του καὶ ἀναζήτησιν, μὲ τὰ ἐπανειλημμένα ταξείδια εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς Βιβλιοθήκας της, μὲ τὸν διαρκῆ πλουτισμὸν τῆς ἰδικῆς του Βιβλιοθήκης. Ἐπὶ πᾶσιν ἐπὶ πολλὰς ἤδη δεκαετηρίδας καθ' ἑκάστην σχεδὸν καταβαίνει εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὡς δρῶν μέλος τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, πολύτιμος Σύμβουλος Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, καὶ συνεργάτης ἀκάματος εἰς διαφόρους τῆς Ἐκκλησίας Ἐπιτροπάς.

Καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔργον τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος, κυοφορηθὲν καὶ τελειωθὲν ὑπὸ τοιαύτας καταλλήλους συνθήκας, καὶ πνοὴν ἔχει ζωῆς, καὶ ὡριμότητα ἀληθείας εἰς χαρὰν καὶ οἰκοδομὴν ἐκείνων, οἵ ὁποῖοι θὰ τὸ μελετήσωσιν, ὡς καὶ ὅλων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀγαπῶσι τὸ μέγα καὶ σεπτὸν τῆς Ὀρθοδοξίας Κέντρον. Ἡ «Ὀρθοδοξία» ἐκφράζει εἰς τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα, μέγαν καὶ πολύτιμον Συνεργάτην της βαθύτατα συγχαρητήρια.

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale
İmtiyaz sahibi ve Umum Neşriyat Müdürü :
ADALAR MİTROPOLİTİ, DOROTEOS YEORGİADİS
Mahal İdare : Büyükada, Kanarya sokak, No. 16
Basıldığı yer ve tarih :
RUM PATRİKHANESİ adına V. Vasiliadis Matbaası.
10)8)1953